

FERDYNANDAS
RUSZCZYNAS:
CIVIS
VILNENSIS
SUM

Ferdynando Ruszczyco portretas, 1903.
Jadwygos Golcz fotografija

Algė Andriulytė

FERDYNANDAS
RUSZCZYCAS:
CIVIS
VILNENSIS
SUM

Monografijos rengimą parėmė

Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas
Kultūros rėmimo fondas
Vilniaus dailės akademijos Meno ir mokslo fondas

Monografijos išleidimą finansavo

Lietuvos mokslo taryba
(sutarties nr. LIT-8-26)

Vilniaus
dailės
akademija

100 Atkurta
Lietuvai

Recenzentai

dr. Rasa Butvilaitė, dr. (hp) Rūta Janonienė,
dr. (hp) Laima Laučkaitė-Surgailienė, dr. Darius Staliūnas

Kalbos redaktorė Rima Bertašavičiūtė

Vertėjai iš lenkų kalbos Danuta Balašaitienė, Giedrius Židonis

Vertėja į anglų kalbą Aušra Simanavičiūtė

Knygos dizaineriai Edita Namajūnienė ir Liudas Parulskis

Viršelio autorius Liudas Parulskis

Viršelyje panaudotos iliustracijos:

Advokato Tadeuszo Wróblewskiego buto Dvorcovaja
(dabar Universiteto) gatvėje interjeras, apie 1920,
Jano Buthako fotografija.

Ferdynandas Ruszczycas,
Vilniaus bazilikos gelbėjimo komiteto aukų rinkimo ženklas, 1931.

Ferdynando Ruszczyco portretas, 1907.

Tiražas 500 vienetų

Išleido Vilniaus dailės akademijos leidykla
Dominikonų g. 15, LT-01131 Vilnius
www.leidykla.vda.lt

Spausdino UAB „Standartų spaustuvė“
Dariaus ir Girėno g. 39, 02189 Vilnius
www.standart.lt

Spausdinta ant Munken Lynx 120 g/m² popieriaus (knygos lankai),
ant Munken Lynx 150 g/m² popieriaus (knygos priešlapiai)

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

© Algė Andriulytė, 2018

© Edita Namajūnienė, 2018

© Liudas Parulskis, 2018

© Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018

ISBN 978-609-447-199-5

Skiriu tėčio
Vytauto
Andriulio
atminimui

Ferdinand Ruckert

PADĖKA

Rengiant šią knygą teko garbė bendradarbiauti su daugeliu asmenų, kuriems esu nepaprastai dėkinga. Visų pirmą norėčiau išreikšti pagarbą ir dėkingumą šviesios atminties tapytojo Ferdynando Ruszczyco sūnui p. Edwardui Ruszczycui (1915–2003), kuris maloniai leido susipažinti su šeimos archyvu Varšuvoje ir konsultavo visais iškilusiais klausimais, davė sutikimą publikuoti privačioje kolekcijoje esančius dokumentus ir kūrinius. Taip pat dėkoju p. Krystynai Ruszczycowai už nuoširdų rūpestį ir supratingumą. Už vertingus ir išsamius komentarus dėkoju pirmiesiems monografijos skaitytojams ir recenzentams: menotyrininkėms dr. Rasai Butvilaitei, dr. (hp) Rūtai Janonienei, dr. (hp) Laimai Laučkaitei-Surgaiienei ir istorikui dr. Dariui Staliūnui. Esu nepaprastai dėkinga asmenims, talkinusiems rengiant knygą, – redaktorei Rimai Bertašavičiūtei, vertėjams Danutai Balašaitienei, dr. Giedriui Židoniui ir Aušrai Simanavičiūtei, knygos dizainą sukūrusiems Editai Namajūnienei ir Liudui Parulskiui.

Reiškiu padėką visoms Lietuvos ir užsienio institucijoms bei jose dirbantiems žmonėms už suteiktą galimybę tyrinėti jų fonduose saugomas vertybes ir reprodukuoti dailės kūrinius, fotografijas ir kitą aktualią vaizdinę medžiagą: Baltarusijos Respublikos nacionaliniam dailės muziejui, Krokuvos nacionaliniam muziejui, Lenkijos mokslų akademijos Meno institutui, „Lewben Art Foundation“, Lietuvos centriniam valstybės archyvu, Lietuvos dailės fondui, Lietuvos dailės muziejui, Lietuvos literatūros ir meno archyvu, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekai, Lietuvos nacionaliniam muziejui, Lietuvos teatro, kino ir muzikos muziejui, Lietuvos valstybės istorijos archyvu, Nacionaliniam skaitmeniniam archyvu Varšuvoje, Torunės apskrities muziejui, Valstybinei Tretjakovo galerijai Maskvoje, Varmijos ir Mozūrijos muziejui Olštyne, Varšuvos nacionalinei bibliotekai, Varšuvos nacionaliniam muziejui, Vilniaus dailės akademijos bibliotekai, Vilniaus universiteto bibliotekai, Vilniaus universiteto mokslo muziejui.

Dėkoju kolekcininkams Konstantinui Bogdanui, dr. Jauniui Gumbiui, Raimunei ir Raimundui Lapams, Algimantui Muzikevičiui, Vyčiui Ramanauskui, Rolandui Valiūnui, sutikusiems publikuoti Ruszczyco kūrinius iš jų asmeninių rinkinių.

Už finansinę paramą rengiant monografiją dėkoju Kultūros rėmimo fondui, Lietuvos mokslo tarybai, Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui, Vilniaus dailės akademijos Meno ir mokslo fondui. Už visapusišką palaikymą nuoširdžiai dėkoju tėvams Zitai ir Vytautui Andriuliams, vyrui Rokui Dovyde- niui ir niekada neleidusiems nuobodžiauti vaikams Lukui, Matui ir Sofijai Vilnei.

TURINYS

ĮVADAS 11

I. GILYN Į PRAEITĮ: KILMĖ 21

II. LIEPOJOJE IR MINSKE:
VAIKYSTĖS IR JAUNYSTĖS KONTEKSTAI 31

III. SANKT PETERBURGE:
TARP AKADEMIJOS IR „MIR ISKUSSTVA“ 39

IV. BOGDANOVO DVARE: GYVENTI NE PROTU,
BET JAUSMU, LAIME, GAMTA 80

V. VARŠUVOJE IR KROKUVOJE 100

VI. VILNIETIŠKASIS LŪŽIS 121

VII. VILNIAUS VEIDAS 144

VIII. TARNAUTI MIESTUI:
TAIKOMOJI GRAFIKA, PROJEKTAI
IR LABDAROS RENGINIAI VILNIUJE 175

XIX. KATALIKIŠKOS IŠKILMĖS VILNIUJE 223

X. „SAPNAI APIE GROŽĮ“:
TEATRAS IR PARATEATRINIAI RENGINIAI 251

VIETOJE PABAIGOS 269

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1.
FERDYNANDO RUSZCZYCO STRAIPSNIAI,
PASKAITOS IR KALBOS 273

PRIEDAS NR. 2.
FERDYNANDO RUSZCZYCO GYVENIMO
IR KŪRYBOS DATOS 395

SUMMARY 408

SANTRUMPOS 419

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS 420

BIBLIOGRAFIJA 436

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ 452

THE
W. B. BENTLEY
CO. PHOTOGRAPHERS
NEW YORK

1. Archeologas Włodzimierz Antoniewiczus, Ferdynandas Ruszczycas, Vilniaus vaivada Władysławas Raczkiewiczus ir kiti prie ažuolo Vilniuje, 1929. Leonardo Siemaszko fotografija

* * *

Ruszczycas (antras iš kairės) laiko urną, į kurią dedama žemė nuo Adamo Mickiewicziaus pamėgto ažuolo, kuris, kaip rašoma Juliuszo Kłoso 1937 m. *Wilno, przewodnik krajoznawczy* (p. 264), augo sename „Kinų sode“ prie Neries upės Kosciuškos gatvėje, netoli Slušų rūmų. Urna su žeme nuvežta į Paryžiaus Alma aikštę prie poetui skirto paminklo jo iškilmingo atidengimo 1929 metais proga

ĮVADAS

Dailininko Ferdynando Ruszczyco (Ferdynand Emanuel Ruszczyk, 1870–1936) kūryba, be abejonės, priklauso Europos dailės paveldo aukso fondui. Jo kūryba yra ir integrali Vilniaus XX a. pradžios kultūrinio gyvenimo dalis.

Tai tarsi aksioma, kuriai įrodymų nereikia. Tačiau šį, šiandieninį, žinojimą ilgus metus gaubė nuojautų migla. Kodėl taip nutiko?

Menininkas apsisprendė įsikurti Vilniuje pačioje 1908-ųjų pabaigoje ir nuolat čia gyveno iki 1934-ųjų, kai dėl ligos buvo priverstas pasitraukti į gimtąjį Bogdanovo dvarą. Šį kūrybinį periodą, aprėpiantį paskutinius carinės valdžios metus, Pirmąjį pasaulinį karą ir Lenkijos Respublikos viešpatavimą Vilniaus krašte, paženklino sudėtingi politiniai įvykiai, nuolatiniai ginčai ir kovos dėl Vilniaus. Tai lėmė, kad Lietuvos dailės istorikai ilgus metus vengė tyrinėti problemišką tarpukario Vilniaus dailę. Šiandien situacija jau pakitusi: vis daugiau rašoma ir kalbama apie Vilniaus kultūrą tarp dviejų pasaulinių karų, be to, iš naujo atrandami vilniečiai menininkai, jų sukurti darbai. Aktyviai nagrinėjama istorinė ir politinė Vilniaus aplinka, nepriklausomos Lietuvos ir aneksuoto Vilniaus santykiai; keliama patys įvairiausi klausimai bei pateikiama netikėčiausių atsakymų.

Ruszczyco meninę veiklą Vilniuje geriausiai apibūdina jo paties žodžiai, pasakyti įkuriant Vilniaus mylėtojų draugiją 1919-aisiais: *Civis vilnensis sum*. Tai reiškia: *Vilniaus pilietis esu*. Ruszczyco pilietiškumas pasireiškė kaip siekis „kelti ir gražinti miestą“ ir geriausiai atsiskleidė realizuojant įvairius sumanymus: piešiant ar tapant miestą, kuriant knygų viršelius, dekoruojant spektaklius, rūpinantis paveldu, organizuojant renginius ar tiesiog kalbant ir rašant apie Vilnių – jo grožį, savitumą ir istoriją. Visgi, norint geriau suprasti Ruszczyco meninės veiklos Vilniuje pobūdį ir priežastis, reikia atsigręžti ir į ankstesnius dailininko gyvenimo etapus. Todėl šioje knygoje ne tik analizuojama Ruszczyco kūryba Vilniuje, bet ir gvildenami jo kilmės, studijų, kūrybos, socialinių ryšių klausimai iki vilnietiškojo periodo: siekiama rekonstruoti svarbiausius gyvenimo įvykius, pateikti juos platesniame dailės, kultūros ir visuomeninių procesų kontekste.

Lietuvoje iki šiol Ruszczyco biografija nėra sulaukusi išsamesnių tyrimų, tad, siekiant bent iš dalies šią spragą kompensuoti, knygoje nemažai dėmesio skiriama menkai žinomiems jo gyvenimo faktams, ieškoma sąsajų tarp įvykių ir procesų, gilinamasi į kūrinių atsiradimo aplinkybes. Knygoje taip pat norėta bent punktyriškai, tarytum teksto paraštėse, pažymėti Ruszczyco tapatumo sanklodą bei kismą. Aiškiai suvokiant, kad Ruszczyco, kaip individo, tapatumas buvo vienisas, tačiau daugialypis ir kintęs laike, siekta sąlyginai pažymėti jo dalinius tapatumus. Todėl I ir II knygos dalyse, kur dėmesys sutelkiamas į dailininko šeimą ir jaunystės metus, kalbama ir apie jo luominę (bajorišką) tapatybę – Ruszczyco savivokos pamatą, ant kurio it perregimi palimpsesto lakštai klojosi įvairios kitos jo tapatybės: kultūrinė tapatybė, kaip aukščiausią vertybę iškėlusį kūrybiškumą (III ir IV dalys skirtos Sankt Peterburgo ir Bogdanovo periodams), suaktualėjusi tautinė savivoka (V dalyje pristatoma veikla Varšuvoje ir Krokuvoje) bei išryškėjusi pilietinė saviidentifikacija (VI dalis – „Vilnietiškas liūdis“). Taip gana schematiškai nubrėžiant tapatybės evoliucionavimą, tiksliau – sluoksniavimąsi, nepretenduojama visiškai išaiškinti Ruszczyco identiteto, bet tai gali tapti gairėmis siekiant suprasti jo veiksmų intencijas XIX–XX a. sandūros kultūrinių ir politinių virsmų akivaizdoje ir galbūt paskatinti toliau gilintis į jo mentaliteto sanklodą. VII–X knygos dalyse susitelkiama ties vilnietiška Ruszczyco kūryba – tapyba, grafika, scenografija, iškilmių apipavidalinimu, siekiama parodyti aptariamojo laikotarpio aktualijas, nevienalytį Vilniaus kultūrinį kontekstą.

Leidinys gausiai iliustruotas, tačiau tai nėra Ruszczyco darbų katalogas (nemaža dalis kūrinių liko nepublikuoti). Atrenkant iliustracinę medžiagą svarbūs buvo keli kriterijai: greta populiariausių darbų norėta parodyti menkai žinomus ir į platesnę mokslinę apyvartą neįtrauktus kūrinius bei dokumentus (svarbiausi jų – susiję su vilnietiška kūryba). Prie kai kurių iliustracijų (dažniausiai skyrių pradžioje) pateikiami glausti komentarai – tai pagrindinį tekstą papildantys intarpai, siūlantys atsietą ir greitą žvilgsnį į konkrečius objektus ar įvykius, sudarantys dar vieną knygos atsišakojimą, tačiau neįpareigojantys nuosekliam dialogui. Prieduose pristatomi vilnietiškojo periodo Ruszczyco skelbtų straipsnių, skaitytų paskaitų, sakytų prakalbų vertimai į lietuvių kalbą. Tai itin vertingas rašytinis šaltinis visiems, besidomintiems Vilniaus dvasine ir materialine kultūra, atveriantis dar vieną Ruszczyco asmenybės pusę, iki šiol menkai pažinotą, – siekį žodžiais įprasmingai savąją miesto viziją, formuoti miesto *spiritus loci* įvaizdį.

Žvelgti į Vilnių per vieno asmens kūrybinę patirtį atrodo verta ir prasminga dėl daugelio priežasčių. Viena jų – suteikti didiems istoriniams procesams žmogiškąjį veidą, kitaip tariant – didžiajame naratyve atrasti mažąjį, ne tik stebėti procesus, bet ir matyti konkretų žmogų juose. Menininko amžininkams didžia dailimi savaime suprantamą informaciją, bendravimo ir suvokimo kodus siekta priartinti prie šiandienos skaitytojų. Šiems ir kitiems klausimams atsakyti pasirinktas kontekstinės biografijos pasakojimo būdas, kuris derintas su atvejo studijomis bei menotyrine analize. Ruszczyco istorija (arba mikroistorija), susidedanti iš daugybės detalių pažinimo, jungiasi į unikalias jo gyvenimo patirties struktūras, kurios susiliečia su didžiuoju dailės istorijos pasakojimu ir neretai veikia sprogstamai. Bet apstu ir švelnių, subtilių palytėjimų, kurie vargu ar būtų įžiūrimi tyrinėjant tik iš vienos perspektyvos, analizuojant tik pačius reikšmingiausius ar žymiausius jo kūrinius. Todėl šiame pasakojime pasitelkiami patys įvairiausi Ruszczyco

kūrybos artefaktai, kuriuos siekta gvildinti tiek istoriškai, tiek imanentiškai, t. y. analizuojant sukurtų darbų plastiką, turinį ir reikšmes.

Knygą rengti pradėta prieš keletą metų. Dar 2006 m. pabaigoje, Vilniaus dailės akademijoje apgynus disertaciją¹, kilo mintis leisti monografiją. Tačiau, po pertraukos sugrįžusi prie Ruszczyco kūrybos ir Vilniaus kultūros tyrinėjimų bei paskelbusi straipsnių šia tema², sumaniau išplėsti pirminę knygos versiją ir pasigilinti į ikivilnietiškąjį laikotarpį – visa tai sugulė į atskirus leidinio skyrius bei, norėčiusi tikėti, papildė šios asmenybės portretą naujai atskleistais bruožais.

Rengiant knygą, praleista nemažai malonaus laiko tyrinėjant Ruszczyco kūrinių originalus, saugomus tiek Lietuvos, tiek užsienio muziejuose, privačiose kolekcijose. Nenuostabu, kad šio autoriaus kūriniai ypač vertinami šiandieninėje tarptautinėje meno rinkoje, todėl informaciją apie jų buvimo vietą keletą kartų teko tikslinti (pateikiama iliustracijų sąrašė); tikėtina, kad kūrinių migravimo procesas nenutūks ir ateityje. Knygoje kalbama ir apie neišlikusius vaizdinius šaltinius – menininko piešinius, taikomosios grafikos projektus. Informacija apie juos surinkta remiantis antriniais ikonografiniais šaltiniais – reprodukcijomis senojoje periodikoje, kituose amžiaus pradžios leidiniuose, muziejų ir bibliotekų rinkiniuose.

Rašant monografiją remtasi skirtingais rašytiniais šaltiniais – nepublikuotais archyviniais dokumentais, spausdintiniais istoriniais leidiniais. Svarbiausi dokumentai, atskleidžiantys Ruszczyco meninės veiklos ir XX a. I pusės kultūros ypatybes, pasklidę po įvairius archyvų ir bibliotekų fondus: saugomi Lietuvos valstybės istorijos archyve, Lietuvos centriname valstybės archyve, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių ir Rankraščių skyriuose, privačiame Ruszczycų šeimos archyve Varšuvoje, kituose Vilniaus, Varšuvos, Krokuvos archyvuose. Patys šaltiniai ar jų grupės atskirai nėra pristatomi, tačiau išsamūs duomenys apie juos pateikiami teksto nuorodose. Rekonstruojant daugelį Ruszczyco gyvenimo įvykių ypač svarbiu šaltiniu tapo 1994-aisiais ir 1996-aisiais sūnaus Edwardo Ruszczyco atrinkti ir išleisti menininko dienoraščiai³. Remtasi ir kitais publikuotais šaltiniais – amžininkų prisiminimais, menui ir istorijai skirtais leidiniais, gausiais ir įvairiais straipsniais to meto spaudoje.

¹ Algė Andriulytė, *Ferdinando Ruščico meninė veikla Vilniuje: modernumo ir tradicijos dialogas*: daktaro disertacija, rankraštis: humanitariniai mokslai, menotyra (03 H), meno istorija (H 310), Vilniaus dailės akademija, 2006. Vadovė dr. Rūta Janonienė.

² Algė Andriulytė, „Šv. Kazimiero relikvijų pagerbimas Vilniuje 1922 metais“, in: *Šventasis Kazimieras istorijos vyksme*, sud. P. Subačius, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2006, p. 66–74; Algė Andriulytė, „Art nouveau motyvai Ferdinando Ruščico grafikoje: vaizdų komentarai“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 45: *Iš šimtmečio perspektyvos: XX a. pradžios Lietuvos dailė*, sud. V. Jankauskas, 2007, p. 79–88; Algė Andriulytė, „Apie Ferdinando Ruščico fotografijas“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 59: *Meno idėjų migracija XX a. pradžioje*: M. K. Čiurlionio ir amžininkų kūryboje, sud. R. Andriulytė-Žukienė, 2010, p. 105–123; Algė Andriulytė, „Karališkųjų palaikų atradimas Vilniaus arkikatedroje 1931 m.: atvaizdų kolekcija“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 65–66: *Lietuvos kultūros karališkasis dėmuo: įvaizdžiai, simboliai, relikvai*, sud. J. Liškevičienė, G. Surdokaitė, 2012, p. 321–354; Algė Andriulytė, „Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslų vainikavimo išskilmės 1927 m.: tradicinės apeigos ir moderni meninė raiška“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 37, 2013, p. 187–204.

³ Ferdynand Ruszczyc, *Dziennik: Ku Wilnu 1894–1919*, Wybór, układ, opracowanie i wstęp E. Ruszczyc, t. 1, Warszawa: AOW Secesja, 1994; Ferdynand Ruszczyc, *W Wilnie 1919–1932*, Wybór, układ, opracowanie, wstęp i posłowie E. Ruszczyc, t. 2, Warszawa: AOW Secesja, 1996 (toliau: Ferdynand Ruszczyc, *Dziennik*, t. 1; Ferdynand Ruszczyc, *Dziennik*, t. 2).

Visi šaltiniai buvo vertinami kritiškai ir, atsižvelgiant į jų atsiradimo aplinkybes, specifiką ir galimas vidines bei išorines įtakas turiniui, interpretuojami istoriškai bei kontekstiškai.

Knygoje pasirinkta originali asmenvardžio *Ruszczyc* rašyba, nors lietuviškoje istoriografijoje greta šios formos plačiai naudojamas ir adaptuotas (perrašytas lietuviškais rašmenimis) variantas – *Ruščicas*. Kitus asmenvardžius taip pat siekta pateikti autentiška šaltiniuose vartota forma, išskyrus visų karalių, carų, popiežių, šventųjų vardus. Kirilikos rašmenimis užrašyti rusų ar baltarusių kilmės asmenų vardai ir pavardės transkribuojami pridodant lietuvišką galūnę (kaip ir leidinių, draugijų pavadinimai)⁴. Siekiant išvengti painiavos, minimos datos nurodomos pagal Grigaliaus kalendorių, o ne dvigubai (vieną pagal carinėje Rusijoje naudotą Julijaus kalendorių, o kitą – pagal įprastinį Vakarų Europai Grigaliaus kalendorių).

Kas ir kaip rašė apie Ferdynandą Ruszczycą: glausta tyrinėjimų apžvalga

Apie Ferdynando Ruszczyco kūrybą rašyta ištis nemažai, tiesa, daugiausia lenkų autorių. Iš dalies tai lėmė, kad į šio menininko palikimą neretai žvelgiama per Lenkijos XIX a. pabaigos–XX a. pradžios kultūros prizmę, neaiškios lieka jo sąsajos su lietuvių, rusų, skandinavų ar vokiečių kultūromis, kurios įvairiais gyvenimo tarpsniais buvo svarbios menininkui. Ruszczyco kūryba į dailės istorikų akiratį pateko jau nuo pat tapytojo karjeros pradžios ir buvo aptariama daugelyje leidinių, pristatančių lenkų dailę⁵.

Pirmoji monografija, kur apžvelgiamas visas menininko gyvenimas ir kūryba, išleista 1939-aisiais⁶. Leidinyje pateikti Ruszczyco kolegų prisiminimai ir svarstymai bei kūrinių interpretacijos suformavo romantišką idealaus dailininko, visuomenei nešančio Tiesą ir Grožį, paveikslą, kuris vėliau ne kartą koreguotas, tačiau lenkiškojoje menotyroje liko gajus iki šių dienų. Leidinys liudija tarpukario Vilniaus inteligentų siekį monumentaliu rašytiniu dokumentu įamžinti menininko atminimą. Tuo metu Ruszczyco veiklą populiarino jo bičiulis

⁴ Asmenvardžių rašybos klausimais remiamasi *Lietuvos dailininkų žodyno* 1–3 tomuose suformuluotomis nuostatomis (*Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 1: XVI–XVIII a., sud. A. Paliušytė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005; *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 2: 1795–1918, sud. J. Širkaitė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012; *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: 1918–1944, sud. L. Štavičiūtė–Natalevičienė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013).

⁵ Wilhelm Mitarški, *Sztuka polska, Malarstwo*, Lwów, 1903–1904; Antoni Potocki, *La Pologne Contemporaine*, Paris: É. Pelletan, 1904; Emmanuel Świeykowski, *Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie (1854–1904)*, Kraków, 1905; *Przewodnik po Muzeum Narodowym w Krakowie*, Kraków, 1907–1924; Tadeusz Jaroszyński, *Album malarstwa polskiego*, Warszawa-Paryż, 1911–1912; Miłosz Kotarbiński, *L'art polonais en Grand Palais*, Warszawa, 1921; Eligiusz Niewiadomski, *Malarstwo polskie XIX i XX w.*, Warszawa: Chimera, 1926; *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna*, t. 25, Kraków: Gutenberg, 1929–1932; Feliks Kopera, *Malarstwo w Polsce XIX i XX wiek*, Kraków: Drukarnia Narodowa w Krakowie, 1929; Antoni Peretiatkowicz, Michał Sobieski, *Współczesna kultura polska: nauka, literatura, sztuka, Życiorysy uczonych, literatów i artystów z wyszczególnieniem ich prac*, Poznań, 1932, ir kt.

⁶ *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939.

fotografas Janas Bułhakas⁷, savitai kreipęs visuomenės žvilgsnį į menininko asmenybę: jo nuomone, tai buvo ir „vaidmenų skirstytojas“, ir Antėjas, ir Mesijas, ir meninis despotas. Bułhako straipsnis, pasirodęs minėtoje 1936 m. monografijoje, buvo perspausdintas atskira knygele pavadinimu *Dvidešimt šešeri metai su Ruščicu*⁸, kurioje, kaip ir anksčiau, nevenigiant pakylėtos retorikos ir jausmingumo atskleidžiamos įvairios menininko gyvenimo aplinkybės ir detalės, pateikiamas idealizuotas kūrėjo portretas. Kitas svarbus Bułhako parengtas leidinys – tai įvairių Ruszczyco tekstų publikacija *Lauro lapas ir rožės žiedlapis*⁹, kurios vertimas pateikiamas kaip šaltinis šios knygos 1 priede¹⁰.

Po Ruszczyco mirties (1936) jo kūryba išliko aktuali Lenkijos tyrinėtojų darbuose: pagrindiniai tapybos darbai būdavo nuolat pristatomi įvairiuose Varšuvos, Krokuvos, Torunės nacionalinių muziejų kataloguose¹¹, o kūrybos raida ne kartą aptarta Lenkijos dailės istorijoje¹². Tačiau kokybiškai naujas Ruszczyco kūrybos tyrinėjimų etapas prasidėjo tik 1964-aisiais. Tais metais Varšuvos nacionaliniame muziejuje surengta paroda, aprėpianti visas Ruszczyco meninės veiklos sritis. Ją organizavo Ruszczyco bičiulis muziejaus direktorius Stanisławas Lorentzas, parodos katalogą sudarė menininko duktė Janina Ruszczycówna. Išsamiaje parodos kataloge aprašyti ir suklasifikuoti visi (su nedidelėmis išimtimis) žinomi menininko darbai, suregistruotos parodos, kuriose buvo eksponuoti jo darbai, nurodyta bibliografija – nuveiktas svarbus katalogavimo darbas¹³. Tasai katalogas tapo pagrindine menininko darbų baze, kuria remiantis buvo tikslinama ir papildoma informacija apie kūrinius šioje knygoje.

Reikia pripažinti, kad iki XX a. 10 dešimtmečio svarbiausiuose tyrimuose būdavo susitelkiama ties Ruszczyco tapyba, menkai teaptarta jo veikla Vilniaus periodu. 1966 m., palydint 1964-ųjų parodą, išleistame straipsnių rinkinyje

⁷ Jan Bułhakas po dailininko mirties 1936 m. publikavo keletą atsiminimų spaudoje ir nekrologą „Kodėl Ruščicas nustojo tapyti?“ (Jan Bułhak, „Dlaczego Ruszczyk „przestał malować“: Wspomnienia pośmiertne, Wilno: Stanisław Turski, 1936).

⁸ Jan Bułhak, *Dwadzieścia sześć lat z Ruszczycem*, Wilno: Stanisław Turski, 1939; Jan Bułhak, *Dvidešimt šešeri metai su Ruščicu*, iš lenkų k. vert. S. Žvirgždas, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2014.

⁹ Ferdynand Ruszczyk, *Liść wawrzynu i płatek róży. Przemówienia, wykłady, odczyty, artykuły w języku polskim i francuskim*: Wydanie pośmiertne pod redakcją i z ilustracjami J. Bułhaka, rysunki F. Ruszczyca, Wilno: Stanisław Turski, 1937.

¹⁰ Žr. šios knygos priedą.

¹¹ *Katalog galerii współczesnej Muzeum narodowego w Krakowie*, Kraków: Muzeum narodowe, 1947; *Katalog galerii współczesnej Muzeum narodowego w Krakowie*, Kraków: Muzeum narodowe, 1948; Maria Gąsiorowska, *Galeria malarstwa Polskiego XIX i XX wieku*, Toruń: Muzeum Pomorskie w Toruniu. Dział Sztuki, 1952; *Malarstwo polskie od XVI do początku XX wieku*, Warszawa: Katalog Muzeum narodowego w Warszawie, 1962; *Katalog galerii malarstwa i rzeźby polskiej wieku XX*, Kraków: Muzeum narodowe w Krakowie, oprac. H. Blum, Z. Kucińska, 1963; ir kt.

¹² Juliusz Starzyński, Michał Walicki, *500 lat malarstwa polskiego*, Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1950; Juliusz Starzyński, *Pięć wieków malarstwa polskiego*, Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1952; Mieczysław Wallis, *Sztuka polska dwudziestolecia: Wybór pism z lat 1921–1954*, Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1959; Tadeusz Dobrowolski, *Nowoczesne malarstwo polskie 1764–1939*, t. 2, Wrocław: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1960; Tadeusz Dobrowolski, „Malarstwo“, in: *Historia sztuki polskiej*, t. 3, pod red. T. Dobrowolskiego i W. Tatariewiczza, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1962; Tadeusz Dobrowolski, *Malarstwo polskie 1764–1964*, Wrocław: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1968; Janina Wiercińska, *Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie*, Zarys działalności, Wrocław: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1968.

¹³ *Ferdynand Ruszczyk 1870–1936*, katalog pod redakcją J. Ruszczycówny, Warszawa: Muzeum narodowe, 1964.

pristatyti naujausi Ruszczyco kūrybos tyrimai, amžininkų prisiminimai, menininko dienoraščių ištraukos¹⁴. Šiame leidinyje susitelkiama į Ruszczyco tapybos palikimą. Piotras Krakowski, apibendrinamas ankstesnes pastabas, išskyrė tris pagrindines simbolines Ruszczyco tapytų paveikslų grupes, kurias susiejo ne tiek su paties menininko suasmeninta simboline raiška, kiek su Vakarų Europoje vyravusiomis meno kryptimis¹⁵. Tyrinėtoja Larisa Tananajeva 8 dešimtmečiu¹⁶ šią klasifikaciją papildė „istoriniu simboliu“ peizažu¹⁷. Toks kūrinių skirstymas apėmė tik dalį Ruszczyco tapybos: nepalieti liko ankstyvieji realistiniai peizažai bei vėliau nutapyti interjerų atvaizdai, Vilniaus vaizdai. Taip suformuotas „svarbiausių“ tapybos darbų branduolys, kuris reprezentavo menininko kūrybą 8–9 dešimtmečiais publikuotose monografijose ir straipsniuose lenkų dailės istorijos tema¹⁸. Ruszczyco kūryba inkorporuota į „Jaunosios Lenkijos“ judėjimo istorijos ir estetikos kontekstą, menininkas buvo pristatomas kaip nacionalinio peizažo kūrėjas, turėjęs įtakos tolesnei lenkų ekspresionistinės tapybos raidai.

Panašiu metu pasirodžiusiose monografijose Lietuvos dailės istorijos tema¹⁹ Ruszczycas pristatytas kaip neoromantinio peizažo kūrėjas, t. y. akcentuotos jo sąsajos su romantine pasaulėžiūra. Tuo metu lietuvių autoriai plačiau neanalizavo nei jo tapybos, nei kitos meninės veiklos – kaip ir daugelio kitų menininkų, netilpusių į tautinės dailės istorijos rėmus. XX a. 10 dešimtmečiu pasirodė naujų publikacijų, kur tiek lenkų, tiek lietuvių mokslininkai atkreipė dėmesį į ideologinius bei politinius aspektus, dariusius įtaką dailės procesams. Tradiciškesnes imanentines kūrinių analizes praturtino tarpdalykinės studijos. Ši, naują, požiūrį atskleidė 1996–1997 m. Varšuvoje ir Krokovoje surengta

¹⁴ *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936: Pamiętnik wystawy*, Warszawa: Muzeum narodowe, 1966.

¹⁵ Pasak Piotro Krakowskio, pirmajai grupei priklauso ankstyvieji mitologiniai kūriniai, kuriuose jaučiama stipri Arnoldo Böcklino įtaka („Tritonai“, „Vakarinė žvaigždė“); antrajai grupei – kūriniai, kuriuose akcentuotas simbolinis turinys, suderintas su secesine forma ir koloritu („Žiemos pasaka“, „Nec mergitur“); trečiosios grupės darbuose simbolizmas organiškai siejasi su ekspresionistine tapysena („Žemė“, „Senas namas“, „Debesis“ ir kt.).

¹⁶ Mokslininkė Ruszczyco kūrybos ištakų ieško 1890–1900 m. rusų tapyboje, paraleliai pabrėždama ir lenkų kultūros svarbą. Ji iškėlė naują prielaidą, kad net Vakarų menininkų Böcklino, Franzo Stucko įtaka Ruszczyca pasiekė ne tiesiogiai, bet per rusų kultūros modifikuotą „filtrą“ (Лариса Тананаева, „К проблематике творчества Фердинанда Руцица“, in: *Художественные процессы в русском и польском искусстве XIX–начала XX века*, Москва: Наука, 1977, p. 69–90).

¹⁷ 8 dešimtmečiu, pradėjus ieškoti naujų sąsajų tarp lenkų ir rusų dailės, Rusijos mokslininkai ypač susidomėjo Ruszczycu. 1973 m. Maskvoje ir 1974 m. Varšuvoje įvykusių konferencijų pagrindu buvo išleistas straipsnių rinkinys, kuriame Larisa Tananajeva pirmą kartą aptarė rusų meninės kultūros įtakos Ruszczyco kūrybai klausimą, tačiau jos tyrinėjimuose Vilniaus periodas net neminimas. Vėlesniais dešimtmečiais rusų mokslininkų susidomėjimas Ruszczyco kūryba atslūgo. Pasirodžius gausiems tyrinėjimams apie Archipo Kuindžio mokyklą, tarp jo mokinių minėtas ir Ruszczycas, tačiau jau nebevadintas „vienu iš pačių ryškiausių naujojo rusiško peizažo atstovų“, kaip Tananajevos straipsnyje, – tiesiog meninių procesų dalyviu (žr. Виталий Манин, *Куинджи и его школа*, Ленинград: „Художник РСФСР“, 1987, p. 96–97).

¹⁸ Tadeusz Dobrowolski, *Malarstwo polskie ostatnich dwustu lat*, Wrocław: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1976; Wiesław Juszcak, *Malarstwo polskie: Modernizm*, Warszawa: Auriga, 1977; Agnieszka Morawińska, *Malarstwo polskie od gotyku do współczesności*, Warszawa: Auriga, 1984; Agnieszka Morawińska, „Nec mergitur“, in: *Kryzysy w sztuce*, Materiały sesji stowarzyszenia historyków sztuki Lublin, grudzień 1985, Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1988, p. 145–156; Andrzej Kazimierz Olszewski, *Dzieje sztuki polskiej 1890–1980*, Warszawa: Interpress, 1988; Mieczysław Wallis, *Secesja*, Warszawa: Arkady, 1984.

¹⁹ *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, t. 1–2, red. I. Kostkevičiūtė, Vilnius: Vaga, 1982–1983; Jonas Umbrasas, *Lietuvių tapybos raida 1900–1940: srovės ir tendencijos*, Vilnius: Mokslas, 1987.

paroda „Šimtmečio pabaiga: lenkų modernizmo dailė 1890–1914 m.“²⁰. Parodos kontekste iš naujo pažvelgta ir į Ruszczyco kūrybą. Pradėta rašyti apie simboli- nės erdvės, „sielos peizažo“, melancholijos apraiškas jo darbuose. Naujus – tiek socialinį, tiek meninį – kontekstus nubrėžė ir 1997-aisiais Krokuvėje surengta konferencija, skirta draugijos „Sztuka“ (*Menas*) šimtmečiui paminėti²¹. Šią tarp- dalykinių studijų tendenciją pratęsė ir 2003-aisiais Vilniuje surengta tarptauti- nė konferencija, pavadinta „XX amžiaus pradžios Vilnius: modernėjančios kul- tūros židynis“, kur tiek lenkų, tiek lietuvių mokslininkai (Tomasz Gryglewicz, Andrzej Romanowski, Stefania Kozakowska-Krzystofowicz, Laima Laučkaitė, Helmutas Šabasevičius, Aleksandra Giełdoń-Paszek, Algė Andriulytė) akcen- tavo Ruszczyco svarbą formuojantis moderniai vilnietiškajai meninei kultūrai²².

10 dešimtmečiu ypač suintensyvėjo XX a. I pusės Vilniaus meninės kul- tūros studijos. Pirmiausia Lenkijos, vėliau Lietuvos mokslininkai pradėjo do- mėtis Vilniaus kultūriniu gyvenimu. Józefo Poklewskio²³, Romanowskio studijos apėmė tiek teatro, tiek literatūros, dailės sritis ir aptarė plačią Vilniaus regiono lenkų kultūros panoramą Jaunosios Lenkijos judėjimo bei pozityvizmo aspek- tais²⁴. Naują požiūrį, liudijantį pakitus tyrinėjimo kryptis, atskleidė 1996-aisiais lietuvių ir lenkų dailėtyrininkų pastangomis surengta paroda „Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos“, kur Ruszczycas pristatytas įvairiais aspektais – ir kaip Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto įkūrėjas, ir kaip menininkas, ir kaip Vilniaus kultūros puoselėtojas²⁵.

XX a. 10 dešimtmečiu kito daugelio Lietuvos istorijos, kultūros, meno isto- rijos tyrinėjimų kryptys. Itin aktualios lieka Lietuvos ir Lenkijos istorikų vykdy- tos ir tebevykdomos Lietuvos visuomenės XIX a.–XX a. pr. tautinio tapatumo ir mentaliteto studijos. Aptariant Ruszczyco tapatumo klausimą, svarbūs Egidijaus Aleksandravičiaus, Tamaros Bairašauskaitės, Krzysztofo Buchowskio, Henrykos Ilgiewicz, Antano Kulakauskos, Dangiro Mačiulio, Rimanto Miknio, Alvydo Nik- žentaičio, Dariaus Staliūno ir kitų istorikų tyrinėjimai, kur gvildinama Lietuvos lenkų, lietuvių, baltarusių etnopolitinė ir etnokultūrinė orientacija, diskutuoja- ma tarpukario Vilniaus klausimais²⁶.

²⁰ *Koniec wieku, Sztuka polskiego modernizmu 1890–1914*, Warszawa: Muzeum Narodowe, 1996.

²¹ *Stulecie Towarzystwa artystów polskich „Sztuka“*, ser. *Ars vetus et nova*, Kraków: Instytut Historii Sztuki, 2001.

²² *XX amžiaus pradžios Vilnius: modernėjančios kultūros židynis / Wilno początku XX wieku: Ognisko modernizującej się kultury*, sud. L. Laučkaitė–Surgailienė, ser. *Dailės istorijos studijos*, t. 1, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004.

²³ Józef Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1994.

²⁴ Andrzej Romanowski, *Młoda Polska Wileńska*, Kraków: Universitas, 1999; Andrzej Romanowski, *Pozytywizm na Litwie, Polskie życie kulturalne na ziemiach litewsko-białorusko-inflanckich w latach 1864–1904*, Kraków: TAIWPN Universitas, 2003.

²⁵ *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*, sud. R. Janonienė, J. Malinowski, M. Woźniak. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1996.

²⁶ Paminėtinos šios publikacijos: Egidijus Aleksandravičius, Antanas Kulakauskas, *Carų valdžioje. XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius: Baltos lankos, 1996; Rimantas Miknys, *Mykolo Römerio Lietuvos valstybingumo koncepcija ir pastangos ją įgyvendinti 1911–1919 metais*, ser. *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos*, t. 13, Vilnius, 1996, p. 88–113; Rimantas Miknys, „Lietuvos lenkų tauta: XX a. projekcijos ir realijos“, in: *Praeities baruose. Skiriama akademikui Vytautui Merkiui 70-ies metų jubiliejaus proga*, red. A. Tyla, A. Prašmantaitė, R. Miknys, G. Rudis, Vilnius: Žara, 1999, p. 99–111; Rimantas Miknys, „Vieningos Europos samprata krajojcu ideologijoje (XX a. pirma pusė)“,

XX a. pab., užėjus naujų tyrinėjimų bangai, imtasi ieškoti Lietuvos dailės istorijoje dar neakcentuotų meno reiškinių, pradėta koreguoti sovietmečiu nusistovėjusius dailės procesų interpretacijų būdus. Kitaip pažvelgta ir į XIX–XX a. sandūros Lietuvos daile: aiškiai išreikšta abejonė sovietmečio dailėtyros primetama nuostata, kad šiuo laikotarpiu dominavo realistinė dailė, iškilo primiršti dailininkų darbai, kultūros įvykiai, reiškiniai, pradėtos tirti Vilniaus atminties vietos. Laima Laučkaitė-Surgailienė viena pirmųjų pradėjo aiškinti XX a. pradžios Vilniaus dailės gyvenimo procesų dinamiškumą pasitelkdama tiek to meto Europos dailės kontekstą, tiek naujus vietinio gyvenimo faktus; ji iškėlė Vilniaus multikultūriškumą bei aptarė naujos meninės orientacijos radimosi klausimą – prie jos formavimosi svariai prisidėjo ir Ruszczycas. Dailėtyrininkė akcentavo kitų tautybių jaunosios kartos menininkų kūrybinį indėlį formuojant naują požiūrį į tapybą, kur svarbus vaidmuo teko Ruszczycai²⁷. Plačiau Ruszczyco veiklą autorė aptarė studijoje Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje²⁸. Čia menininkas pristatomas kaip estetizmo, grožio kulto šalininkas, nuolat susiduriantis su dilema, ką rinktis – tarnauti menui ar tėvynei.

XX a. pabaigoje suaktyvėję Ruszczyco kūrybos tyrinėjimai atsiskleidė straipsniuose, skirtuose tiek grafikai²⁹, tiek kitai veiklai³⁰. Romano Aftanazo ir Vidmanto Jankausko pastangomis ėmė ryškėti Ruszczycų dvaro Bogdanove istorija platesniame dvarų kultūros tyrinėjimų kontekste³¹. Apie menininko teatrinę

in: *Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*, sud. D. Staliūnas, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2002, p. 149–160; Dangiras Mačiulis (kartu su A. Nikžentaičiu, V. Safronovu), „Simbolinis daugiakultūrio miesto užvaldymas: Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus atvejai“, in: *Naujas Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos istoriniai pasakojimai ir daugiakultūris miesto paveldas*, sud. A. Bumblauskas, Š. Liekis, G. Potašenko, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 105–129; Tamara Bairašauskaitė, *Mykolas Juozapas Rōmeris (1778–1853): bajoro viešoji ir privati erdvės XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011; Tamara Bairašauskaitė, „Tapatybė ir identifikacija XIX amžiaus istorijos tyrimuose: teorinis aspektas“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2011, t. 2, 2012, p. 51–68; Krzysztof Buchowski, *Litvomanai ir polonizuotojai. Mitai, abipusės nuostatos ir stereotipai lenkų ir lietuvių santykiuose pirmoje XX amžiaus pusėje*, iš lenkų k. vert. I. Aleksaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2012; Henryka Ilgiewicz, *Societates Academiae Vilnenses: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy*, Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; Rimantas Miknys, Darius Staliūnas, „Lenkų ir lietuvių konfliktas XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje: senų koncepcijų atgimimas“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos istorijos ir tradicijos Fenomenai: tautų atminties vietos*, Specialusis Lietuvos istorijos studijų leidinys (t. 9), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 173–185; Egidijus Aleksandravičius, *Prieš aušrą*, Vilnius: Versus aureus, 2015; *Lietuvos erdvinės sampratos ilgajame XIX šimtetyje*, sud. D. Staliūnas, Vilnius: Baltijos kopija, 2015; Dangiras Mačiulis, Darius Staliūnas, *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga–1940 m.)*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015, ir kt.

²⁷ Laima Laučkaitė, „Lūžis XX a. pradžios Vilniaus tapyboje“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 15: *Modernumas ir tradicija XX amžiaus Lietuvos tapyboje*, sud. V. Jankauskas, 1998, p. 5–13; Laima Laučkaitė-Surgailienė, „Neoromantizmas XX a. pradžios Vilniaus dailėje: šaltiniai“, in: *Romantizmai po romantizmo*, sud. G. Jankevičiūtė, Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2000, p. 63–70.

²⁸ Laima Laučkaitė, *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje*, Vilnius: Baltos lankos, 2002.

²⁹ Ferdynand B. Ruszczyc, „Grafika użytkowa w twórczości Ferdynanda Ruszczyca“, in: *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie*, t. 30, 1986, p. 215–274.

³⁰ Edward Ruszczyc, „Z mniej znanych dzieł twórczości Ferdynanda Ruszczyca“, in: *Wileńskie Rozmaitości*, nr. 5, 1992; Edward Ruszczyc, „Z dzieł prasy polskiej w Wilnie: 'Tygodnik Wileński'“, in: *Wileńskie Rozmaitości*, nr. 6, 1995.

³¹ Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4: *Województwo wileńskie*, Wrocław: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1993, p. 37–45; Vidmantas Jankauskas, „Prarastasis rojus – Bogdanovas“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 47–48: *Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai*, sud. R. Butvilaitė, 2008, p. 261–278.

veiklą pradėta rašyti jau 7 dešimtmečiu, tačiau išsamiausiai šią menininko kūrybos dalį su vilnietišku kontekstu susiejo Helmutas Šabasevičius³². Visgi, nors Ruszczyco kūrybos reikšmingumu neabejojama, tyrimai dažniausiai yra išsi-barstę po skirtingus leidinius ir aptaria atskiras dailininko veiklos rūšis, todėl nesudaro bendro vaizdo.

Platesnės visuomenės susidomėjimas Ferdynando Ruszczyco asmenybe itin išaugo po 2002-aisiais surengtos jo darbų parodos „Gyvenimas ir kūryba“. Paroda apkeliauvo Krokuvos, Torunės, Varšuvos, Vilniaus muziejus. Krokuvos nacionalinio muziejaus ir Lietuvos dailės muziejaus parengti katalogai, interneto svetainės ir publikacijos spaudoje parodė, kad dailininko kūryba šiandien aktuali dauge-liui meno mylėtojui. Vienas svarbiausių surengtos parodos ir parengto katalogo rezultatų – gausios Ruszczyco kūrybos išsamus pristatymas žiūrovams, supažin-dinantis su pačiais įvairiausiais darbais, išsibarsčiusiais po Lenkijos ir Lietuvos muziejus bei privačias kolekcijas³³. Po kelerių metų pasirodęs vienos iš parodos rengėjų Stefanijos Kozakowskos-Krzysztofowicz parengtas albumas *Ferdynandas Ruszczycas*³⁴ dar kartą priminė lenkų skaitytojams dailininko kūrybinį palikimą. Tuo tarpu švedų profesorius Tomas Sandqvistas ir nepriklausoma tyrėja Elizabeth Clegg, savo veikaluose analizuodami Centrinės ir Rytų Europos modernizmo raidą, Ruszczyco veiklą, nors ir fragmentiškai, pristatė anglakalbei auditorijai³⁵.

Vienu ryškiausių proveržių, rodančių kitokį požiūrį į Ruszczyco kūrybą, tapo Jolitos Mulevičiūtės 2012-aisiais publikuota monografija *Besotis žvilgsnis*³⁶. Monografijoje išplėtota vizualiosios kultūros ir pozityvizmo paradigma paskatino persvarstyti daugelį metodologinių nuostatų apie XIX a. II pusės–XX a. I pusės daile. Mulevičiūtės nuodugnai apibrėžta ir iki šiol Lietuvos dailėtyroje menkai figūravusi metodologinė prieiga vienu ypu išsprendė arba įvardijo daugelį proble-miškų aspektų ir iš esmės suaktualino XIX–XX a. pr. vizualiosios kultūros ty-rimus. Siekdama išsiaiškinti vidinius Ruszczyco kūrybos motyvus, Mulevičiūtė persvarstė ankstesnes jo kūrybos interpretacijas ir pateikė naujų įžvalgų, susijusių su fotografine žiūra. Naujų Ruszczyco kūrybos interpretacijų (sąsajų su japonų daile) galima rasti ir Piotro Sławskiego panašiu metu apgintoje disertacijoje³⁷.

Šie aktualūs tyrimai dar kartą parodė, kad Ferdynando Ruszczyco kūryba – reikšminga Europos kultūros dalis, kurios pažinimo negali riboti viena paradi-gminė perspektyva. Veikiau tai interpretacijoms atvira sistema, kaip pasakytų pats dailininkas: „gyvas organizmas“, reikalaujantis nuolat būti (per)skaitomas iš naujo.

2. Ferdynandas Ruszczycas, „Ornamentas“, Vilniaus archyvaro Wacławo Gizbert-Studnickio laišku popieriaus dekoracija, 1911

³² Helmutas Šabasevičius, „Sapnai apie grožį: F. Ruščicas ir XX a. pradžios Vilniaus dailė“, *Krantai*, 1992, nr. 4/6, p. 30–35; Helmutas Šabasevičius, „Gyvieji paveikslai Lietuvoje“, in: *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, t. 5, sud. V. Berenis, Vilnius: Gervelė, 1999, p. 308–335; Helmutas Šabasevičius, „Vilniaus kultūra 1904–1918: Faktai, idėjos, asmenybės“, in: *Menotyra*, 2000, nr. 4 (21), p. 20–26; ir kt.

³³ *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum narodowe, 2002; *Ferdynandas Ruščicas 1890–1936, Gyvenimas ir kūryba*, parodos katalogas, įvad. straipsnis A. Andriulytė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2002.

³⁴ Stefania Kozakowska-Krzysztofowicz, *Ferdynand Ruszczyc*, Kraków: Wydawnictwo Kluszczyński, 2007.

³⁵ Elizabeth Clegg, *Art, Design and Architecture in Central Europe 1890–1920*, New Haven, London: Yale University Press, 2006; Tom Sandqvist, *The Sacred Cause. The Europe that Lost – Thoughts on Central and Eastern European Modernism*, New York: Peter Lang, 2013.

³⁶ Jolita Mulevičiūtė, *Besotis žvilgsnis: Lietuvos dailė ir vizualioji kultūra 1865–1914*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.

³⁷ Piotr Sławski, *Japonisme in Polish Pictorial Arts (1885–1939)*: PhD Thesis, University of the Arts London, 2013.

Algė Andriulytė

FERDYNAND RUSZCZYC: CIVIS VILNENSIS SUM

Summary

The oeuvre of artist Ferdynand Emanuel Ruszczyc (1870–1936) undoubtedly belongs to the golden collection of European art. His work is also an integral part of the cultural scene of Vilnius of the early twentieth century.

Today, this seems to be an axiom that stands in no need of proof. Yet, this contemporary understanding was wrapped in a haze of anticipation for long years. Why did it happen? The artist moved to Vilnius in early 1909 and lived there permanently until 1934, when illness compelled him to leave for his native estate of Bogdanov. This creative period, which spanned the final years of the tsarist era, World War I and the rule of the Republic of Poland in the Vilnius region, was marked by complicated political events, heated public argument and a struggle for Vilnius. As a result, Lithuanian art historians steered clear of analysing the problematic interwar art of Vilnius. Today, the situation has changed: increasingly more writings and discussions explore the culture of Vilnius between the two world wars. Artists of Vilnius and their works are rediscovered, the historical and political environment of Vilnius, as well as the relations between independent Lithuania and the annexed Vilnius are actively analysed, a wide array of questions is raised, and most unexpected answers are given.

Ruszczyc's artistic activity in Vilnius can be best described in his own words uttered at the founding of the Society of Lovers of Vilnius in 1919: "Civis vilnensis sum", which means "I am a citizen of Vilnius". Ruszczyc's civic mindedness manifested itself as an aim "to improve and adorn the city", and was best revealed in implementing various ideas: drawing or painting the city, designing book covers, creating set design for theatre productions, taking care of the historical heritage, organizing events, or simply talking and writing about Vilnius, its beauty, uniqueness and history. Yet, in order to have a better understanding of the nature and motivation of Ruszczyc's artistic activity in Vilnius, we must look into the earlier periods of the artist's life. Thus in this book, in addition to the analysis of Ruszczyc's work in Vilnius, the issues of his origin, studies, creative work and social life before the Vilnius period are explored: the author seeks to reconstruct the painter's key life events and present them in a wider context of artistic, cultural and social processes.

So far Ruszczyc's biography has not received more systematic research attention in Lithuania, thus, to fill in this gap at least partly, the book gives much attention to little known facts of his life, seeks to reveal the links between events and processes and to analyse the circumstances of appearance of some works. The author also aims to give at least a very general outline, as if on the margins of the text, of the structure and transformations of Ruszczyc's identity. While clearly realizing that Ruszczyc's individual identity was solid but multi-faceted and changing in time, his partial identities are conditionally marked. Therefore,

in parts 1 and 2, where attention is focused on the artist's family and youth, the author addresses his class (noble) identity – the basis of Ruszczyć's self-perception on which all his other identities were stacked up like transparent layers of palimpsest: cultural identity upholding creativity as the highest value (parts 3 and 4 are devoted to the Saint Petersburg and Bogdanov periods), growing national self-perception (his activity in Warsaw and Cracow is presented in part 5) and budding civic self-identification (part 6, "The Vilnius Shift"). While drawing these rather schematic contours of the evolution or, more precisely, layering of identity, the author does not claim to pin down Ruszczyć's identity, but hopes that the book will serve as certain guidelines in seeking to understand the intentions of his actions in the presence of cultural and political upheavals of the turn of the century, and perhaps will encourage further studies of the structure of his mentality. In parts 7 to 10 of the book, Ruszczyć's work of the Vilnius period – painting, printmaking, set design for theatre, and design of various public events – is analysed, the news topics of the period under discussion and the many-faceted cultural context of Vilnius are shown. Lithuanian translations of the published articles, lectures and speeches given by Ruszczyć in the Vilnius period are included in the annexes. It is a valuable written source for readers interested in the spiritual and material culture of Vilnius, which reveals another side of Ruszczyć's personality that has not been much explored – his wish to give meaning to his personal vision of the city and build an image of the city's *spiritus loci* by means of the written word.

Looking at Vilnius through the creative experience of a single person seemed worthy and meaningful due to many reasons. One of them was giving a human face to the great historical processes, in other words, finding a mini narrative in the grand one, not only observing the processes, but also seeing a concrete individual in them. The author sought to bring the information, which the artist's contemporaries for the large part considered self-understandable, their communication and perception codes into closer touch with today's readers. To answer this and other questions, the method of contextual biography was chosen, which was combined with case studies and art critical analysis. Ruszczyć's history (or microhistory), consisting of a great many details, evolves into unique structures of his life experience, which sometimes converges with the grand narrative of art history and quite often has an explosive effect. Yet the book is full of soft and subtle touches, which would hardly be perceived if the analysis was conducted from a single perspective, looking only at his most significant or famous works. Thus in this narrative a wide scope of Ruszczyć's creative artefacts is explored both historically and immanently, i.e. through the analysis of the visual expression, content and meanings of his works.

I. "BACK TO THE ROOTS: ORIGIN". Ferdynand Emanuel Ruszczyć was born on 10 December 1870 in the North-Western Region of the Russian Empire, the Bogdanov estate of Vilnius Governorate, into the noble family of Edward Ruszczyć (1830–1910) and the Danish woman Anna Margereta Alwina Munch (1837–1918). Ferdynand was the fifth, youngest and only son in the family. Before World War, the estate was part of Vilnius Governorate, and in

the interwar period, Valozhyn District. During both world wars, the estate was occupied by different belligerent countries, and finally, circa 1945, destroyed. The artist grew up in a family where noble identity was fostered by means of the family history, memorial signs and stories passed down from generation to generation.

Various written sources testify that the noble Ruszczyc family descended from an old Eastern Orthodox Ruthenian family whose roots possibly went back to the times of the Grand Duchy of Lithuania in the late fifteenth century. The most abundant information on Ruszczyc's noble roots has survived in the nineteenth-century environment of the Bogdanov estate. It is known that in 1825, the artist's grandfather, a governor of the Kobrin lands, lawyer Ferdynand Ruszczyc (1786–1848) married Anna Czechowiczówna (1800–1874). The artist's grandfather on his mother's side was a Danish Lutheran Marcus Andreas Munch (1803–1864), born in the port of Neksø on Bornholm Island. Ruszczyc's mother Alwina Munch was also born in Neksø, but grew up in the famous international trade port of Liepāja, which was part of the Russian Empire at that time, in a small local German community of Augsburg Evangelical Lutherans.

The artist's parents met in Liepāja, where Edward performed military service, and were married there on 22 October 1858. The young Ruszczyc family settled in Bogdanov, but stayed there for a short time only. The uprising of 1863–1864 and taxes introduced for landowners of “Polish origin” in its wake made them rethink and assess the possibilities of farming. The Ruszczycs rented out their estate and returned to Liepāja, where Edward started a career of a public servant.

II. “IN LIEPĀJA AND MINSK: CONTEXTS OF CHILDHOOD AND YOUTH”.

In the second half of the nineteenth century, economic and technological developments finally reached the cities of Ruszczyc's youth – first of all, the port city of Liepāja and, later, Minsk, which had remained outside the scope of major changes in Europe. In that period Liepāja became one of the largest ports of tsarist Russia on the Baltic seashore: it was at the peak of economic growth and attracted thousands of people in search of work from various corners of the Russian Empire, including Vilnius Governorate. Migration to Liepāja was accelerated by the expansion of the port city and the construction of a railway line: in 1871–1877, the Liepāja–Romny line was built. It was very important for local and foreign trade, and for the Ruszczyc family the railway became the main source of income – Edward Ruszczyc found a job at the Liepāja–Romny Railway Company, and the family took up residence in Sägerplatz Square (today, Karla Zales laukums) at the trade canal. As the railway construction progressed and a new stretch from Naujoji Vilnia to Gomel cutting through Minsk Governorate was built, in 1877 the Ruszczyc family moved closer to the Bogdanov estate, to Minsk. His father continued working at the Liepāja–Romny Railway Company as the head of the accounting department. In 1877 the family settled in a brick house in the old part of Minsk, at the intersection of Magazinnaya (Russian Магазинная, from 1926 – Kirov) and Governor (before, Franciscan, in the nineteenth century – Governor, from 1945 – Lenin)

streets. The issue of the children's religious affiliation was solved according to the laws of the Russian Empire: the girls were raised according to the mother's religious tradition, and Ferdynand grew up as a Roman Catholic continuing his father's line. Thanks to his mother Alwina, the languages mostly spoken in the household were German and French, and much attention was given to German culture, above all, literature of German Romanticism. The artist's sisters were taught by a German governess, while Ferdynand in 1883 began to attend the second grade of the Minsk Classical Gymnasium, and he was the only one in the family for whom Polish and Russian books were bought.

The social environment and the values upheld by the Ruszczyc family partly determined that Ferdynand was not a typical young noble. The multifarious cultural, linguistic and national identity formed since early childhood gave Ruszczyc a possibility to look at the world from a broad and non-traditional perspective. Being exposed to Danish, German, French, Polish and Russian cultures and different religious denominations since his youth, he developed an ambivalent identity. It means that for some time he did not have a clearly defined and unquestionable cultural and national identity; the explicit features of Polish nationalism were finally formed during World War I. We can assert that Ruszczyc's primary noble identity acquired in his family was later affected by his social and cultural environment (or, still later, the political field) and, thus, it was changing and new partial forms were added.

III. "IN SAINT PETERSBURG: BETWEEN THE ACADEMY AND 'MIR ISKUSSTVA'".

In the autumn of 1890, having finished the Minsk Classical Gymnasium with honours, (at his father's wish) Ruszczyc arrived in Saint Petersburg to study at the Law Faculty of the Imperial University. However, on 20 July 1891 he submitted an application to take an exam to become a non-matriculating student of the Painting Department of the Saint Petersburg Imperial Art Academy, and a year later, asked to be transferred to the group of regular students. At that time, the Saint Petersburg Imperial Art Academy had a contradictory reputation. It was one of the oldest and most important art schools in the country: since its establishment in the eighteenth century, it dominated the Russian art scene, assigned the most important commissions, and conferred the titles of artists and academicians. In 1893, the academy was reformed by the Peredvizhniks, representatives of realist art who back in 1870 officially split from the academy and, having established their own society, started to promote alternative anti-academic views. Importantly, on the Russian art scene, beside other genres, they were the first to develop and give a firm footing to landscape painting. After the academy's reform, two landscape studios of Ivan Shishkin (1832–1898) and Arkhip Kuindzhi (1842–1910) were founded. In 1893, Ruszczyc began to attend Shishkin's studio and continued his studies until the autumn of 1895. The professor introduced the young painter to realism and the positivist approach. After the first and the second years of study (1894–1895), in summer Ruszczyc went to the Crimea, where he drew, painted sketches, and made photos. His drawings of Alupka and Balaklava environs created in the Crimea revealed his early artistic goals: true-to-life representation characteristic of realist art,

a view of an impartial observer, and meticulously rendered details of nature. Ruszczyc's talent as a seascape painter also manifested itself at that time: inspired by Crimean views, he painted a series of marine landscapes: images of waves hitting the rocks, shimmering water and the high blue sky were nothing like his later melancholically gloomy views of his native places.

In the middle of October 1895, when Shishkin resigned from the academy, Ruszczyc together with his friends Nikolay Khimona, Konstantin Bogayevski, and Aleksandr Borisov switched to the then highly popular studio of Arkhip Kuindzhi. Shishkin and Kuindzhi represented different trends of mid-nineteenth century Russian landscape. These two teachers of Ruszczyc had essentially different ideas about landscape representation – when painting a landscape, Shishkin would first of all rationally analyse and copy it, while Kuindzhi was mainly interested in the sensual effect of landscape, the rendering of “something else” that lurked behind the visible. Together with Ruszczyc, Kuindzhi's students were painters who later became famous (Aleksandr Borisov, Konstantyn Wróblewski, Nikolay Rerich, Wilhelm Purvītis); in their study years they started to develop an original approach to various themes of nature. In the academy Ruszczyc met the artist Helena Makowska, who studied in Ilya Repin's class. As can be seen from his diary, Ferdynand had romantic feelings for Helena and courted her. However, their friendship was not destined to grow into a serious relationship: after studies Ferdynand moved from Saint Petersburg to the Bogdanov estate, and Helena married the Austrian sculptor Richard Luksch. Helena Makowska-Luksch became the first woman accepted to the Viennese Secession Society, and presented her works at the shows of “Mir iskusstva”.

In the summer of 1896 and 1897, Ruszczyc went abroad, but his itineraries led him to the northern part of Europe – North Germany, Sweden and Denmark – rather than the main centres of attraction for artists at that time, Paris or Munich. These trips allowed Ruszczyc to get to know modern European culture and the Nordic landscape. He showed a keen interest in the land of his Danish forefathers and its historical objects, made sketches of local nature and people, and explored the seaside landscape distinguished by subtle restraint. The “Nordic” nature of Ruszczyc's painting was noticed and acclaimed by the Viennese critic Ludwig Hevesi (Servaes) in 1902. At that time he compared the painter's works with paintings by the artists of the Worpswede colony located in the north of Germany.

During the last study years the painter became fascinated with the works of symbolist artists, above all, German Arnold Böcklin (1827–1901). His influence was obvious in Ruszczyc's graduation works “The Evening Star” and “Tritons”. While painting “Tritons”, he drew inspiration and energy from the issue of the illustrated periodical magazine *Die Kunst unserer Zeit* published in Munich with reproductions of works by George Frederick Watts, Böcklin, and Franz Stuck. In the autumn of 1897, Ruszczyc exhibited his four main graduation paintings “The Western Star” (or “Faun”), “Tritons” (or “Deep in the Sea”), “The Bridge” (or “The Old Bridge”) and “The Spring”, three landscapes “Evening”, “Morning in Saint Petersburg” and “Thaw”, as well as three sketches at the academy's show. “The Spring” was acquired by an art collector, member of the Saint Petersburg

Art Academy Pavel Tretyakov for eight hundred tsar roubles. Ruszczyc's works became a topic of discussion in the press of Saint Petersburg; in particular, his painting "The Spring" was acclaimed. The press attention made the young artist known to the Saint Petersburg audience, and information about his works also reached other cities, above all, Warsaw and Cracow. After his triumph in Saint Petersburg, Ruszczyc returned to Bogdanov and began to prepare for the coming Spring Exhibition of the Saint Petersburg Academy. He was elected a member of the Exhibition Committee, and the Moscow industrialist and collector Sava Morozov bought his painting "The Watermill" directly from the exhibition for six hundred roubles.

The fact that the prominent Moscow collectors Tretyakov and Morozov acquired Ruszczyc's works meant recognition, and alongside, opened a possibility for the artist to go to Europe for the third time. The main destinations of his trip had to be Paris and Munich, but in the end he visited more cities – Berlin, Vienna, Cologne, Malo les Bains, Ostend, Basel, Lucerne, Milan, Verona, Venice, and Dresden. After his studies, the painter maintained contact with the Saint Petersburg Art Academy for some time, and was a member of the Spring Exhibition Committee for two more years and showed his works there. However, with an accelerating conflict between the conservative-minded academy members and young artists, in 1900 together with several colleagues he decided to resign from the annual Spring Exhibition and the committee's activity. At that time Ruszczyc together with Purvitis, Braz and Walter were already involved in the shows of "Mir iskusstva" and were ready to give "all their best efforts" to this endeavour.

"Mir iskusstva" started its activity around 1897 (it was registered in 1900), standing in opposition not so much to academism as to the orientation of the Peredvizhniks to realism, their wish to represent only what was visible, tangible, and real. It was probably the most distinct Russian version of *art nouveau*, with some admixture of impressionism, neo-romanticism and academism. The impresario Sergey Diaghilev invited Ruszczyc to the first international exhibition of "Mir iskusstva" in 1899. This exhibition became a real sensation in Saint Petersburg. Conservative local reviewers saw it as "a symptom of a progressing illness" and "an unavoidable degeneration of the European race". Ruszczyc continued to show his works in the exhibitions of "Mir iskusstva" until 1902. His paintings were reproduced several times in the popular magazine *Mir iskusstva*.

Saint Petersburg's intense and contrastive art scene of the late nineteenth and early twentieth century made an impact on Ruszczyc's aesthetic views and drew him towards aestheticism and refined taste. Gradually the artist renounced the artistic principles of the Peredvizhniks and immersed himself in the studies of the subjectively perceived world and the search for individual style. His landscapes approached abstract forms and showed decorativeness characteristic of *art nouveau*, emphasis on flat colour patches, expressive lines and impasto brushstrokes. The compositions became more dynamic, often fragmentary. He often painted landscapes using a hypertrophied angle from below or from a bird's eye view. All that testified to the links between Ruszczyc's painting and modern art of the turn of the century.

IV. "ON THE BOGDANOV ESTATE: LIVING A LIFE OF FEELING, HAPPINESS AND NATURE RATHER THAN THE MIND".

Ruszczyk's creative period in Bogdanov lasted from 1898 to 1904, i.e. from the end of his studies in Saint Petersburg to his departure to Warsaw. During six years on the Bogdanov estate Ruszczyk created the paintings which made him famous and were shown in the exhibition halls of Saint Petersburg, Warsaw, Cracow, Vilnius, Vienna, Munich and other cities: the symbolic composition "The Earth", a bird's eye view of "The Watermill" in evening dusk, "The Ballad" (disappeared during World War II), the composition on social themes "Expatriates", monumental studies "The Last Snow" and "From the Banks of the Vilnia", "Emptiness" full of autumn anxiety, "Cloud" fraught with inner tension, "The Kréva Castle" and "The Past" with historical allusions, and other works. In Bogdanov, Ruszczyk let himself indulge in his passion for photography, which he had discovered in study years and which was directly related to painting.

Like many turn-of-the-century artists, Ruszczyk sought an alternative reality in which he could find the "real" truth and beauty. The inner world – individual states and feelings, spiritual and mental condition, in other words, "inner landscape" – provided this kind of reality. Turn-of-the-century artists often saw nature as a mediator between an individual and transcendence: it helped transcend the limits of human cognition, revealed the sense of time, and allowed experiencing the eternity. Such pursuits were related to the painting tradition of Nordic Romanticism, which was aptly conveyed in the words of the Swiss writer Henri Frederic Amiel: "Any landscape is a condition of the spirit". Yet Ruszczyk's instinctive search for beauty was inevitably corrected by his acquired knowledge and experience, his culturally enriched self-perception, and sometimes, literary allusions. He became a distinct representative of early modernism who tried to combine both expressive aesthetics and the reason controlling emotions in his work.

V. "IN WARSAW AND CRACOW".

Ruszczyk became more closely acquainted with Warsaw and Cracow, highly important cities of the former Polish-Lithuanian Commonwealth, in the last years of the nineteenth century – 1899 and 1900. It was not his first visit to Warsaw, but Cracow became a real discovery to him in 1900. Ruszczyk made contacts with artists based in these Polish cities rather late, when he was already familiar with the art scene of Saint Petersburg, Berlin, the Scandinavian countries and the great European cities – Vienna, Munich, Paris and Milan. All these trips had different intentions. When travelling to Western Europe, the painter broadened his horizons, explored historical paintings and modern artworks to acquire new professional experience, in other words, sought what Saint Petersburg's milieu could not give him. On the other hand, he went to Warsaw and Cracow (as well as Vilnius) above all guided by the aim to present his works and the growing wish to be useful to his native country. In that period, in his statements and activity Ruszczyk showed distinct signs of Polish self-identification, which was particularly stimulated by the country's changing political situation (the events of 1905) and cooperation with prominent Polish intellectuals of that time. At the end of 1900, the painter was

officially and unanimously accepted to Sztuka Society. Thus Ruszczyc finally joined the ranks of Polish modernists and started actively participating in the activity of this group that opened him new ways not only to local shows, but also to the international art scene.

Several years after Ruszczyc's debut in Warsaw and Cracow, the painter had an opportunity to get better acquainted with the art scene of these cities and embark on a new activity: in 1904, he was invited to teach at the newly established Warsaw Art School, and from 1907, at the Cracow Academy of Art. The teaching job left Ruszczyc less and less time for painting. Yet in 1904–1905 he created one of his most impressive compositions “Nec mergitur”. Ruszczyc began to paint it already before leaving for Warsaw, and later kept working on it. Originally the work was called “The Legend of a Sailboat”, after the eponymous short story by Henryk Sienkiewicz, and was later renamed as “Nec mergitur”. In 1906–1907, Ruszczyc painted a series of interiors of the Bogdanov estate and other small-scale works, and spent much time making studies of the Włochy area and park. It did not take long for art critics to notice the shift of attention to close surroundings and the search for traces of the historical past in daily life, which appeared in Ruszczyc's work. However, the painter did not stay long in Cracow and Warsaw. Disappointed in the academy's atmosphere full of intrigues and disagreement, and tired of never-ending arguments of local artists, he resigned from his position in spring.

VII. “THE VILNIUS SHIFT”. For the first time Ruszczyc showed his works in Vilnius, a city familiar to him since childhood, at the second Polish exhibition in 1899. “The Watermill” (“Spring Evening”), “The Kréva Castle” and eight sketches were displayed. “The Kréva Castle” was bought by the famous lawyer, public and political figure Tadeusz Wróblewski. The “Sztuka” exhibition held on Ruszczyc's initiative in the pavilion of Bernardine Gardens in 1903 became an important cultural event, where the Vilnius audience could see the works by the most outstanding representatives of Polish modernism – Wyspiański, Mehoffer, Jacek Malczewski, Ruszczyc and others – for the first time. By the order of tsarist censorship, the Polish title of the exhibition was replaced with the Latin “Ars”, and the poster designed by Ruszczyc was printed in Russian and French only.

Ruszczyc settled in Vilnius in early 1909, and was received there as a honourable citizen, closely related to the local context by his roots and cultural affiliation. The Lithuanian origin of his work was emphasized in the press in an attempt to naturalize him and bring him closer to the Vilnius audience. Soon he joined the Vilnius Szubrawcy Society revived by Wróblewski, became its active member and took part in its activity until his death. Based in the historical capital of the Grand Duchy of Lithuania, Ruszczyc first of all immersed himself in the world of theatre and publishing. Having always been fond of designing covers of catalogues, magazines and other publications, and attending theatre events, only in Vilnius did he manifest himself as an excellent connoisseur of graphic and set design. In 1912, Ruszczyc met his future wife, the twenty-year-old Regina (Gina) Rouckówna (1892–1939). Ferdynand and Regina were

married on 12 October 1913 in the Church of Saint Bartholomew, in Ruszczyć's favourite Užupis neighbourhood. The couple had five children.

At the outbreak of World War I, Ruszczyć continued to live in Vilnius, in his Užupis flat, for some time, before moving to the Bogdanov estate. In 1917, the illustrated supplement *Scheinwerfer* of the German newspaper *Zeitung der 10. Armee* published a comprehensive feature article on his work. The Germans who considered the former lands of the Russian Empire a backward country, saw some "cultural progress" uncharacteristic of these parts in Ruszczyć's work. The publication in the *Zeitung der 10. Armee* became an excellent advertisement of Ruszczyć's work in German-speaking countries and caught the attention of Prince Johann Georg, the brother of the King of Saxony and well-known art collector. Prince Georg addressed Ruszczyć through the newspaper's editor Urbach with a request to buy some of his drawings and watercolours with local motifs. However, quite probably the works created on commission did not reach the addressee and remained with the author.

After the war, Ruszczyć made a clear public commitment to promote the development of the cultural scene in Vilnius. The artist was involved in various socially oriented activities already before World War I, but only after the war did it become a civically engaged position which often helped the Polish state implement their newly created rituals and was used by the new authorities for making the city their own, i.e. symbolically appropriating it. The reason which may have encouraged Ruszczyć "to serve" Vilnius and revive its traditions was his self-identification as a citizen of the Grand Duchy of Lithuania and the changed geo-political situation that required making radical decisions. The nobility of the turn of the century (including Ruszczyć) saw Vilnius as the historical capital of the Grand Duchy of Lithuania that still maintained traces of its past glory and power. Before World War I, some members of the noble society founded the *Krajowcy* (Fellow Countrymen) movement that sought to continue the patriotic traditions of the Grand Duchy of Lithuania. The *Krajowcy* promoted a modified noble understanding of the Grand Duchy of Lithuania that did not require strictly national self-perception. For them it was important to feel a citizen and realize one's civic affiliation to all the former lands of the Grand Duchy with the capital Vilnius at their forefront.

VIII. "SERVING THE CITY: APPLIED GRAPHIC ART, PROJECTS AND CHARITY EVENTS IN VILNIUS". In Vilnius Ruszczyć created a great many memorable works from book, poster, and postage stamp design to design of charity fairs. Having worked fragmentarily in the field of applied graphics, in Vilnius he embarked on various projects – both magnificent albums and small-scale ephemeral works. The years between 1910 and 1919 were particularly rich in publications of different kind that he designed. After 1919, the artist devoted most attention to the activity of the Art Faculty of Stephen Báthory University, which could explain the applied character of his works: their larger part was meant for this newly re-established institution. Each project had a story of its own and reflected Ruszczyć's artistic, intellectual or public interests. In Ruszczyć's graphic works we can distinguish several recurring motifs (a peacock, a wreath,

a crane, a swan, a stork, a torch, a snake, wheat, etc.) conveying both the artist's world perception and the cultural context of that time. It is obvious that the artist took a serious approach to the use of various images. The at-first-sight random graphic elements, or probably performing the decorative function only, also had another, symbolic meaning. The recurring images drawn by Ruszczyk created a certain semantic field, which could easily be read, recognized or, on the contrary, could hardly be deciphered by spectators, readers, and art lovers. Some motifs favoured by Ruszczyk were related to European tendencies, while others (heraldic symbols) underlined the local and ideological content.

XIX. "CATHOLIC FESTIVITIES IN VILNIUS". The design of Catholic festivities created by Ruszczyk in Vilnius can be best seen in the context of these festivities. The festive traditions, the political situation of that time and the position of the highest hierarchs of the Vilnius Archdiocese probably played the key role there. Ruszczyk's ideas that enriched the public religious rituals of Vilnius with subtle aesthetics are best revealed in this context. When analysing the festivities of the Canonisation of Saint Casimir (1922) and the Coronation of the Painting of the Blessed Virgin Mary of the Gate of Dawn (1927), it becomes obvious that they both were related to the complicated political situation of Vilnius at that time, only the position of the organizers was different: in the first case, piousness was emphasized, and in the second, the aspect of statehood played the central role. Creating the design for these festivities, Ruszczyk offered several modern and several traditional solutions, and flexibly adapted himself to the organizers' requirements. Ruszczyk's innovatory approach was revealed in designing Saint Casimir's reliquary-sarcophagus, and installing the city's illumination on the occasion of the Coronation of the Painting of the Blessed Virgin Mary of the Gate of Dawn. In the meantime, the gate for Saint Casimir's festivities or the procession float for the painting of the Blessed Virgin Mary created by Ruszczyk, just like other highlights of the festivities, bore witness to the modified continuity of the earlier tradition – the adopted elements of décor became much simpler and could be understood as signs that replaced the previously developed iconographic programmes.

X. "DREAMS ABOUT BEAUTY": THEATRE AND PARATHEATRICAL EVENTS. Having settled in Vilnius, Ruszczyk soon got involved in the activity of the Polish theatre: he cooperated with the Młodziejowska Theatre based in the Summer Pavilion of Bernardine Gardens (operated in 1906–1910), and later, with "Lutnia" (operated intermittently from 1905 to 1940), and the Polish Theatre in Pohulianka built in 1913. The ideas implemented by Ruszczyk greatly expanded the limits and understanding of theatre as a specific cultural space in Vilnius society: in addition to set design for the theatre stage, the artist also created design for various events (fairs, festivals, meetings) that were on the periphery of the art scene, but were important for the citizens. The artist's "reform" was based on the views of aestheticism and *art nouveau*, which urged to break the artistic hierarchy established in the turn-of-the-century Vilnius culture and to look at paratheatrical events as aesthetic objects. Ruszczyk enriched the Vilnius

theatre with modern visual features: he rejected the prevailing clichés of set design and created original compositions based on the unity of stage images, which combined both early modernist and classical décor elements. Ruszczyč's innovations on the Vilnius theatre stage were expressed by an emphasis on the visual design of the performance as another important and artistically significant component beside literature and acting, and reflected modern ideas promoted by Craig, Wyspiański, and "Mir iskusstva". Ruszczyč's novel approach to theatre most distinctly manifested itself in his set designs created before World War I, in which he predominantly used abstracted and symbolical visual expression characteristic of the turn-of-the-century modern European theatre. This tendency persisted in his later works for the theatre as well.

To finish, we would like to note that Ferdynand Ruszczyč's oeuvre did not appear and develop in a void, but bore distinct marks of various turning points, artistic, historical and political. It is a distinct example of intertwining traditions and modernity typical of the art of Vilnius of the early twentieth century and, alongside, reveals the uniqueness of this art. We can only hope that the discussion of the life and work of this artist will help the readers reopen several pages of not so distant history and raise new questions, as well as encourage them to take interest in the history of Vilnius and the artists who created in this city.

Translated by Aušra Simanavičiūtė

SANTRUMPOS

- BNW – Biblioteka Narodowa w Warszawie (Varšuvos nacionalinė biblioteka)
ISPAN – Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk (Lenkijos mokslų akademijos Meno institutas)
LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas
LDM – Lietuvos dailės muziejus
LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius
LMAVB RSS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyrius
LMAVB SPS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Senosios periodikos skyrius
LNB – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
LTKMM – Lietuvos teatro, kino ir muzikos muziejus
LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
MNK – Muzeum Narodowe w Krakowie (Krokuvos nacionalinis muziejus)
MNW – Muzeum Narodowe w Warszawie (Varšuvos nacionalinis muziejus)
MOT – Muzeum Okręgowe w Toruniu (Torunės srities muziejus)
MWiM – Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (Varmijos ir Mozūrijos muziejus Olštynė)
NAC – Narodowe archiwum cyfrowe (Nacionalinis skaitmeninis archyvas Varšuvoje)
RŠN – Ruszczycų šeimos nuosavybė
VTG – Valstybinė Tretjakovo galerija Maskvoje
VDA RSS – Vilniaus dailės akademijos Retų spaudinių skyrius
VUB – Vilniaus universiteto biblioteka
VU MM – Vilniaus universiteto Mokslo muziejus
akv. – akvarelė
al. – aliejus
drb. – drobė
guaš. – guašas
kart. – kartonas
piešt. – pieštukas
pop. – popierius

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

VIRŠELIS

- Advokato Tadeusza Wróblewskiego buto Dvorcovaja (dab. Universiteto) gatvėje interjeras, apie 1920. Jano Bułhako fotografija; ISPAN
- Ferdynandas Ruszczycas, Vilniaus bazilikos gelbėjimo komiteto aukų rinkimo ženklas, 1931. Pop., atspaudas, raudonas rašalas, 5.5 × 5.5; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys
- Ferdynando Ruszczyco portretas, 1907. „Kuczyński i Gürtler“ fotografija (Krokuva); LCVIA

ANTRAŠTINIS PUSLAPIS

- Ferdynando Ruszczyco portretas, 1903. Jadwygos Golcz fotografija, Varšuva; LMAVB RSS

ĮVADAS

1. Archeologas Włodzimierz Antoniewiczus, Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus vaivada Władysławas Racziewiczus ir kiti prie ažuolo Vilniuje“, 1929. Leonardo Siemaszko fotografija, Vilnius; LMAVB RSS
2. Ferdynandas Ruszczycas, „Ornamentas“, Vilniaus archyvaro Wacławo Gizbert-Studnickio laiškų popieriaus dekoracija, 1911. Kalkė, piešt., tuš., 19.3 × 16; MNW

I.

1. Ferdynandas Ruszczycas, „Bogdanovo bažnyčia (Kaimo bažnytėlė)“, 1900. Drb., kart., al., 42 × 47; MNK
2. Bogdanovo dvaro bažnyčia, 1911. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
3. Beržų alėja, vedanti į Bogdanovo dvarą, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
4. Ruszczyčių Lapino (Lis) herbas, 1817. Piešinys; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 350
5. Bogdanovo dvaras iš lėktuvo skrydžio, 1917. Fotografija; RŠN
6. Bogdanovo dvaras, 1911. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
7. Alwina ir Edwardas Ruszczycai Bogdanove, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
8. Bogdanovo dvaro senųjų rūmų svetainė, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
9. Janas Moraczyński, „Annos Ruszczycowos portretas“, 1857. Drb., al., 61 × 48; RŠN
10. Bogdanovo interjeras su Annos Ruszczycowos portretu, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
11. Anna Ruszczycowa, „Kompozicija“ (iš piešinių albumo), XIX a. vid. Pop., akv., 16 × 25; RŠN
12. Anna Ruszczycowa, „Kompozicija“ (iš piešinių albumo), XIX a. vid. Pop., akv., 16 × 25; RŠN
13. Anna Ruszczycowa, „Kompozicija“ (iš piešinių albumo), XIX a. vid. Pop., akv., 16 × 25; RŠN
14. Marcus Andreas Munchas, apie 1864. Reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 356
15. Karieta iš Bogdanovo dvaro, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
16. Pasivaikščiojimas Bogdanovo dvare, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN

II.

1. Minsko planas, 1873. Pop., spauda; LMAVB RSS
2. Liepojos stotis, XX a. pr. Atvirukas
3. „Vilniaus“ stotis Minske, XX a. pr. Atvirukas
4. Vilniaus stotis, 1870–1880. Józefo Czechowicziaus fotografija; LMAVB RSS
5. Vilniaus Katedros aikštė, XIX a. pab. Józefo Czechowicziaus, fotografija; LMAVB RSS
6. Ferdynando Ruszczyco portretas, 1879. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyco: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 18
7. Ferdynando Ruszczyco atvirlaiškis su nupieštu Bogdanovo geležinkelio tiltu, išsiųstas seseriai Olgai Ranisch į Vokietiją, 1904. Pop., tuš., spauda; RŠN
8. Ferdynandas Ruszczycas su tėvu, apie 1881. Fotografija; RŠN
9. Namas Parduotuvės ir Gubernatoriaus g. sankirtoje, kuriame 1877–1895 m. gyveno Ruszczycų šeima, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
10. Ferdynandas su seserimis Olga (kairėje) ir Anna (dešinėje), apie 1887. Napoleono Okolovo fotografija, Minskas; RŠN
11. Minsko gimnazijos abiturientai. Ferdynandas Ruszczycas stovi centre, pirmoje eilėje antras Józefas Wierzyńskis, toliau – Bogusławas Adamowiczius ir Julianas Szymański, 1890. Fotografija; RŠN
12. Ferdynandas Ruszczycas, aukų rinkimo ženklas „Vilnius–Minskas“, 1919. Pop., spauda, 5.8 × 4.5. Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys

III.

1. Ferdynandas Ruszczycas, „Merginos portretas“, 1896. Pop., anglis, 59 × 44; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
2. Ferdynandas Ruszczycas, „Peterburgas – Nevos pakrantė“ (iš eskizų albumo), 1897. Pop., piešt., 11.5 × 16.7; MNW
3. Ferdynandas Ruszczycas, „Peterburgo tramvajus“, 1894. Pop., piešt., 15 × 29.5; RŠN
4. Ferdynando Ruszczyco portretas, apie 1898. Ivano Voino-Oranskio fotografija, Sankt Peterburgas; RŠN
5. Sankt Peterburgo Imperatoriškoji dailės akademija, XIX a. pab. Fotografija; privatus rinkinys
6. Ferdynandas Ruszczycas, „Upelis miške – studija“ (iš eskizų albumo), 1892. Pop., piešt., 35 × 25.1; RŠN
7. Ferdynandas Ruszczycas, vyro akto studija, apie 1893–1897. Pop., angl., 66.5 × 41.3; MNV
8. Ivanas Šiškinas, „Paparčiai miške“, 1883. Drb., kart., al., 36.2 × 59.6; VTG
9. Ferdynandas Ruszczycas, „Melsvoji eglė“, 1893. Drb., al., 36 × 30.5; „Lewben Art Foundation“
10. Ferdynandas Ruszczycas, „Upės peizažas“, 1895. Drb., kart., al., 25.8 × 37.6; MNW
11. Ferdynandas Ruszczycas, „Miegančio liūto skulptūra ant postamento parke (Alupka)“ (iš eskizų albumo), 1895. Pop., piešt., 18 × 25.5; RŠN
12. Ferdynandas Ruszczycas, „Uolėtas krantas“, 1895. Drb., kart., al., 2 4.5 × 33.2; RŠN
13. Ferdynandas Ruszczycas, „Jūra ir uolos“, 1895. Drb., kart., al., 29.5 × 44.2; RŠN
14. Ferdynandas Ruszczycas, „Krymo motyvas (Alupka)“, 1894. Pop., piešt.; 24.8 × 15.7; MNK

15. Ferdynandas Ruszczycas, „Balaklava, tvirtovės griuvėsiai uolose“ (iš eskizų albumo), 1895. Pop., piešt., 18 × 25.3; RŠN
16. Ferdynandas Ruszczycas, „Tapytojo Nikolajaus Chimonos portretas“ (iš eskizų albumo), 1896. pop., piešt., 27.4 × 35.6; RŠN
17. Ferdynandas Ruszczycas, „Tapytojai Józefas Mańkowski ir Arkadijus Čiumakovas“ (iš eskizų albumo), 1896. Pop., piešt., 27.4 × 35; RŠN
18. Archipas Kuindžis su mokiniais; Ferdynandas Ruszczycas sėdi trečioje eilėje antras iš kairės, 1897. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002, p. 20
19. Archipas Kuindžis, „Beržų giria“, 1879. Drb., al., 97 × 181; VTG
20. Ferdynandas Ruszczycas, „Baltosios naktys“, 1897. Kart., al., 35.2 × 50; MWiM (fotografavo Grzegorz Kumorowicz)
21. Ferdynandas Ruszczycas, „Tapytojai Piotras Krauzė ir Konstantinas Bogajevskis prie braižymo lentos“ (iš eskizų albumo), 1895. Pop., piešt., 25.4 × 35.4; RŠN
22. Ruszczycas vasaros kelionės į Krymą ir užsienį 1894–1889 metais. Kaip pagrindas panaudotas Adolfo Stielerio žemėlapis *Europaeisches Russland auch Schweden u. Norwegen*, Gotha: Justus Perthes, 1865; Mariaus Iršeno rinkinys
23. Ferdynandas Ruszczycas, „Jūra (Riugenas)“, 1896. Drb., kart., al., 22 × 31; RŠN
24. Ferdynandas Ruszczycas, „Jūros krantas“, 1896. Drb., al., 25.5 × 32; RŠN
25. Ferdynandas Ruszczycas, „Kálmaro vaizdas iš jūros pusės“, 1896. Pop., piešt., 18.2 × 13.6; MNK
26. Ferdynandas Ruszczycas, „Peizažas“, 1897. Fanera, al., 26 × 45.5; Rolando Valiūno kolekcija
27. Ferdynandas Ruszczycas, „Kiaura valtis ir inkaras ant kranto“ (iš eskizų albumo), 1897. Pop., piešt., 11.5 × 17; MNW
28. Ferdynandas Ruszczycas, „Pavasaris“, 1897. 152 × 103; VTG
29. Laikraščio *Kraj* priedo *Dzial literacko-artystyczny* (nr. 13) puslapis su Ruszczycas tapybos darbo „Malūnas“ reprodukcija, 1898. LMAVB SPS
30. Laikraščio *Kraj* priedo *Dzial literacko-artystyczny* (nr. 14) puslapis su Ruszczycas portretu ir tapybos darbo „Pavasaris“ reprodukcija, 1898. LMAVB SPS
31. Ferdynandas Ruszczycas, „Burinis barkasas su mediena“, 1897. Dr., kart., al., 45 × 30; „Lewben Art Foundation“
32. Ferdynandas Ruszczycas, „Bornholmo peizažas“, 1897. Dr., kart., al., 42.5 × 52.5; MNW
33. Parodos „Mir iskusstva“ fragmentas su Ferdynando Ruszczycas tapybos darbais „Vakaras (Vilnia)“ ir „Nuo Vilijos krantų (Užtvanka)“, 1901. Fotografija; reprodukuota iš: *Mir iskusstva*, nr. 1, 1901
34. Ferdynandas Ruszczycas, „Vakaras (Vilnia)“, 1902. Pop., akv., guaš., 34.3 × 25.4; MNK

IV.

1. Ferdynandas Ruszczycas, „Tuštuma (Rudens vėjas)“, 1901. Drb., al., 89 × 112; LDM (fotografavo Antanas Lukšėnas)
2. Ferdynandas Ruszczycas, „Malūnas“, 1898. Drb., al., 112 × 162; MNK
3. Malūnas, 1898. Ferdynando Ruszczycas fotografija; RŠN
4. Ferdynandas Ruszczycas, „Žemė (Jaučiai. Arimas)“, 1898. Drb., al., 171 × 219; MNW
5. Ferdynandas Ruszczycas, „Nuo Vilnios krantų (Užtvanka)“, 1900. Drb., al., 131 × 160; MOT (fotografavo Andrzej Skowroński)

6. Ferdynandas Ruszczycas, „Prie bažnyčios (Sekmadienis)“, 1899. Drb., al., 103.7 × 78; Baltarusijos respublikos nacionalinis muziejus Minske
7. Prie Bogdanovo bažnyčios, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
8. Medinis Bogdanovo dvaro rūmas, 1911. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
9. Ferdynandas Ruszczycas, „Senas namas“, 1903. Drb., al., 93.5 × 83; MNW
10. Ferdynandas Ruszczycas, „Senos obelys“, 1900. Drb., al., 85 × 165; MNW
11. Ferdynandas Ruszczycas, „Išėiviai“, 1902. Drb., al., 88 × 169; LDM (fotografavo Antanas Lukšėnas)
12. Ferdynandas Ruszczycas, „Baladė II“ (etiudas), 1899. Kart., al., 33 × 42; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
13. Ferdynandas Ruszczycas, „Baladė I“ (etiudas), 1899. Kart., al., 32.5 × 40; MOT (fotografavo Andrzej Skowroński)
14. Ferdynandas Ruszczycas, „Krėvos pilis“, 1899. Drb., al., 77 × 104; LMAVB (fotografavo Stasė Butrimienė)
15. Ferdynandas Ruszczycas, „Krėvos pilies griuvėšiai ir Vyčio eskizas“ (dekoracijos H. Sienkiewiczziui projektas), apie 1900–1904. Pop., piešt., 37 × 26.5; MNW
16. Malūnas, 1898. Ferdynando Ruszczyco fotografija; RŠN
17. Bogdanovas žiemą, 1898. Ferdynando Ruszczyco fotografija; RŠN
18. Bogdanovo upelis, 1898. Ferdynando Ruszczyco fotografija; RŠN
19. Bogdanovo tiltas, 1898. Ferdynando Ruszczyco fotografija; RŠN
20. Ferdynandas Ruszczycas, „Rūsysis“, 1902. Drb., kart., al., 31 × 46; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
21. Ferdynandas Ruszczycas, „Gamtovaizdis pavasarį“, 1901. Drb., al., 40 × 45.5; MOT (fotografavo Krzysztof Deczyński)
22. Ferdynandas Ruszczycas, „Tiltas žiemą“, 1901. Drb., al., 42.5 × 44.3; Katowicų Silezijos muziejus
23. Ruszczycų šeima Bogdanove, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
24. Ferdynandas Ruszczycas Bogdanovo dvaro bibliotekoje, apie 1911. Fotografija; RŠN

V.

1. Ferdynandas Ruszczycas, „Nec mergitur“, 1904–1905. Drb., al., 204 × 221; LDM (fotografavo Antanas Lukšėnas)
2. Ferdynandas Ruszczycas, „Varšuva, namo Nowy Swiat g. 25 fasadas“, 1906. Pop., spalv. piešt., 26,5 × 34; LDM (skenavo Irena Aleksienė)
3. Ferdynando Ruszczyco portretas, apie 1904. Fotografija; RŠN
4. Ferdynandas Ruszczycas (dešinėje) su tapytoju Janu Stanisławskiu, apie 1900. Fotografija; NSA
5. Ferdynandas Ruszczycas Kopenhagoje, apie 1900. Nielso Nybergo fotografija, Kopenhaga; RŠN
6. Ferdynandas Ruszczycas, iliustracija Henryko Sienkiewicziaus novelei „Varpininkas“, 1906. Reprodukuota iš: *Tygodnik Ilustrowany*, 1907, nr. 4
7. Ferdynandas Ruszczycas, „Debesis“, 1902. Drb., al., 110 × 80; Muzeum Narodowe w Poznaniu
8. Varšuvos dailės mokykloje. Ferdynandas Ruszczycas sėdi antroje eilėje, centre, į kairę nuo jo – direktorius K. Stabrowskis, profesorius K. Krzyzanowskis; studentas M. K. Čiurlionis stovi auditorijos gale (devintas iš dešinės), 1904. Fotografija; BNW

9. Ferdynandas Ruszczycas, „Vila“, „Vlochų prisiminimų“ iliustracija literatūros almanachui *Żórawce*, 1910. 29 × 20; RŠN
10. Ferdynandas Ruszczycas, „Valgomasis“, „Vlochų prisiminimų“ iliustracija literatūros almanachui *Żórawce*, 1910. 30.2 × 21.8; RŠN
11. Ferdynandas Ruszczycas su mokiniais Varšuvos dailės mokykloje, 1905. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, 2002, p. 20
12. Ferdynandas Ruszczycas, „Pavasaris“, 1907. Medis, al., 40.5 × 32; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
13. Ferdynandas Ruszczycas, „Žiemos pasaka“, 1904. Drb., al., 132 × 149; MNK
14. Ferdynandas Ruszczycas, „Močiutės kambarys“, 1906. Drb. al., 54.7 × 67. (Neišlikęs), Zorza firmos reprodukcija, Krokva; RŠN
15. Bogdanovo dvaro interjeras (močiutės kambarys), 1911. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
16. Adolphas Menzelis, „Kambarys su balkonu“, 1874. Medis, al., 58 × 47; Alte Nationalgalerie, Berlynas
17. Ferdynandas Ruszczycas, „Bogdanovo dvaro interjeras“, 1906. Drb., al., 55 × 65; dr. Jaunius Gumbio kolekcija
18. Bogdanovo dvaro interjeras, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
19. Benediktas Kubickis, „Dailininko Ferdynando Ruszczyco portretas“, 1932. Drb. al., 66 × 63; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
20. Ferdynandas Ruszczycas, „Lizdas“, 1908. Drb., al., 99 × 128; privati nuosavybė

VI.

1. Ferdynandas Ruszczycas, Atvirukas „Lietuvos herbas“, 1910. Pop., tuš., spauda; LMAVB RS
2. Mszczuj (Ferdynando Ruszczyco) laiškas Tadeuszui Wróblewskui su Ruszczyco pieštu „Šubravcų“ emblemos vandens ženklų ir Ruszczycų šeimos herbu, 1909. Pop., tuš., spauda; LMAVB RS
3. „Šubravcų“ draugijos narių susirinkimas Tadeuszo Wróblewskio bute, 1912-12-24. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
4. „Ars“ („Sztuka“) parodos Vilniuje fragmentas, 1903. Fotografija; reprodukuota iš: *Tygodnik Ilustrowany*, 1903, nr. 21
5. Bernardinų sodo paviljonas, kuriame vyko „Ars“ („Sztuka“) paroda, 1903. Fotografija; reprodukuota iš: *Tygodnik Ilustrowany*, 1903, nr. 21; ISPAN
6. Ferdynandas Ruszczycas, „Ars“ („Sztuka“) parodos plakatas, 1903. Pop., spauda, 98.8 × 69.6; LNM
7. Stanisławas Wyspiańskis, vitražui skirta kompozicija „Kazimieras Didysis“, 1900. Kart., past., 436 × 148; MNK (fotografavo „Laboratory Stock National Museum in Kraków“)
8. Edwardo ir Alwinos Ruszczycų (sėdi pirmajame plane) auksinių vestuvių metinės Vilniuje, Hilaro Łęskio namuose Vilniaus ir Tiltlo g. sankirtoje, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
9. Ferdynandas Ruszczycas, Józefas Wierzyńskis ir Janas Kurusza-Worobjewas Vilniuje, 1909. Fotografija; RŠN
10. Panoraminis vaizdas iš Ruszczyco buto Užupyje, apie 1909. Jano Kurusza-Worobjewo fotografija; RŠN
11. Ferdynandas Ruszczycas, „Aukšinis kambarys“, 1913. Pop., past., 49.5 × 65; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)

12. Rusczyco darbo kambario fragmentas Užupyje, 1912–1913. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
13. Rusczyco suprojektuotas Jano Bułhako fotografijos studijos interjeras, 1912–1913. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
14. Rusczyco buto interjeras Užupyje, apie 1909. Jano Kurusza-Worobjewo fotografija; RŠN
15. Ferdynandas su žmona Regina, apie 1913. Fotografija; RŠN
16. Ferdynandas Rusczycas su pirmagime dukrele Janina, apie 1914. Fotografija; LNM
17. Ferdynando ir Reginos vaikai (iš kairės): Edwardas, Janina su Ewa, Oskaras, 1924. Jano Kurusza-Worobjewo fotografija; RŠN
18. Ferdynandas su Regina Rouckówna Parudaminio dvaro parke, apie 1912. Fotografija; RŠN
19. Laikraščio *Scheinwerfer. Bildbeilage zur Zeitung der 10. Armee* (nr. 53) pirmas puslapis su Rusczyco piešinio reprodukcija, 1917. LMAVB SPS
20. Ferdynandas Rusczycas, „Vilniaus universiteto astronomijos observatorija“, 1910. Pop., tuš., angl., guaš., 37 × 27.5; LNM
21. Ferdynandas Rusczycas, Žmonos portretas su vaikais Janeczka ir Edziumi (Janina ir Edwardu), 1916. Pop., piešt., 34.5 × 28; MNW
22. Karo metu sugriautas Bogdanovo geležinkelio tiltas, apie 1917. Fotografija; RŠN
23. Rusczyco išsaugotas karo metų atvirukas „Wilna. Die Heiligen-Straße“, 1916. Pop., spauda; RŠN
24. Ferdynandas Rusczycas, „Malūno griuvėsiai“, 1916. Pop., piešt., 17 × 10.8; RŠN
25. Rusczycas su Ludomiru Sleńdzińskiu (dešinėje) prie įėjimo į buto Pilies g. 24 laiptinę, 1932. Aleksander Dykij fotografija; RŠN
26. Pirmasis Stepono Batoro universiteto Senatas. Rusczycas sėdi pirmasis iš kairės, 1919. Jano Bułhako fotografija; LDM
27. Ferdynandas Rusczycas – Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto dekanas, 1929. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
28. Rusczyco suprojektuota Stepono Batoro universiteto paminklinė lenta Šv. Jono gatvėje, 1919. Fotografija; ISPAN
29. Ferdynandas Rusczycas, „Kvietimas į Vilniaus mylėtojų draugijos susirinkimą“, 1919. Pop., spauda; LMAVB RSS
30. Vilniaus katedros aikštė iš lėktuvo skrydžio, 1920. Fotografija; NSA
31. Stepono Batoro universiteto profesorių išvyka į Trakus. Rusczycas stovi pirmas iš dešinės, 1920. Fotografija; RŠN
32. Ferdynandas Rusczycas, „Autoportretas“, 1936. Pop., piešt., 28.7 × 22.5; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys

VII.

1. Ferdynandas Rusczycas, „Praeitis“, 1902–1903. Drb., al., 135 × 204; LDM (fotografavo Antanas Lukšėnas)
2. Ferdynandas Rusczycas, „Praeitis. Škicas“, 1901. Pop., piešt., 26.6 × 35; MNK
3. Ferdynandas Rusczycas, „Vilniaus Žemutinės pilies vartų herbas“, 1911. Mėlynas pop., tuš., guaš., 15 × 20; MNW; reprodukuota iš: *Ferdynand Rusczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 68
4. Ferdynandas Rusczycas, „Vilniaus bažnyčios“, 1899. Drb., kart., al., 46 × 30; MOT (fotografavo Andrzej Skowroński)

5. Ferdynandas Ruszczycas, „Misionierių bažnyčia Vilniuje“, 1904. Drb., al., 40 × 24.5; Muzeum Śląskie w Katowicach; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002, p. 120
6. Ferdynandas Ruszczycas, „Römerių namo kiemas Vilniuje“, 1899. (Neišlikęs); reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 141
7. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios frontonas“, 1906. Pop., piešt., 13.2 × 19.5; MNW
8. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus Šv. Onos bažnyčia“ (iš eskizų albumo), 1899. Pop., piešt., 17 × 11.7; MNW
9. Ferdynandas Ruszczycas, „Odminių skersgatvis Vilniuje“ (iš eskizų albumo), 1899. Pop., piešt., 11.7 × 17; RŠN
10. Ferdynandas Ruszczycas, „Skersgatvis Vilniuje“, 1900. Pop., piešt., 19.6 × 13.2; MNW
11. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilnius, Skapo skersgatvis“, 1909. Pop., piešt., 33.4 × 26.2; MNW
12. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilnius, kiemo fragmentas“, 1909. Pop., piešt., 33.2 × 26.3; MNW
13. Ferdynandas Ruszczycas, „Šv. Jono bažnyčios fasado viršus (vaizdas iš Šv. Mykolo skersgatvio)“, 1909. (Neišlikęs); reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 146
14. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus pilies kalno vaizdas“, 1910. Pop., piešt., 33.5 × 26.2; MNW
15. Ferdynandas Ruszczycas, „Angelo skulptūra Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje“ (iš eskizų albumo), 1904. Pop., piešt., 16.8 × 10.4; MNW
16. Ferdynandas Ruszczycas, „Karaliaus skulptūra Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčioje“, 1906. 16.8 × 10.3; MNW
17. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčios sakykla“, 1906. 17 × 10.3; MNW
18. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus bažnyčių stogai (Šv. Jono bažnyčios stogas)“, apie 1911. Pop., akv., 30 × 39; LNM
19. Ferdynandas Ruszczycas, „Sapiegų rūmų parko vartai Antakalnyje“. Kvietimas į Stepono Batoro universiteto Akių klinikos atidarymą, 1928. Pop., spauda, 23 × 14.5; RŠN
20. Ferdynandas Ruszczycas, „Sapiegų rūmai Antakalnyje“. Kvietimas į Stepono Batoro universiteto Akių klinikos atidarymą, 1928. Pop., spauda, 23 × 14.5; RŠN
21. Ferdynandas Ruszczycas, „Lenkijos kariuomenės ir Józefo Piłsudskio įžengimas pro Aušros Vartus į Vilnių“, 1919. Pop., piešt., guaš., 45.8 × 34.2; MNW
22. Ferdynandas Ruszczycas, medalio projektas „Vilniaus išvadavimas“, apie 1920. Pop., piešt., guašas, 25.5 × 33.3; RŠN
23. Ferdynandas Ruszczycas, „Raktų įteikimas 1919 balandžio 26 d.“, 1919. Pop., tuš., 25.5 × 33.2; MNW
24. Pagal Ruszczycą projektą pagaminti sidabriniai Vilniaus raktai, kurie buvo įteikti Józefui Piłsudskui 1922 m. balandžio 18 d., 1922. Jano Bułhako fotografija; LDM
25. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus raktų eskizas“, 1919. Pop., kreid., 32.5 × 42; RŠN; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 180

26. Laikraščio *Słowo* (nr. 217) pirmasis puslapis su pranešimais apie atrastus karališkuosius palaikus Vilniaus arkikatedroje, 1931. LMAVB SPS
27. Ferdynandas Ruszczycas, „Vilniaus arkikatedros rūšys su karališkaisiais palaikais“, 1931. Pop., akv., past., piešt., 45 × 37,5; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
28. Bernardinų sodas potvynio metu, 1931. Fotografija; ISPAN
29. Vilniaus arkikatedra potvynio metu, 1931. Bolesławos ir Edmundo Zdanowskių fotografija; LDM (skenavo Irena Aleksienė)
30. Ferdynandas Ruszczycas, Vilniaus bazilikos gelbėjimo komiteto aukų rinkimo ženklas, 1931. Pop., atspaudas, raudonas rašalas, 5,5 × 5,5; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys
31. Neries krantinės sutvirtinimai po potvynio, 1931. Edmundo Zdanowskio fotografija; NAC
32. Vilniaus arkikatedra pastoliuose, apie 1931. Bolesławos ir Edmundo Zdanowskių fotografija; LDM (skenavo Irena Aleksienė)
- 33–35. Vilniaus arkikatedros sutvirtinimo ir remonto darbai, apie 1931. Fotografija; NAC
36. Vilniaus arkikatedros išorinių sienų pamatų sutvirtinimo planas, apie 1931. LMAVB RS
37. Įėjimas į Karalių kriptą. Vilniaus arkikatedra, 1931. Jano Bułhako fotografija; LDM
38. Karaliaus Vladislavo Vazos urnos, 1931. Jano Bułhako fotografija; LDM (skenavo Irena Aleksienė)
39. 1931 rugsėjo 21 d. prie įėjimo į Karalių kriptą. Vilniaus arkikatedra, 1931. Jano Bułhako fotografija; NAC
40. Įėjimas į Karalių kriptą, 1931. Jano Bułhako fotografija; LVIA
41. Karalienės Elžbietos palaikai, 1931. Jano Bułhako fotografija; LVIA
42. Nuo įėjimo į kriptą matomi karaliaus Aleksandro ir Barbaros Radvilaitės palaikai, 1931. Jano Bułhako fotografija; LVIA
43. Michałs Reicheris ir Stanisławas Lorentzas prie Barbaros Radvilaitės palaikų, 1931-10-26. Jano Bułhako fotografija; LVIA
44. Karaliaus Aleksandro palaikai, 1931. Jano Bułhako fotografija; LVIA
45. Barbaros Radvilaitės palaikai, 1931. Jano Bułhako fotografija; LVIA
46. Barbaros Radvilaitės palaikai, 1931-10-29. Jano Bułhako fotografija; LVIA
47. Barbaros Radvilaitės kaukolė, 1931-10-29. Jano Bułhako fotografija; LVIA
48. Barbaros Radvilaitės palaikai, 1931-11-07. Jano Bułhako fotografija; LVIA.
49. Ferdynandas Ruszczycas, „Karaliaus Aleksandro kaukolė“, 1931. (Neišlikęs), Jano Bułhako fotografija; LVIA
50. Ferdynandas Ruszczycas, „Barboros Radvilaitės kaukolė“, 1931. Pop., piešt., 22,5 × 28,8; MNW. Jano Bułhako fotografija, 1931; LVIA
51. Ferdynandas Ruszczycas, „Karalienės Elžbietos karūna“, 1931. (Neišlikęs), Jano Bułhako fotografija; LVIA
52. Ferdynandas Ruszczycas, piešiantis Barbaros Radvilaitės palaikus, 1931. Jano Bułhako fotografija; reprodukuota iš: Ferdynand Ruczczyk, *Dziennik*, t. 2, il. 123
53. Ferdynandas Ruszczycas, „Barboros Radvilaitės palaikai“, 1931. Pop., past., piešt., 36 × 48,5; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
54. Liudomiras Sleńdziński, „Barboros Radvilaitės palaikai“, 1931. Fanera, al., 74,5 × 50; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
55. Kazimierz Kwiakowski, „Karalienės Elžbietos auksuota karūna“, 1931. Medis, al., 32 × 41; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)

56. Jerzis Hoppenas, „Barboros Radvilaitės palaikai“, 1931. Pop., piešt., 54 × 44; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
57. Janas Matejko, „Kazimiero Didžiojo kapo vidus“, 1896. Kart., al., 58 × 45; MNK
58. Ludomiras Sleifdziūskis, „Aleksandro Jogailaičio kaukolė“, 1931. Fanera, al., 59.7 × 54.5; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
59. Kazimierz Kwiatkowski, „Barboros Radvilaitės palaikai“, 1931. Fanera, al., 63 × 94; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
60. Kazimierz Kwiatkowski, „Prie Barboros Radvilaitės palaikų“, 1933. Drb., al., 150 × 220; MWiM (fotografavo Grzegorz Kumorowicz)
61. Vilniaus arkikatedros zakristijoje vykusios parodos fragmentas, 1933. Fotografija; LDM (skenavo Irena Aleksienė)
62. Bolesław Bażukiewicz, „Barboros Radvilaitės palaikai“, 1931. Gipsas, 36 × 18 × 10; LDM (fotografavo Antanas Lukšėnas)
63. Karalienės Elžbietos insignijos, apie 1933. Jano Bułhako fotografija; LVIA
64. Barboros Radvilaitės insignijos, apie 1933. Jano Bułhako fotografija; LVIA
65. Aleksandro karūna, apie 1933. Jano Bułhako fotografija; LVIA
66. Laikinas mauzoliejus Vilniaus arkikatedros Valavičių koplyčioje, 1933. Jano Bułhako fotografija; LVIA

VIII.

1. Ferdynandas Ruszczycas, Vilniaus Greitosios pagalbos plakatas rusų, lenkų, lietuvių ir jidiš kalbomis, 1914. Pop., spauda, 104 × 72; LMAVB RSS
- 2–3. Ferdynandas Ruszczycas, „Greitosios pagalbos karieta“, iš aukų rinkimo Greitajai pagalbai ženklų serijos, 1912. Pop., spauda, perforacija; 3.5 × 5.9; Vyčio Ramanausko kolekcija
- 4–5. Ferdynandas Ruszczycas, „Gelbėtojas, teikiantis pagalbą“, iš aukų rinkimo Greitajai pagalbai ženklų serijos, 1911. Pop., spauda, perforacija; 7.3 × 4.2; Vyčio Ramanausko kolekcija
6. Ferdynandas Ruszczycas, „Plunksnos“, žurnalo *Chimera* viršelis, 1904. Pop., tuš., akv., guaš., 39.3 × 26.7; RŠN
7. Ferdynandas Ruszczycas, „Naktinis drugys (Tamsa)“, žurnalo *Chimera* viršelis, 1904. Pop., tuš., guaš., 36.3 × 26.74; RŠN
8. Ferdynandas Ruszczycas, „Sztuka“ (Warszawa: TZSP) IV parodos katalogo viršelis, 1905. RŠN
- 9–12. Ferdynandas Ruszczycas, Józefo Wierzyńskiego knygos *Wspomnienia wielkich dni: 1410–1910* (Wilno: Księgarnia Józefa Zawadzkiego) viršelis, antraštinis puslapis, iliustracijos: „Didysis Kunigaikštis Vytautas“, „Karalius Vladislovas Jogaila“, 1911. RŠN
- 13–16. Ferdynandas Ruszczycas, Literatūros almanacho *Żórawce* (Wilno: druk. Zawadzkiego) viršelis, antraštinis puslapis, vinjetės, 1910. VUB
17. Ferdynandas Ruszczycas, Józefo Bielińskiego istorinės apybraižos *Szubrawcy w Wilnie 1817–1822* (Wilno: Korwin) viršelis, 1910. VUB
18. Ferdynandas Ruszczycas, Edwardo Bignono atsiminimų knygos *Polska w r. 1811 i 1813* (Wilno: Kurjer Litewski) viršelis, 1913. RŠN
- 19–31. Ferdynandas Ruszczycas, knygos *Immortele Słowackiego* (Wilno: Księgarnia Józefa Zawadzkiego) antraštinis puslapis, vinjetės, 1910. LMAVB
- 32–35. Ferdynandas Ruszczycas, albumo *Wilno z przed stu lat w akwarelach Franciszka Smuglewicza* (Wilno: Nakładem księgarni Józefa Zawadzkiego) viršelis, antraštinis puslapis, iliustracijos: „Franciszeko Smuglewicziaus

- portreto įrėminimas“, „Vilniaus gynybinės sienos ir vartų planas“, 1912. VDA RSS
- 36–39. Albumo *Wilno z przed stu lat w akwarelach Franciszeka Smuglewicza* (Wilno: Nakładem księgarni Józefa Zawadzkiego) reprodukcijos: „Žemutinės pilies vaizdas“, „Vilniaus vartai“, „Subačiaus vartai“, „Aušros vartai“ su Ruszczyco grafiniu apipavidalinimu, 1912. VDA RSS
- 40–41. Ferdynandas Ruszczycas, Zdzisławo Kleszczyńskio knygos *Pogrzeb lalki* (Wilno: Księgarnia Józefa Zawadzkiego) antraštinis lapas ir iliustracija, 1913. LNB
42. Ferdynandas Ruszczycas, žurnalo *Tygodnik Wileński* (nr. 1) viršelis, 1910. RŠN
36. Žurnalo *Tygodnik Wileński* (nr. 11–12) numerio, skirto Lietuvai, antraštinis puslapis, 1911. Algės Andriulytės archyvas
- 43–46. Žurnalo *Tygodnik Wileński* (nr. 11–12) numerio, skirto Lietuvai, puslapiai: antraštinis puslapis, pratarė, straipsnio „Apie lietuviškus audinius“ fragmentas, straipsnis „V Lietuvių dailės paroda“ su Mikalojaus Konstantino Čiurlionio pieštais inicialais, 1911
47. Ferdynandas Ruszczycas, „Adamo Mickiewicziaus portreto kartušas“, žurnalo *Tygodnik Wileński* (nr. 2) antraštinio puslapio iliustracija, 1911. LMAVB SPS
- 48–51. Ferdynandas Ruszczycas, žurnalo *Litwa i Ruś* (t. 3, sąs. 2) numerio, skirto Władysławui Syrokomlei, viršelis, iliustracijos: „Namas Vilniuje, kuriame mirė Władysławas Syrokomlė“, „Syrokomlės portretas rėmeliuose iš ornamentų ir gėlių“, „Gotikiniai rėmeliai su angelais“, 1912
52. Ferdynandas Ruszczycas, „Parskrendantys gandrai“, savaitraščio *Przyjacieł* (nr. 12) viršelis, 1915. RŠN
53. Ferdynandas Ruszczycas, „Dievo Motina“, Edward Słońskio eilėraščio „Ta, co nie zginęła“ savaitraštyje *Przyjacieł* (nr. 12) iliustracija, 1915. RŠN
54. Ferdynandas Ruszczycas, „Verbos“, mėnraščio *Wieś Ilustrowana* (nr. 9) viršelis, 1913. RŠN
- 55–57. Ferdynandas Ruszczycas, savaitraščio *Jutrzenka* (nr. 13) viršelis „Blėstančios liepsnos ryto aušros fone“, Edward Słońskio eilėraščio „Na zgliszczach“ iliustracija, vinjetė „Kompozicija su atversta knyga tekančios saulės fone“, 1915. RŠN
58. Ferdynandas Ruszczycas, Henriko Mościckio knygos *Wilno* (Warszawa: Księgarnia F. Hoesicka) viršelis, 1921. RŠN
59. Ferdynandas Ruszczycas, Władysławo Syrokomlės knygos *Urodzony Jan Dęboróg* (Wilno: [s. n.]) viršelis, 1928. RŠN
60. Ferdynandas Ruszczycas, Stanisławo Pigońio knygos *Głosy z przed wieku: szkice z dziejów procesu filareckiego* (Wilno: Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego) viršelis, 1924. RŠN
61. Ferdynandas Ruszczycas, Jerzjo Czarneckio knygos *Rzut oka na historię książki wileńskiej* (Wilno / Kraków: Józef Zawadzki / LUX) viršelis, 1932. RŠN
62. Ferdynandas Ruszczycas, Ludwiko Janowskio knygos *W promieniach Wilna i Krzemieńca* (Wilno: Józef Zawadzki) viršelis, 1924. RŠN
63. Ferdynandas Ruszczycas, Juliuszo Kłoso vadovo *Wilno* (Wilno: Józef Zawadzki) viršelis, 1923. RŠN
64. Ferdynandas Ruszczycas, „Temidė šv. Kristupo ir Vilniaus vaizdo fone“, leidinio *Kwartalnik Teologiczny Wileński* (nr. 1) viršelis, 1923. RŠN
65. Ferdynandas Ruszczycas, Stepono Batoro universiteto leidinio, skirto Akademiko dienoms *Alma Mater Vilnensis* (Wilno: Józef Zawadzki), viršelis, 1922. VUB

66. Ferdynandas Ruszczycas, Michała Brensztejno knygos *Zarys dziejów Ludwisarstwa na ziemiach b. W. Księstwa Litewskiego* (Wilno: Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego) viršelis, 1924. RŠN
67. Ferdynandas Ruszczycas, „Žemės ūkio parodos Šiauliuose plakatas“, 1910. Pop., spauda, 99.6 × 69.7; LNM
68. Ferdynandas Ruszczycas, „Pirmosios regioninės smulkiosios pramonės ir liaudies dirbinių parodos Vilniuje plakatas“, 1913. Pop., spauda, 83 × 72; LNM
69. Michał Wisznickis, savaitraščio *Ziemia* plakatas, 1909. Pop., spauda, 97 × 70; LTKMM
70. Ferdynandas Ruszczycas, Stanisłavo Wyspiańskio dramos *Lapkričio naktis* spektaklio plakatas, 1930. Pop., spauda, 99.5 × 68; LTKMM
71. Ferdynandas Ruszczycas, „Mūza, raita ant Pegaso“, Lenkų teatro „Liutnia“ Vilniuje emblema, panaudota spektaklio „Karo dievas“ plakate, 1910. Pop., spauda, 104 × 72; LNM
72. Ferdynandas Ruszczycas, „Poezijos vakaro“ plakatas, 1913. Pop., spauda, 104 × 72; LNM
73. Ferdynandas Ruszczycas, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* spektaklio programa, 1909. Pop., spauda; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 114
74. Ferdynandas Ruszczycas, kovos su tuberkulioze Vilniaus skyriaus akcijos „Baltoji gėlė“ plakatas, 1913. Pop., spauda, 104 × 72.5; LNM
75. Ferdynandas Ruszczycas, aukų rinkimo ženklas su Jėzaus Širdies namų Vilniuje emblema, 1922. Pop. spauda, 7.1 × 6.3; Vyčio Ramanausko kolekcija
76. Ferdynandas Ruszczycas, „Altana“, mugės, vykusios vaikų vasaros stovyklos labui miesto tarybos salėje, apipavidalinimas, 1910. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 281
77. Ferdynandas Ruszczycas, vakaro-mugės vaikams „Pasakų ir žaislų pasaulyje“ plakatas, 1912. Pop., spauda, 88 × 56.5; LTKMM
78. Ferdynandas Ruszczycas, mugės, vykusios vaikų vasaros stovyklos labui miesto tarybos salėje, plakatas, 1910. Pop., spauda, 104 × 72; LMAVB RSS
79. Ferdynandas Ruszczycas, aukų rinkimo Greitajai pagalbai šešių ženklų serija, 1914. Pop., spauda, perforacija; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys:
  - a) Gėlių pintinė, 5,5 × 4,2;
  - b) Vilniaus bažnyčių bokštai, 6 × 4,2;
  - c) Trakų pilies griuvėsiai, 6 × 4;
  - d) Subačiaus vartai, 6 × 4;
  - e, f) Šv. Petro ir Povilo bažnyčios skulptūra, 6 × 4.1
80. Ferdynandas Ruszczycas, plakatas, kviečiantis paremti nukentėjusius nuo karo, 1914. Pop., spauda, 101 × 76.5; LTKMM
81. Stepono Batoro universiteto Senato posėdis, Ferdynandas Ruszczycas sėdi antras iš kairės, 1931. Fotografija; RŠN
82. Stepono Batoro universiteto posėdžių stalas, puoštas fakultetų simbolių medžio intarsijomis (dail. Ferdynandas Ruszczycas). Centrinė kompozicijos dalis neišlikusi, apie 1931. Medis; VU (fotografavo Liudas Parulskis)
83. Stepono Batoro universiteto rektoriaus žiedas su Ferdynando Ruszczycos piešta emblema, 1919. Jano Bułhako fotografija; LMD
84. Ferdynando Ruszczycos rekonstruotas Vilniaus universiteto rektoriaus skeptras, 1919. Jano Bułhako fotografija; LMD
85. Ferdynandas Ruszczycas, Stepono Batoro universiteto regalijos, 1929. Auksuotas sidabras; VU MM:

- a) Humanitarinio fakulteto dekaną grandinė;
  - b) Teologijos fakulteto dekaną grandinė;
  - c) Medicinos mokslų fakulteto dekaną grandinė;
  - d) Matematikos ir gamtos mokslų fakulteto dekaną grandinė;
  - e) Teisės ir visuomenės mokslų fakulteto dekaną grandinė;
  - f) Dailės fakulteto dekaną grandinė;
  - g) Rektoriaus grandinė
86. Stepono Batoro universiteto Medicinos mokslų daktaro diplomas. Vinjetės dailininkas Ferdynandas Ruszczycas, 1929. Pop., spauda; VU MM
  87. Ferdynandas Ruszczycas, Rektoriaus dokumentų vinjetė, skirta Vilniaus universiteto 350 metų jubiliejaus ir Stepono Batoro universiteto 10-mečio minėjimo 1929 m. spalio 11 d. progai, 1929. Pop., spauda; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 274
  88. Ferdynandas Ruszczycas, kvietimo į Stepono Batoro universiteto atidarymo iškilmes 1919 m. spalio 11 d. viršelis, 1919. Pop., spauda, 30.5 × 24.5; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys
  89. Ferdynandas Ruszczycas, kvietimas į Stepono Batoro universiteto atidarymo iškilmes 1919 m. spalio 11 d., 1919. Pop., spauda, 30.5 × 24.5; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys
  90. Ferdynandas Ruszczycas, kvietimo į Stepono Batoro universiteto Akių klinikos atidarymą Antakalnyje Sapiegų rūmuose vinjetė (Antakalnio Trinitorių vienuolyno architektūrinio dekoro motyvais), 1928. Pop., spauda; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 223
  91. Ferdynandas Ruszczycas, kvietimo į Stepono Batoro universiteto Akių klinikos atidarymą Antakalnyje Sapiegų rūmuose vinjetė (Antakalnio Trinitorių vienuolyno architektūrinio dekoro motyvais), 1928. Pop., spauda; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 199
  92. Ferdynandas Ruszczycas, Stepono Batoro universiteto bibliotekos vinjetė, 1919. Pop. tuš., 17.2 × 12.8; Algimanto Muzikevičiaus kolekcija
  93. Ferdynandas Ruszczycas, Stepono Batoro universiteto antspaudas, 1919. Pop., tuš.; Algimanto Muzikevičiaus kolekcija
  - 94–95. Ferdynandas Ruszczycas, Lenkijos kariuomenės 11-ojo ulonų pulko vėliava su Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos atvaizdu ir heraldiniais motyvais, 1919. Jano Bułhako fotografija; LCVA
  96. Ferdynandas Ruszczycas, plakatas „Draugijos ‚Sakalas‘ sąskrydis. Mazovijos srities kresai“, 1924. Pop., spauda, 104 × 72; LMAVB RSS
  97. Ferdynandas Ruszczycas, Marijos vardo vaikų lopšelio aukų rinkimo ženklas, 1923. Pop., spauda, 8 × 5.5; Vyčio Ramanausko kolekcija
  98. Ferdynandas Ruszczycas, kultūros ir švietimo organizacijos „Lenkijos mokyklų motina“ aukų rinkimo ženklas, 1922. Pop., spauda, 7.8 × 5.3; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys
  99. Ferdynandas Ruszczycas, plakato „Iškilmių programa minint pirmąsias Vilniaus išvadavimo metines“ fragmentas, 1920. Pop., spauda, LMAVB RSS
  100. Ferdynandas Ruszczycas, Vilniaus magistrato maisto kortelė su miestų herbais, 1919. Pop., spauda, 18.1 × 16.5; Ramunės ir Raimundo Mariaus Lapų rinkinys
  101. Ferdynandas Ruszczycas, Vidurio Lietuvos šešių pašto ženklų serija, 1920. Pop., spauda, perforacija, 3.2 × 2.4; Konstantino Bogdano kolekcija:
    - a) Šv. Petro ir Povilo bažnyčios Vilniuje skulptūra;

- b) Riteris;
  - c) Vilniaus katedra;
  - d) Aušros Vartai;
  - e) Lucjanas Żeligowski;
  - f) Vilniaus universiteto insignijos
102. Ferdynandas Ruszczycas, plakatas, skirtas kompozitoriaus Stanisława Moniuszko paminklo atidarymo išskilmėms, 1922. Pop., spauda; LNM
  103. Ferdynandas Ruszczycas, „Fakelas ir vainikas“, Jerzio Czarneckio knygos *Rzut oka na historię księżki wileńskiej* viršelio fragmentas, 1932. RŠN
  104. „Fakelas ir vainikas“, *Mir iskusstva* žurnalo vinjetė, 1901. VDA RSS
  105. Ferdynandas Ruszczycas, „Gulbė“, fotografo Jano Kurusza-Worobjewo emblema, 1916. Pop., spauda; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 77
  106. Ferdynandas Ruszczycas, „Skrendančios gulbės“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* spektaklio programos piešinys, 1909. Pop., spauda, 37 × 22.7; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 39
  107. Bolesławas Bażukiewiczzius, poeto Juliuszo Słowackio biustas Pilies g. 22, 1927. (Fotografavo Vidmantas Jankauskas)
  108. Ferdynandas Ruszczycas, fotografo Jano Bułhako fotostudijos emblema, 1912. Pop., spauda; LMAVB RSS
  109. Janas Bukowskis, *Dziela Fryderyka Nietzscheho* (Warszawa: Jakob Mortkowicz) 3 t. viršelis, 1905
  110. Ferdynandas Ruszczycas, „Žaltys, žiūrintis į save veidrodyje“, albumo *Wilno z przed stu lat w akwarelach Franciszeka Smuglewicza* (Wilno: Nakładem księgarni Józefa Zawadzkiego) vinjetė, 1912. VDA RSS
  111. Wojciechas Weissas, „Sztuka“ X parodos plakatas, 1906. Pop., spauda, 90.2 × 58.3; MNK
  112. Jevgenijus Lansere, *Mir iskusstva* (nr. 13–24) žurnalo vinjetė, 1899; VDA RSS
  113. Žurnalo *Deutsche Kunst und Dekoration* viršelis, 1899; VDA RSS

XIX.

1. Ferdynandas Ruszczycas, Vilniaus arkivyskupijos Eucharistinio kongreso plakatas, 1931. Pop., spauda, 100.5 × 67; LMAVB RSS
2. Eucharistinio kongreso išskilmės Vilniaus arkikatedros aikštėje. Centre sėdi Vilniaus vaivada Stefanus Kirtiklis, už jo dešinėje – generolas Lucjanas Żeligowski, 1931. Józefo Łozińskiego fotografija; NAC
3. Šv. Kazimiero relikvijų pagerbimas Vilniaus katedroje, 1922. Fotografija; LNM
4. Procesija su šv. Kazimiero relikvijomis prie Vilniaus katedros, 1922. Fotografija; Algės Andriulytės archyvas
5. Procesija su šv. Kazimiero relikvijomis prie Šv. Kazimiero bažnyčios, 1922. Fotografija; LNM
6. Ferdynandas Ruszczycas, šv. Kazimiero kanonizacijos 400 metų sukakties plakatas, 1922. Pop., spauda, 80.5 × 57; LMAVB RSS
7. Ferdynandas Ruszczycas, kvietimas į šv. Kazimiero kanonizacijos 400 metų sukakties iškilmes, 1922. Pop., spauda; LMAVB RSS
8. Šv. Kazimiero sarkofagas, atliktas pagal Ferdynando Ruszczyco projektą, 1922. Jano Bułhako fotografija; LNM
9. Vilniaus arkikatedros Šv. Kazimiero koplyčios sakykla, apie 1922. Pop., piešt. akv., 50 × 25; LNM

10. Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslas prieš restauraciją, apie 1925. Jano Bułhako fotografija; Algės Andriulytės archyvas
11. Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslas restauracijos metu, 1927. Jano Bułhako fotografija; LVIA
12. Aušros Vartų koplyčios altorius be Dievo Motinos paveikslo, 1927. Jano Bułhako fotografija; LVIA
13. Aušros Vartų koplyčios fragmentas prieš rekonstrukciją, 1927. Jano Bułhako fotografija; LVIA
14. Janas Bułhakas fotografuoja Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą prieš jį restauruojant, 1927. Fotografija; LVIA
15. Kareivių paradas per Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo vainikavimo iškilmes, 1927. Fotografija; NAC
16. Procesija su Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslu Vilniaus gatvėse. Paveikslas Ferdynando Ruszczyco sukurtame feretrone, 1927. Fotografija; NAC
17. Vilniaus arkikatedros aikštė, papuošta Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo vainikavimo iškilimėms, 1927. Jano Bułhako fotografija; LVIA
18. Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo karūnacijos iškilmės arkikatedros aikštėje. Pirmas iš kairės sėdi Lenkijos Respublikos prezidentas Ignacas Mościckis, jo dešinėje – maršalas Józefas Piłsudskis, 1927. Fotografija; NAC
19. Juliuszas Kłosas, Vilniaus arkikatedros aikštės puošybos bei įrengimo planas, 1927. Kalkė, piešt.; LVIA
20. Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo vainikavimas arkikatedros aikštėje, 1927. Fotografija; NAC
21. Ferdynandas Ruszczycas, knygelės *Przemówienie w dniu Koronacji* [...] (Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego w Wilnie) viršelis, 1928. Spauda; LMAVB
22. Vienuolė bernardinė Franciszka Wierzbicka tapo Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo kopiją, 1927. Jano Bułhako fotografija; LVIA
23. Vilniaus arkikatedros iliuminacija, 1927. Fotografija; NAC
24. Aušros Vartų koplyčios iliuminacija, 1927. Fotografija; NAC
25. Ferdynandas Ruszczycas, Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo eskizas, apie 1927. Pop., tuš., 10 × 15; RŠN

X.

1. Ferdynandas Ruszczycas, „Lecho pilies salė“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 25,5 × 32,7; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
2. Gordonas Craigas, kostiumų eskizai spektakliui *Meilės kaukė*, 1905. Reprodukuota iš: *Kunst und Dekoration*, 1905, nr. 16; VDA RSS
3. Gordonas Craigas, spektaklio *Henrikas V* scenografijos eskizas, 1905. Reprodukuota iš: *Kunst und Dekoration*, 1905, nr. 16; VDA RSS
4. Gordonas Craigas, kostiumo eskizas spektakliui *Meilės kaukė*, 1905. Reprodukuota iš: *Kunst und Dekoration*, 1905, nr. 16; VDA RSS
5. Aktorė Wanda Malinowska, Varšuvos „Moloda Sztuka“ šventėje su Ruszczyco kurtu kostiumu „Revoliucijos angelas“, 1908. Fotografija; RŠN
6. Gordonas Craigas, kostiumo eskizas spektakliui *Kelionė į šiaurę*, 1905. Reprodukuota iš: *Kunst und Dekoration*, 1905, nr. 16; VDA RSS
7. Gordonas Craigas, kostiumo eskizas spektakliui *Kelionė į šiaurę*, 1905. Reprodukuota iš: *Kunst und Dekoration*, 1905, nr. 16; VDA RSS
8. Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* scena, 1909. Atvirukas, „A. Strauss“ fotoateljė; LNM

9. „Gvinona“ (aktorė Helena Szymańska) Juliuszo Słowackio tragedijoje *Lilia Veneda*, 1909. Atvirukas, „A. Strauss“ fotoateljė; BNW
10. Ferdynandas Ruszczycas, „Kalnai“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 26 × 32.8; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
11. Ferdynandas Ruszczycas, „Ola kalnuose“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 25 × 32; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
12. Ferdynandas Ruszczycas, „Žynių akmenys miške“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 25.5 × 32; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
13. Ferdynandas Ruszczycas, „Dangus su debesimis ir mėnuli“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 25.5 × 32.5; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
14. Ferdynandas Ruszczycas, „Julijos Alpinulos kapas“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 25 × 32; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
15. Ferdynandas Ruszczycas, „Kalnas su aukuru naktį“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., past., 25.5 × 32.5; LDM (skenavo Vaidotas Aukštaitis)
16. Ferdynandas Ruszczycas, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* kostiumo eskizas, 1909; LDM (skenavo Irena Aleksienė):
  - a) „Roza Veneda“. Pop., piešt., akv., 25 × 16;
  - b) „Lilia Veneda“. Pop., piešt., akv., 25 × 16.2;
  - c) „Lechas“. Pop., piešt., akv., 25.3 × 16;
  - d) „Leliumas“. Pop., piešt., akv., 26 × 16.5;
  - e) „Gvinona“. Pop., piešt., akv., 26.5 × 17
17. Ferdynandas Ruszczycas, „Julijos Alpinulos sarkofagas“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Lilia Veneda* dekoracijų eskizas, 1909. Pop., piešt., akv., 16 × 25.2; LDM (skenavo Irena Aleksienė)
18. Edmondo Rostando dramos *Ereliukas* scena Cirko patalpose Lukiškių aikštėje, 1912. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
19. „Kunigaikštis Reichstadtas“ (aktorius Aleksander Węgierko) Edmondo Rostando dramoje *Ereliukas* Cirko patalpose Lukiškių aikštėje, 1912. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
20. Teatro sezono uždarymas Cirko patalpose Lukiškių aikštėje, 1913. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
21. „Poezijos vakaras“: inscenizacija *Varšuvietė* pagal Stanisławą Wyspiański, 1913. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
22. „Maria“ (aktorė Helena Arkawin) inscenizacijoje *Varšuvietė* iš „Poezijos vakaro“, 1913. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
23. „Chłopickis“ (aktorius Stanisławas Knake-Zawadzki) inscenizacijoje *Varšuvietė* iš „Poezijos vakaro“, 1913. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
24. „Senas kareivis“ (aktorius Julianas Strycharskis) inscenizacijoje *Varšuvietė* iš „Poezijos vakaro“, 1913. Jano Bułhako fotografija; MAB RSS
25. Ferdynandas Ruszczycas, „Kirkoro pilies salė“, Juliuszo Słowackio tragedijos *Baliadina* dekoracijos eskizas, 1914. Reprodukuota iš: *Życie Polskie*, nr. 5, 1914
26. Pierre'o Corneille'io tragedijos *Sidas* scenos vaizdas, 1924. Jano Bułhako fotografija; LVIA

27. Pierre'o Corneille'io tragedijos *Sidas* scenos vaizdas, 1924. Jano Bułhako fotografija; LVIA
28. Lenkų teatras Pohuliankoje, XX a. 4 dešimtmetis. Atvirukas; LMAVB RSS
29. Ferdynandas Ruszczycas ir teatro dekoratorius Janas Hawryłkiewiczzius Lenkų teatre Pohuliankoje prie ruošiamų dekoracijų Stanisława Wyspiańskiego dramai *Lapkričio naktis*, 1930. Fotografija; RŠN
30. „Atėnė Paladė“ (aktorė Halina Ceranka) ir „Wysocki“ (aktorius Marian Wyrzykowski) Stanisława Wyspiańskiego dramoje *Lapkričio naktis*, XX a. 4 dešimtmetis. NAC
31. Ferdynandas Ruszczycas, „Lazenkų karališkasis parkas“, Stanisława Wyspiańskiego dramos *Lapkričio naktis* scenografijos eskizas, 1930. Reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939, p. 286
32. „Atėnė Paladė“ (aktorė Halina Ceranka) Stanisława Wyspiańskiego dramoje *Lapkričio naktis*, XX a. 4 dešimtmetis. Fotografija; NAC

PRIEDAI

1. Ferdynandas Ruszczycas Bogdanovo dvaro bibliotekoje, 1908. Jano Hermanowicziaus fotografija; RŠN
2. Ferdynandas Ruszczycas, „Wilno-Warszawa“, žurnalo *Tygodnik Wileński*, (nr. 15–16) puslapis, 1911. LMAVB SPS
3. Ferdynando Ruszczyco suprojektuota Stepono Batoro universiteto paminklinė lenta Šv. Jono g. Skulptorius Piotras Hermanowiczzius, 1934. Fotografija; NAC
4. Bogdanovo peizažas, 1913. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
5. Lauko motyvas iš Bogdanovo, 1913. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
6. Debesys, 1912–1913. Jano Bułhako fotografija; LMAVB RSS
7. Lenkų dailės parodos Paryžiuje atidarymas, 1921. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002, p. 37
8. Lenkų dailės parodos Paryžiuje fragmentas, 1921. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002, p. 37
9. Stepono Batoro universiteto regalijos. Parodos, skirtos Vilniaus universiteto 350 metų ir jo atkūrimo 10 metų sukakčiai, fragmentas, 1929. Fotografija; LDM
10. Paminklo Stanisławui Moniuszko atidarymas, 1922. Fotografija; LNM
11. Dailės fakulteto Architektūros katedros „laidotuvių“ procesija Vilniuje, 1926-11-07. Vilniuje. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002, p. 40
12. Vyskupas Jurgis Matulaitis Bogdanovo dvare, 1924 liepa. Fotografija; RŠN
13. Regioninės parodos Vilniuje atidarymas, 1928. Fotografija; reprodukuota iš: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002, p. 42
14. Stepono Batoro universiteto Pranciškaus Smuglevičiaus salė prieš restauraciją, 1926. Jano Bułhako fotografija; LDM
15. Stepono Batoro universiteto Dailės fakultetas, 1928. Jano Bułhako fotografija; LVIA
16. Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto dėstytojai ir studentai, 1921. Jano Bułhako fotografija; LDM

BIBLIOGRAFIJA

ARCHYVINIAI ŠALTINIAI

- LCVA, f. 53, ap. 23, b. 1736. Vilniaus mylėtojų draugijos dokumentai.
- LCVA, f. 173, ap. 1, b. 27. Vilniaus srities ir miesto mokyklų inspektoriaus fondas: Vilniaus mylėtojų draugijos dokumentai.
- LCVA, f. 175, ap. 1IA, b. 388. Stepono Batoro universiteto archyvo dokumentai: Dailės fakultetas.
- LCVA, f. 175, ap. Ia, b. 15. Stepono Batoro universiteto archyvo dokumentai: Ferdynando Ruszczyco vardo stipendija, 1938.
- LCVA, f. 175, ap. Ia, b. 18. Stepono Batoro universiteto archyvo dokumentai: universiteto steigimo dokumentai, 1919.
- LCVA, f. 175, ap. Ia, b. 20. Stepono Batoro universiteto dokumentai.
- LCVA, f. 175, ap. Ia, b. 53. Stepono Batoro universiteto dokumentai.
- LCVA, f. 175, ap. Ia, b. 64. Stepono Batoro universiteto dokumentai.
- LCVA, f. 175, ap. Ia, b. 651. Stepono Batoro universiteto archyvo dokumentai: buv. Bernardinų vienuolyno dokumentai.
- LCVA, f. 175, ap. 9. Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto dokumentai, susiję su Ruszczyco veikla.
- LCVA, f. 175, ap. 14, b. 374. Profesoriaus Ferdynando Ruszczyco byla.
- LCVA, f. 175c, ap. IBb, b. 45. Profesoriaus Ferdynando Ruszczyco byla.
- LCVA, f. 363, ap. 1, b. 2. Vilniaus pilietinės pagalbos nukentėjusiesiems nuo potvynio komiteto protokolas, 1931.
- LCVA, f. 1041. Vilniaus mylėtojų draugijos fondas, 1919–1937.
- LCVA, f. 1269, ap. 4, b. 3, l. 9–13. Vilniaus krašto visuomeninių organizacijų fondas: Vilniaus mylėtojų draugijos dokumentai.
- LCVA, f. 1674, ap. 2, b. 28, l. 7–9. Šv. Kazimiero kanonizacijos 400 m. iškilnių programa.
- LCVA, f. 1674, ap. 2, b. 28, l. 9. Neįvardyto seminarijos profesoriaus įspūdžiai iš šv. Kazimiero kanonizacijos iškilnių.
- LMAVB RS, f. 318, b. 22109, l. 6. Vilniaus bazilikos gelbėjimo komiteto posėdžio protokolas, 1931-09-28.
- LMAVB RS, f. 318, b. 22109, l. 9. Vilniaus bazilikos gelbėjimo komiteto Vykdomojo komiteto posėdžio protokolas, 1931-11-16.
- LMAVB RS, f. 318, b. 22110, l. 43. Jano Bulhako ataskaita Vilniaus bazilikos gelbėjimo komitetui apie padarytas nuotraukas.
- LMAVB RS, f. 318, b. 22130, l. 1–2. Vilniaus bazilikos gelbėjimo komiteto organizacinio posėdžio protokolas, 1931-07-17.
- LMAVB RS, f. 318-24292. „Jėzaus Širdies namų“ draugijos susirinkimo protokolas, 1927-04-12.
- LMAVB RS, f. 318-36766, l. 43. Vilniaus vyskupo Jurgio Matulaičio raštas Vilniaus miesto dvasininkams apie popiežiaus Benedikto XV malones Vilniui šv. Kazimiero kanonizavimo 400 metų sukakties proga, 1922-05-16.
- LMAVB RS, f. 322, b. 719, l. 9. Raulinaitis, Adolfas: „Vilniaus katedros, dab. Paveikslų galerijos praeitis, siejant su jos statybos knstruktyvine raida“.
- LMAVB RS, f. 43-1195, l. 14. Vilniaus kapitulos raštas apie šv. Kazimiero palaikus.
- LMAVB RS, f. 43-1195, l. 19. Šv. Kazimiero kanonizacijos 400 m. iškilnių organizacinio komiteto protokolas, 1922-05-09.

- LMAVB RS, f. 43-1195, l. 37. Vyskupo Jurgio Matulaičio laiško F. Ruszczycui redakcinis variantas, 1922-06-01.
- LMAVB RS, f. 43-1195, l. 68–70. Dėl šv. Kazimiero kanonizacijos datos nustatymo.
- LMAVB RS, f. 43-1195. Vilniaus kapitulos fondas.
- LMAVB RS, f. 7-961, l. 2, 5. *Zeitung der 10. Armee* redakcijos laiškas Tadeuszui Wróblewskiui (pasirašė Urbach).
- LVIA, f. 1135, ap. 12, b. 75 l. 1. Kvitas už dekoravimo darbus naktį Vilniaus arkikatedros aikštėje liepos 1–2 d., 1927.
- LVIA, f. 1135, ap. 12, b. 75, l. 8, 12. Inžinieriaus Jano Gumowskio statybos biuro sąskaitos.
- LVIA, f. 1135, ap. 12, b. 75; f. 1135, ap. 3, b. 334a, 335a. Aušros Vartų koplyčios atnaujinimo darbų ir iškilmių dekoracijų parengimo dokumentai.
- LVIA, f. 1135, ap. 12, b. 93, l. 46. Fotografo Józefo Łozińskiego prašymas fotografuoti karališkuosius palaikus (pateiktas Vilniaus bazilikos gelbėjimo komitetui).
- LVIA, f. 1135, ap. 3, b. 39, l. 6–8. Vladislavo Vazos urnos apžiūros protokolas, pasirašytas prof. dr. Kazimierzo Opoczyńskiego ir dr. Stanisława Mahrburgo, 1931-08-29.
- LVIA, f. 694, ap. 5, b. 47, l. 27. Aušros Vartų koplyčios atnaujinimo komisijos sudėtis.
- MAB RS, f. 138-2228. Römer, Michał: *Dziennik*, t. 1.
- MAB RS, f. 138-2231. Römer, Michał: *Dziennik*, t. 3.
- Ruszczycų šeimos archyvas Varšuvoje. Ruszczyco sveikinimo kalba, skirta tėvams auksinių vestuvių progai, 1908.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI

- Abramowicz, Ludwik, 1925: *Cztery wieki drukarstwa w Wilnie, zarys historyczny (1525–1925)*, Wilno: Chomiński.
- Adam Mickiewicz *et la pensée française 1830–1923: témoignages des écrivains français sur Adam Mickiewicz*, choisis et publ. par S. P. Koczorowski, Paris: Gebethner et Wolff, 1929.
- Adam Mickiewicz. *L'homme éternel: pages choisies en prose*, avec pref. de A. Mazon et introd. de J.-A. Teslar, Paris: Gebethner et Wolff, 1929.
- Barącz, Sadok, 1870: *Dzieje klasztoru OO Dominikanów w Podkamieniu*, Tarnopol: J. Pawłowski.
- Bazylika Wileńska*, Wilno: Komitet Ratowania Bazyliki Wileńskiej, 1932.
- Buļhak, Jan, 1930: „Krajobraz Wileński“, in: *Wilno i ziemia Wileńska: zarys monograficzny*, t. 1, Wilno: Wydawnictwo Wojewódzkiego Komitetu Regionalnego.
- Buļhak, Jan, 1936: „*Dlaczego Ruszczyc „przestał malować“: Wspomnienia pośmiertne*“, Wilno: Stanisław Turski.
- Buļhak, Jan, 1939: *Dwadzieścia sześć lat z Ruszczycem*, Wilno: Stanisław Turski.
- Buļhak, Jan, 2014: *Dvidešimt šešeri metai su Ruščicu*, iš lenkų k. vert. S. Žvirgždas, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus.
- Dümbelfeld, J., 1917: *Die Romanowkirche in Wilna*, Wilna: Zeitung der 10. Armee.
- Encyklopedyja powszechna*, t. 16, Warszawa: S. Orgelbranda Synowie, 1864.
- Ferdynand Ruszczyc: Życie i dzieło*, Wilno: Grafika, 1939.
- Holler, Alfred, 1917: *Wilna*, Wilna: Zeitung der 10. Armee.
- Jankowski, Czesław, 1896: *Powiat oszmiański: materiały do dziejów ziemi i ludzi*, t. 1, Petersburg: K. Grendyszyński.

- Jaroszyński, Tadeusz, 1911–1912: *Album malarstwa polskiego*, Warszawa-Paryż: Wydawnictwo M. Arcta.
- Katalog Galerii Malarstwa i Rzeźby Polskiej wieku XX*, oprac. H. Blum, Z. Kucińska, Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1963.
- Katalog Galerii Współczesnej Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe, 1947.
- Katalog Galerii Współczesnej Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe, 1948.
- Katalog Wyrobów Mennicy Państwowej*, Warszawa: Mennica Państwowa, 1935.
- Katalog. Wystawa zbiorowa prof. Liudomira Słędzińskiego. Wystawa wileńskiego towarzystwa artystów plastyków. „Krypta Królewska Bazyliki Wileńskiej“*, Kwiecien-Maj, Warszawa: Instytut propagandy sztuki, 1933.
- Kern, Elga, 1931: *Vom alten und neuen Polen*, Zürich: Rascher und Cie.
- Kirkor, Adam, 1886: *Bazylika litewska*, Kraków: Red. „Przeglądu Powszechnego“.
- Kirkor, Adam, 1898: *Kapai didžią kunigaikščią ir karalių Vilniuje*, iš lenkų k. vert. P. Vileišis, Tilžė: [Otto Mauderodès spaustuvė?].
- Kłos, Juliusz, ¹1923, ²1929, ³1937: *Wilno, przewodnik krajoznawczy*, Wilno: Wydaw. Oddziału Wileńskiego Polsk[iego] Tow[arzystwa] Krajoznawczego.
- Kopera, Feliks, 1929: *Malarstwo w Polsce XIX i XX wiek*, Kraków: Drukarnia Narodowa w Krakowie.
- Kotarbiński, Miłosz, 1921: *Lart polonais en Grand Palais*, Exposition au Grand Palais, Warszawa.
- Księga Pamiątkowa Państwowego Gimnazjum Żeńskiego im. Adama Jerzego Czartoryskiego w Wilnie 1922–1927*, Wilno, 1928.
- Kurczewski, Jan, 1905: „Koronacja cudownego obrazu N.P. Marii Trockiej“, in: *Księga Pamiątkowa Mariańska ku czci pięćdziesięciolecia ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, t. 2, d. 2, Lwów: Księgarnia Polska, Warszawa: Gebethner i Wolff.
- Kurczewski, Jan, 1908–1916: *Kościół zamkowy czyli katedra Wileńska: w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju / na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, oprac. X. J. Kurczewski, 3 d., Wilno: J. Zawadzki.
- Lietuvos Metrika / Lithuanian Metrica / Литовская Метрика. Kn. Nr. 8, (1499–1514): Užrašymų knyga 8*, par. A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
- Lietuvos Metrika: knyga Nr. 25 (1387–1546) / užrašymų knyga 25 = Литовская Метрика: книга записей 25*, par. D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
- [Michalkewicz, Kazimierz], 1928: *Przemówienie w dniu Koronacji Cudownego Obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej w Wilnie Kazimierza-Mikołaja Michalkiewicza Sufragana Wielkiego d. 2 lipiec 1927 r.*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego w Wilnie.
- Mickevičius, Adomas, 1987: *Eilėraščiai, poemos. Pasaulinės literatūros biblioteka*, Vilnius: Vaga.
- Mickevičius, Adomas, 1987: *Ponas Tadas*, vert. V. Mykolaitis-Putinas, J. Marcinkevičius, in: Adomas Mickevičius, *Eilėraščiai, poemos*, Vilnius: Vaga.
- Mickevičius, Adomas, 1987: *Vėlinės*, vert. J. Marcinkevičius, in: Adomas Mickevičius, *Eilėraščiai, poemos*, Vilnius: Vaga.
- Mickiewicz, Adam, 1929: *Poésies: choix des plus anciennes traductions, faites par*

- les écrivains français, contemporains du poète*, les textes ont été choisis par S. P. Koczorowski, Paris: Société Polonaise des Amis du Livre.
- Mitarski, Wilhelm, 1903–1904: *Sztuka polska, Malarstwo*, Lwów: H. Altenberg.
- Morozowicz-Szczepkowska, Maria, 1968: *Z lotu ptaka, Wspomnienia*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Niewiadomski, Eligiusz, 1926: *Malarstwo polskie XIX i XX w.*, Warszawa: Chimera.
- Obchód czterechsetletniego jubileuszu kanonizacji Św. Kazimierza w Wilnie*, Wilno: Drukarnia Józefa Zawadzkiego, 1922.
- Obrazy z życia i podróży*, przez J. I. Kraszewskiego, Wilno: Wydanie Adama Zawadzkiego, 1842.
- Obst, Jan, 1927: *Historia cudownego obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej*, Wilno: Drukarnia „Ruch“.
- P. J. K. Podlasiak [Józef Pruszkowski], 1898: *Kodeń Sapiechów: jego kościoły i starożytny obraz Matki Boskiej Gwadalupeńskiej (de Guadalupe): z dawnych i współczesnych źródeł*, Kraków: W drukarni. A. Koziańskiego.
- Palewski, Jean-Paul, 1929: *Mickiewicz ame de la Pologne, avec un bois orig. de A. Lepla*. Paris: Gebethner et Wolff.
- Peretiatkowicz, Antoni; Michał Sobieski, 1932: *Współczesna kultura polska: nauka, literatura, sztuka, Życiorysy uczonych, literatów i artystów z wyszczególnieniem ich prac*, Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha.
- Potocki, Antoni, 1904: *La Pologne Contemporaine*, Paris: É. Pelletan.
- Przemówienie w dniu Koronacji Cudownego Obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej w Wilnie Mikołaja Michalkiewicza Sufragana Wielkiego D. 2 lipiec 1927 R*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego w Wilnie, 1928.
- Przewodnik po Muzeum Narodowym w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1907–1924.
- Rolewicz, M. J., 1863: *Wiadomość o cudownych obrazach pana naszego Jezusa Chrystusa, i najświętszej Panny Maryi w mieście Wilnie, i O koronacyi obrazów uroczystym obrzędem w Kościele Bożym*, Wilno: I. Krasnosielski.
- Romer-Ochenkowska, Helena, 1930: *XXV-lecie wskrzeszonego Teatru Polskiego w Wilnie*, Wilno: Nakładem Komitetu Obchodu.
- Rulikowski, Mieczysław, 1907: *Teatr Polski na Litwie 1784–1906*, Wilno: Wydawnictwo „Kurjera Litewskiego“.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1922: „Łańcuch rektorski U. S. B.“, *Alma Mater Vilnensis*, Jednodniówka „Dnia Akademika“, p. 44–46.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1922: „Wilno i jego warunki zewnętrzne“, *Alma Mater Vilnensis*, Jednodniówka „Dnia Akademika“, p. 47–50.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1937: *Liść wawrzynu i płatek róży. Przemówienia, wykłady, odczyty, artykuły w języku polskim i francuskim*: Wydanie pośmiertne pod redakcją i z ilustracjami J. Bułhaka, rysunki F. Ruszczyca, Wilno: Stanisław Turski.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1994: *Dziennik: Ku Wilnu 1894–1919*, Wybór, układ, oprac. i wstęp E. Ruszczyc, t. 1, Warszawa: AOW Secesja.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1996: *W Wilnie 1919–1932*, Wybór, układ, oprac., wstęp i posłowie E. Ruszczyc, t. 2, Warszawa: AOW Secesja.
- Sylwanowicz, Witold, 1933: *Konservacja szczątków królewskich z Bazyliki Wileńskiej*. Odbytka z Pamiątnika XIV zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu. Poznań: Komitet Organizacyjny XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich.

- Słoński, Edward, 1922: *Wiśniowy sad*, Warszawa: Nakładem Polskiej Agencji Wydawniczej.
- Sprawozdanie Wileńskiego Towarzystwa Opieki nad Dziećmi*, Wilno: J. Zawadzki, 1906.
- Stafas, Leopoldas, 1986: „Nekaltas jausmas“, in: Leopoldas Stafas, *Medaus spalva*, Vilnius: Vaga.
- Staff, Leopold, 1908: „Czucie niewinne“, in: *Gałąź kwitnąca*, Lwów: Nakładem Księgarni Polskiej B. Połonieckiego; Warszawa: E. Wende i Spółka.
- Staff, Leopold, 1910: „Ogród przedziwny“, in: *Uśmiechy godzin*, Lwów, Warszawa: Nakł. Księgarni B. Połonieckiego; E. Wende i Spółka.
- Talbot, Fox, 1844: *The Pencil of Nature*, London: Logman, Brown, Green & Logman.
- Urbach, Hans Hermann, 1917: *Das geistige Amt der Zeitung der 10. Armee. Vortrag, gehalten auf der Tagung der Evangelischen Feldgeistlichen in Wilna am 3. Juli 1917*: Zeitung der 10. Armee.
- Veber, Paul, 1917: *Wilna. Eine vergessene Kunststätte*, Wilna: Zeitung der 10. Armee.
- Wokulska, Jadwiga, 1930: *Płonący dom*, Wilno.
- Wrzosek, Adam, 1929: „Wskrzeszenie Uniwersytetu Wileńskiego w r. 1919“, in: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, Wilno: Nakładem Wileńskiego Uniwersytetu.
- Zahorski, Władysław, 1904: *Katedra Wileńska*, Wilno: J. Zawadzki.
- Zawadzka, Halina, 1921: *Śniegi wiosenne*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.
- Zjazd prawników polskich*, Wilno: J. Zawadzki, 1924.
- Żukiewicz, Konstanty, 1907: *Dzieje cudownego obrazu Maryi w kościele oo dominikanów w Podkamieniu*, Kraków: W drukarni „Zsazu“.
- Императорский С. Петербургский университет в течение первых пятидесяти лет его существования: историческая записка, сост. по поручению Совета Ун-та ординарным проф. по Каф. истории Востока В. В. Григорьевым*, Санкт-Петербург: в Тип. В. Безобразова, 1870.
- Опись документов Виленского Центрального Архива древних актовых книг*, t. 10: *Актов Брестского градского суда за 1575–1715 гг.*, Вильно: Артель печатного дела.
- Рылов, Аркадий, 1977: *Воспоминания*, Ленинград: Художник РСФСР.
- Толстой, Лев, 1910: *Чингис-хан с телеграфом (О русском правительстве)*, Париж: Кооперативная Типография «Союз».

PERIODIKA

- A. R. Z., 1903: „Wystawa ‘Sztuki’ w Wilnie“, *Życie i sztuka, Kraj*, nr. 18.
- Baliński, Ignacy, 1914: „Malarska oprawa ‘Balladyny’“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 19–20.
- Bruchési, Jean, 1929: „Wilno la gracieuse“, *Le Canada*, vol. 27, no. 101.
- Cat., 1927: „Po uroczystości“, *Słowo*, nr. 148.
- Chołoniewski, Antoni, 1908: „Stosław“, *Ferdynand Ruszczyc, Świat*, nr. 7.
- Cichoński, Antoni, 1922: „Wilno oddaje hołd relikwjom swego Patrona. Program uroczystego obchodu 400-lecia kanonizacji św. Kazimiera“, *Gazeta Wileńska*, nr. 117.
- Dees, 1911: ***, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 5.
- Die Wacht im Osten*, 1917.
- Dobaczewska, Wanda, 1933: „Królewska środa“, *Słowo*, nr. 233.
- „Dzień ‘Białego kwiatka’“, *Kurier Litewski*, nr. 105, 1913.
- Hryniewicz, Franciszek, 1909: „Inscenizacja ‘Lilly Wenedy’“, *Goniec Wileński*, nr. 122.

- Hryniewicz, Franciszek, 1910: „Żórawce“, *Goniec Codzienny*, nr. 33.
- J. O., 1922: „W dzień św. Kazimierza“, *Dziennik Wileński*, nr. 21.
- Jankowski, Czesław, 1909: „Lilla Weneda“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 29.
- Jankowski, Czesław, 1911: „Wileńskie Światło – cienie II“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 5.
- Jankowski, Czesław, 1912: ***, *Kurier Litewski*, nr. 277.
- Jankowski, Czesław, 1927: „Jak ja to widzę...“, *Słowo*, nr. 118.
- Jaroszyński, Tadeusz, 1903: „Ze sztuki“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 5.
- Jellenta, Cezary, 1900: „Pejzaże i landszafty“, *Przegląd Tygodniowy*, nr. 2.
- Juriewicz, Franciszek, 1909: „O dekoracjach i ubiorach w Lilli Wenedzie“, *Goniec Wileński*, nr. 121.
- Kleczyński, Jan, 1908: „III wystawa ‘Sztuki’ w Wiedniu“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 12.
- „Koronacja obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej. Przeniesienie Obrazu do Katedry“, *Dziennik Wileński*, nr. 147, 1927.
- „Koronacja obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej. Przygotowania“, *Słowo*, nr. 74, 1927.
- „Krypta Królewska w podziemiach Katedry“, *Słowo*, nr. 217, 1931.
- „Lilla Weneda w Wilnie“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 28, 1909.
- Limanowski, Mieczysław, 1930: „Noc listopadowa“, *Słowo*, nr. 277.
- „List pasterski. Jerzy Matulewicz“, *Nasza ziemia*, nr. 16, 1922.
- Lorentz, Stanisław, 1933: „Groby Królewskie w Wilnie“, *Kurier Wileński*, nr. 231.
- Matulevičius, Jurgis, 1922: „Dievo ir Apaštalu Sosto malone...“, *Vilniaus garsas*, nr. 19.
- Mūsų Vilnius*, nr. 28(66), 1931.
- n. [Napoleon Rouba], 1912: „Wilno z przed stu laty“, *Kurier Litewski*, nr. 206.
- Nasz Kraj*, nr. 46, 1919.
- Nasza ziemia*, nr. 17, 1922.
- Niewiadomski, Eligiusz, 1900: „Wystawy jakich mało“, *Kurier Codzienny*, nr. 4.
- „Obchód 400-lecia kanonizacji Św. Kazimierza“, *Dziennik Wileński*, nr. 22, 1922.
- [Obst, Jan], 1917: „Ferdinand Ruszczyc“, *Scheinwerfer. Bildbeilage zur Zeitung der 10. Armee*, nr. 53.
- Obst, Jan, 1927: „Dzieje Cudownego Obrazu Najświętszej Panny Ostrobramskiej“, *Dziennik Wileński*, nr. 147.
- Osborn, Max, 1905: „Edward Gordon Craig – Berlin“, *Kunst und Dekoration*, nr. 16.
- „Otwarcie szkoły sztuk pięknych“, *Wędrowiec*, nr. 12, 1904.
- Piątkowski, Henryk, 1902: „Ferdynand Ruszczyc. Sylwetka“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 43.
- Popowski, Stefan, 1900: „Krajobrazy Ruszczyca na wystawie Tow. Sztuk Pięknych“, *Strumień*, nr. 1.
- „Posiedzenie Akademii Umiejętności“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 25, 1902.
- „Program uroczystości koronacyjnej i pobytu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej w Wilnie“, *Słowo*, nr. 147, 1927.
- „Przygotowania do koronacji obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej“, *Słowo*, nr. 138, 1927.
- Remer, Jerzy, 1927: „W służbie sztuki. U źródeł twórczości Ferdynanda Ruszczyca“, *Alma Mater Vilnensis*, nr. 5.
- Rittner, Tadeusz, 1906: „Sztuka polska w Wiedniu“, *Świat*, nr. 20.
- Rouba, Napoleon, 1899: „Dwie wystawy“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 38.
- Rouba, Napoleon, 1909: „Naszi artyści. Ferdynand Ruszczyc“, *Życie Ilustrowane*, nr. 12.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1910: „Komu nie jesteśmy potrzebni“, *Tygodnik Wileński*, nr. 1.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1910: „Przedmowa“, *Tygodnik Wileński*, nr. 1.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1911: „24 grudnia–6 stycznia“, *Tygodnik Wileński*, nr. 2.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1911: „Dwa świąty“, *Tygodnik Wileński*, nr. 13.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1911: [Mikalojus Konstantinas Čiurlionis], *Tygodnik Wileński*, nr. 14.
- Ruszczyc, Ferdynand, 1911: „Piękno naszej katedry“, *Tygodnik Wileński*, nr. 3.

- [Ruszczyk, Ferdynand], 1911: „Prof Ferdinando Ruščyc’o kalba, pasakyta per M. K. Čiurlionies laidotuves, pas jo kapą Rasose, kovo 31 d., 1911“, *Vairas* nr. 41, *Literatūros priedas* nr. 1.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1911: „Przed stu laty“, *Tygodnik Wileński*, nr. 8.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1911: „Sny o pięknie“, *Tygodnik Wileński*, nr. 9.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1911: „Wilno-Warszawa“, *Tygodnik Wileński*, nr. 15–16.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1919: „Tablice historii“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 40–41.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1919: „Wspomnienia świadka“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 20.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1920: „O nazwy ulic w Wilnie“, *Nasz kraj*, nr. 34.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1922: „Piękno Wilna“, *Ognisko*, nr. 3.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1922: „Wilno i sztuka“, *Ziemia*, nr. 5.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1929: *Źródła Mocy*, t. 5.
- Ruszczyk, Ferdynand, 1930: „Wydział Sztuk Pięknych U. S. B. w Wilnie“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 37.
- Staff, Leopold, 1901: „Wspomnienie“, *Chimera*, t. 1, Warszawa.
- „Sudegė miesto salė“, *Viltis*, nr. 117, 1910.
- Sulimczyk, 1931: „Dawne pomniki królewskie w Wilnie oraz ich projekty“, *Słowo*, nr. 225.
- Sulimczyk, 1931: „W Bazylice Wilenskiej“, *Słowo*, nr. 193.
- Szeliga, 1914: „Karnawał wileński“, *Życie Polskie*, s. 2.
- „Šv. Kazimiero kanonizacijos 400 metų sukaktuvės“, *Vilnietis*, nr. 114, 1922.
- „Uroczystości koronacyjne“, *Dziennik Wileński*, nr. 137, 1927.
- Uziębło, Lucjan, 1903: „O ‘Sztuce’ i ze sztuki w Wilnie“, *Tygodnik Ilustrowany*, nr. 23. *Vilniaus garsas*, nr. 19, 1922.
- „W kościołach św. Jakóba i św. Jerzego“, *Dziennik Wileński*, nr. 148, 1927.
- Wallis, Mieczysław, 1933-04-23: „Sztuka, która jest treścią życia“, *Express Poranny*.
- Wierzbęta, 1898: „Artyści polscy w Petersburgu I“, *Kraj, Dział literacko-artystyczny*, nr. 13.
- Wierzbęta, 1898: „Artyści polscy w Petersburgu II“, *Kraj, Dział literacko-artystyczny*, nr. 14.
- „Wilno – Warszawa“, *Kurier Litewski*, nr. 292, 1912.
- „Wystawa królewska w Wilnie“, *Słowo*, nr. 240, 1933.
- „Wywiad z Ferdynandem Ruszczycem“, *Świat*, nr. 7, 1932.
- „Zabawy“, *Goniec Wileński*, nr. 41–42, 1910.
- Герцен, А. И., 1857-10-01: „Письмо к императору Александру II (по поводу книги барона Корфа)“, in: *Колоколь*, nr. 4.
- М. М., 1896: „Театр и музыка. Открытие городского театра“, *Виленский вестник*, nr. 201.
- Мир искусства*, nr. 1–12, 1899.
- Новое время*, nr. 7792, 1897-11-05.
- Петербургская газета*, nr. 303, 1897-11-04.
- Петербургские ведомости*, nr. 324, 1897-11-26.

DISERTACIJOS

- Andriulytė, Algė, 2006: *Ferdinando Ruščico meninė veikla Vilniuje: modernumo ir tradicijos dialogas*: daktaro disertacija, Vilniaus dailės akademija.
- Antanavičiūtė, Rasa, 2015: *Politinės galios simboliai Vilniaus viešojoje erdvėje 1895–1953 metais*: daktaro disertacija, Vilniaus dailės akademija.
- Chadzis, Athina, 2000: *Die Malerin und Bildhauerin Elena Luksch-Makowsky (1878–1967). Biographie und Werkbeschreibung*: Dissertation, Universität Hamburg.
- Splawski, Piotr, 2013: *Japonisme in Polish Pictorial Arts (1885–1939)*: PhD Thesis, University of the Arts London.

LITERATŪRA

- A Cultural History of the Avant-Garde in the Nordic Countries 1900–1925*, ed. H. van den Berg, I. Hautamäki, B. Hjartarson, T. Jelsbak, R. Schönström, P. Stounbjerg, T. Ørum, D. Aagesen, Amsterdam, New York: Rodopi, 2012.
- Aftanazy, Roman, 1993: *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4: *Województwo wileńskie*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Aleksandravičius, Egidijus, 2015: *Prieš aušrą*, Vilnius: Versus aureus.
- Aleksandravičius, Egidijus; Antanas Kulakauskas, 1996: *Carų valdžioje. XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius: Baltos lankos.
- Ambrazevičius, Juozas ir kt., 1991: *Visuotinė literatūra*, Vilnius: Vaga.
- Andriulytė, Algė, 2003: „Tikrovės paieškos: Ruščicas ir Bulhakas“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 31: *Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai*, sud. D. Klajumienė, p. 181–188.
- Andriulytė, Algė, 2006: „Šv. Kazimiero relikvijų pagerbimas Vilniuje 1922 metais“, in: *Šventasis Kazimieras istorijos vyksme*, sud. P. Subačius, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, p. 66–74.
- Andriulytė, Algė, 2007: „Art nouveau motyvai Ferdinando Ruščico grafikoje: vaizdų komentarai“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 45: *Iš šimtmečio perspektyvos: XX a. pradžios Lietuvos dailė*, sud. V. Jankauskas, p. 79–88.
- Andriulytė, Algė, 2010: „Apie Ferdinando Ruščico fotografijas“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 59: *Meno idėjų migracija XX a. pradžioje: M. K. Čiurlionio ir amžininkų kūryboje*, sud. R. Andriušytė-Žukienė, p. 105–123.
- Andriulytė, Algė, 2012: „Karališkųjų palaikų atradimas Vilniaus arkikatedroje 1931 m.: atvaizdų kolekcija“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 65–66: *Lietuvos kultūros karališkasis dėmuo: įvaizdžiai, simboliai, reliktai*, sud. J. Liškevičienė, G. Surdokaitė, p. 321–354.
- Andriulytė, Algė, 2013: „Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo vainikavimo iškilmės 1927 m.: tradicinės apeigos ir moderni meninė raiška“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 37, p. 187–204.
- Andriulytė, Algė, 2013: „Iš elitinės kultūros palikimo: Santeklių dvaras ir Onos Bagickaitės japoniškų graviūrų kolekcija“, in: *Viešniai. Istorija ir kultūra*, ser. *Žemaičių praeitis*, kn. 16, sud. P. Šverebas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 751–773.
- Andriušytė-Žukienė, Rasutė, 2004: *M. K. Čiurlionis: tarp simbolizmo ir modernizmo*, Vilnius: Versus aureus.
- Art and its Histories: A Reader*, ed. S. Edwards, New Haven: Yale University Press, 1999.
- Bairašauskaitė, Tamara, 2002: „Lietuvos bajorų luomo deklasacijos procesas: bajorystės įrodymai (XVIII a. pab.–XIX a. 7 dešimtmetis)“, *Lietuvos istorijos metraštis, 2001–2002*, p. 87–112.
- Bairašauskaitė, Tamara, 2003: *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Bairašauskaitė, Tamara, 2011: *Mykolas Juozapas Römeris (1778–1853): bajoro viešoji ir privati erdvės XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Bairašauskaitė, Tamara, 2012: „Tapatybė ir identifikacija XIX amžiaus istorijos tyrimuose: teorinis aspektas“, in: *Lietuvos istorijos metraštis, 2011*, t. 2, p. 51–68.
- Belting, Hans, 2005: „Image, Medium, Body: A New Approach to Iconology“, *Critical Inquiry*, vol. 31, no. 2, p. 302–319.

- Berezner, Evgeny; Irina Tchmyreva, „Russian Pictorialism: The Good, the Pure, and the Everlasting“, *Aperture*, t. 170, 2003, p. 74–77.
- Biedermann, Hans, 2002: *Naujasis simbolių žodynas*, iš vok. k. vert. V. Gibavičius, Vilnius: Mintis.
- Biržiška, Mykolas, 1992: *Vilniaus Golgota*, Vilnius: Mintis.
- Brown, Peter, 1999: *Šventųjų kultas. Jo atsiradimas ir vaidmuo lotyniškoje krikščionybėje*, vert. R. Balčikonytė, Vilnius: Aidai.
- Buchowski, Krzysztof, 2012: *Litvomanai ir polonizuotojai. Mitai, abipusės nuostatos ir stereotipai lenkų ir lietuvių santykiuose pirmoje XX amžiaus pusėje*, iš lenkų k. vert. I. Aleksaitė, Vilnius: Baltos lankos.
- Charazińska, Elżbieta, 1996: „Ćma nocna“, in: *Koniec wieku, Sztuka polskiego modernizmu 1890–1914*, Warszawa: Muzeum Narodowe, p. 209–241.
- Christin, Olivier, 2005-11-24: „What is an Amateur?“, in: *Arts & Societies, Seminar of November 24th 2005* (<http://www.artsetsocieties.org/a/a-christin.html>).
- Clegg, Elizabeth, 2002: „Ferdynand Ruszczyc: talent europejski“, in: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, p. 51–58.
- Clegg, Elizabeth, 2006: *Art, Design and Architecture in Central Europe 1890–1920*, New Haven, London: Yale University Press.
- Čiurlionis, M. K., 1960: *Apie muziką ir dailę. Laiškai, užrašai ir straipsniai*, par. V. Čiurlionytė-Karužienė, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Dobrowolski, Tadeusz, 1960: *Nowoczesne malarstwo polskie 1764–1939*, t. 2, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Dobrowolski, Tadeusz, 1962: „Malarstwo“, in: *Historia sztuki polskiej*, t. 3, pod red. T. Dobrowolskiego i W. Tatarkiewiczza, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Dobrowolski, Tadeusz, 1968: *Malarstwo polskie 1764–1964*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Dobrowolski, Tadeusz, 1976: *Malarstwo polskie ostatnich dwustu lat*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Dorontchenkov, Ilia, 2009: „Between Isolation and Drang nach Westen: Russian Criticism and Modern Western Art around 1900“, in: *Cultural Interactions: Studies in the Relationships between the Arts*, vol. 12: *Critical Exchange: Art Criticism of the Eighteenth and Nineteenth Centuries in Russia and Western Europe*, eds. C. Adlam, J. Simpson, Oxford: Peter Lang, p. 285–308.
- Edwards, Elizabeth, 2009: „Unblushing Realism and the Treat of the Pictorial: Photographic Survey and the Production of Evidence 1885–1918“, *History of Photography*, t. 33, nr. 1, p. 3–17.
- Ferdinandas Ruščicas 1890–1936, Gyvenimas ir kūryba*, parodos katalogas, įvad. straipsnis A. Andriulytė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2002.
- Ferdynand Ruszczyc 1870–1936*, katalog pod redakcją J. Ruszczycówny, Warszawa: Muzeum Narodowe, 1964.
- Ferdynand Ruszczyc 1870–1936, Życie i dzieło*, Kraków: Muzeum Narodowe, 2002.
- Ferdynand Ruszczyc 1870–1936: Pamiętnik wystawy*, Warszawa: Muzeum Narodowe, 1966.
- From Realism to Impressionism. The Russian painting of the second half of the 19th – the early 20th century from the collection of the State Tretyakov Gallery (Moscow)*. Exhibition dedicated to the 145th anniversary of the birth of the Belarusian painter Ferdynand Ruszczyc (1870–1936), Minsk: The National Art Museum of the Republik of Belarus, 2015.
- Garlicka, Aleksandra; Andrzej Garlicki, 1993: *Józef Piłsudski, Życie i legenda*, Warszawa: Sejmowe.

- Gąsiorowska, Maria, 1952: *Galeria Malarstwa Polskiego XIX i XX wieku*, Toruń: Muzeum Pomorskie w Toruniu.
- Griciūtė, Liepa, 2002: „XVII–XVIII a. bažnytinės procesijos Vilniuje“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 21, p. 337–385.
- Griciūtė, Liepa, 2003: „XX a. pr. Vilniaus fotografija – XVII–XVIII a. tekstų apie bažnytinės procesijas iliustracija“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 31: *Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai*, sud. D. Klajumienė, p. 147–158.
- Griciūtė, Liepa, 2006: „Vilniaus Dievo kūno procesijos XX a. pradžioje“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 28, p. 322–337.
- Gustaitė, Genovaitė, 2002: „Šv. Kazimiero 400 metų kanonizavimo sukakties minėjimas 1922“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 21, p. 387–406.
- Hall, James A., 1974: *Hall's Dictionary of Subjects and Symbols in Art*, introd. by K. Clark, New York: Richard D. Irwin.
- Ilgiewicz, Henryka, 2008: „Towarzystwo Miłośników Wilna“, in: *Societates Academicae Vilnenses: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, p. 223–264.
- Ilgiewicz, Henryka, 2010: „Žalgirio mūšio minėjimas 1910 metais: politinis ir kultūrinis aspektai“, *Mokslo ir technikos raida*, nr. 2(2), p. 94–108.
- Jackiewicz, Danuta, 2008: „Krajobrazy po bitwie. O fotografiach wojny krymskiej“, in: *Polacy i ziemie polskie w dobie wojny krymskiej*, Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, p. 191–213, p. 191–213.
- Jan Bulhak. Vilnius, kn. 3: *Įvykiai ir žmonės. Apylinkės*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2011.
- Jankauskas, Vidmantas, 2008: „Prarastasis rojus – Bogdanovas“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 47–48: *Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai*, sud. R. Butvilaitė, p. 261–278.
- Jankevičiūtė, Giedrė, 2003: *Dailė ir valstybė: dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940*, Kaunas: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- Janonienė, Rūta, 2011: „Visuomenės indėlis restauruojant Šv. Onos bažnyčią XX a. pradžioje“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 60: *Dangiškieji globėjai, žemiškieji mecenatai*, sud. J. Liškevičienė, p. 203–219.
- Januszewska-Jurkiewicz, Joanna, 2011: *Stosunki narodowościowe na Wileńszczyźnie w latach 1920–1939*, Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Johnson, Julie M., *The Memory Factory – The Forgotten Women Artists of Vienna 1900*, West Lafayette, Ind.: Purdue University Press, 2012.
- Junevičius, Dainius, 1997: „1863–1904 m. Vilniaus gubernijos fotografai“, *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, t. 3, p. 230–298.
- Juszczak, Wiesław, 1977: *Malarstwo polskie: Modernizm*, Warszawa: Auriga.
- Kałamajska-Saeed, Maria, 1990: *Ostra Brama w Wilnie*, Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.
- Kantorowicz, Ernst H., 2007: *Dwa ciała króla. Studium ze średniowiecznej teologii politycznej*, Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce. Województwo Lubelskie, Powiat Biała Podlaska*, Warszawa: Instytut sztuki polskiej akademii nauk, 2006.
- Kitkauskas, Napaleonas, 1994: *Vilniaus arkikatedros požemiai*, Vilnius: Kultūra.
- Klajumienė, Dalia, 2015: *Vilniaus gyvenamųjų namų interjerų dekoru elementai: nuo klasicizmo iki moderno*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.

- Koniec wieku, Sztuka polskiego modernizmu 1890–1914*, Warszawa: Muzeum Narodowe, 1996.
- Kozakowska-Krzysztofowicz, Stefania, 2002: „Hydra ma 150 głów“, *Gazeta Antykwareczna*, nr. 6.
- Kozakowska-Krzysztofowicz, Stefania, 2007: *Ferdynand Ruszczyc*, Kraków: Wydawnictwo Kluszczyński.
- Krauss, Rosalind E., 1986: *The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*, London: The MIT Press.
- Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*, sud. R. Janonienė, J. Malinowski, M. Woźniak. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1996.
- Kulakauskas, Antanas, 1989: „Lenkiškai kalbanti Lietuvos bajorija lenkų ir lietuvių nacijų formavimosi laikotarpiu“, in: *Jaunųjų istorikų darbai*, kn. 6, Vilnius, p. 125–129.
- Kulig-Janarek, Krystyna, 2015: „‘Jaunosios Lenkijos’ Krokruva“, in: *Amžinai jauna! / Zawsze młoda!, Forever young!, Lenkijos dailė XIX a. pab.–XX a. pr.*, katalogas, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, p. 16–39.
- Kulvietytė-Slavinskienė, Aušrinė, 2003: „Vilniaus dailininkai Edvardas Matas ir Alfredas Riomeriai Miunchene“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 29: *Vilnius kaip dailės mokymo ir sklaidos centras*, sud. V. Jankauskas, p. 43–52.
- Kvietkauskas, Mindaugas, 2007: *Vilniaus literatūrų kontrapunktai. Ankstyvasis modernizmas, 1904–1915*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Landsbergis, Vytautas, 1976: *Čiurlionio dailė*, Vilnius: Vaga.
- Landsbergis, Vytautas, 2008: *Visas Čiurlionis*, Vilnius: Versus aureus.
- Landsbergis-Žemkalnis, Vytautas, 2010: *Iš atminties ekrano: rašyta ir pasakota*, Vilnius: Versus aureus.
- Laučkaitė-Surgailienė, Laima, 2000: „Neoromantizmas XX a. pradžios Vilniaus dailėje: šaltiniai“, in: *Romantizmai po romantizmo*, sud. G. Jankevičiūtė, Vilnius: Kultūros ir meno institutas, p. 63–70.
- Laučkaitė, Laima, 1998: „Lūžis XX a. pradžios Vilniaus tapyboje“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 15: *Modernumas ir tradicija XX amžiaus Lietuvos tapyboje*, sud. V. Jankauskas, p. 5–13.
- Laučkaitė, Laima, 2002: *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje*, Vilnius: Baltos lankos.
- Laučkaitė, Laima, 2014: „Vilniaus tapatybė Pirmojo pasaulinio karo metais: vokiečių žvilgsnis“, in: *Sostinė kaip tapatumo simbolis. Vinius ir Kaunas tarpukario kultūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidykla, p. 17–40.
- Lietuvos architektūros istorija. Nuo XIX a. II-ojo dešimtmečio iki 1918 m.*, t. 3, red. N. Lukšionytė-Tolvaišienė, Vilnius: Savastis, 2000.
- Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 1: *XVI–XVIII a.*, sud. A. Paliušytė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005.
- Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 2: *1795–1918*, sud. J. Širkaitė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.
- Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3: *1918–1944*, sud. L. Šatavičiūtė-Natalevičienė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013.
- Lietuvos erdvinės sampratos ilgajame XIX šimtmetyje*, sud. D. Staliūnas, Vilnius: Baltijos kopija, 2015.
- „Listy Michała Piusa Römera (1880–1945) do Stanisława Gierszyńskiego (1879–1911) z lat 1904–1911“, oprac. Z. Solak, M. P. Prokop, in: *Akta THL w Paryżu*, t. 5, Paryż, 2000, p. 171–233.

- Lorentz, Stanisław, 1986: *Album wileńskie*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Mačiulis, Dangiras; Alvydas Nikžentaitis, Vasilijus Safronovas, 2009: „Simbolinis daugiakultūrio miesto užvaldymas: Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus atvejai“, in: *Naujasis Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos istoriniai pasakojimai ir daugiakultūris miesto paveldas*, sud. A. Bumblauskas, Š. Liekis, G. Potašenko, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Mačiulis, Dangiras; Darius Staliūnas, 2015: *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga–1940 m.)*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Mačiulis, Dangiras; Rimvydas Petrauskas, Darius Staliūnas, 2012: *Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje*, Vilnius: Mintis.
- Malarstwo polskie od XVI do początku XX wieku*, Warszawa: Katalog Muzeum Narodowego w Warszawie, 1962.
- Mažeikienė, Ilona, 1998: „Architektūriniai Vilniaus motyvai M. Dobužinskio ‘Senjojo Vilniaus’ cikle“, in: *Mstislavas Dobužinskis ir Lietuva*, Vilnius: Rusų kultūros centras, p. 19–23.
- Miknys, Rimantas, 1996: „Mykolo Rōmerio Lietuvos valstybingumo koncepcija ir pastangos ją įgyvendinti 1911–1919 metais“, *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos*, t. 13, p. 88–113.
- Miknys, Rimantas, 1999: „Lietuvos lenkų tauta: XX a. projekcijos ir realijos“, in: *Praeities baruose. Skiriama akademikui Vytautui Merkiui 70-ies metų jubiliejaus proga*, red. A. Tyla, A. Prašmantaitė, R. Miknys, G. Rudis, Vilnius: Žara, p. 99–111.
- Miknys, Rimantas, 2002: „Vieningos Europos samprata krajovcų ideologijoje (XX a. pirma pusė)“, in: *Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*, sud. D. Staliūnas, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 149–160.
- Miknys, Rimantas; Darius Staliūnas, 2013: „Lenkų ir lietuvių konfliktas XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje: senų koncepcijų atgimimas“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos istorijos ir tradicijos Fenomenai: tautų atminties vietos*, Specialusis Lietuvos istorijos studijų leidinys, t. 9, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 173–185.
- Miłosz, Czesław, 1996: *Lenkų literatūros istorija*, vert. K. Platelis, Vilnius: Baltos lankos.
- Mytarewa, Kira, 1966: „W Petersburgu“, in: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936: Pamiętnik wystawy*, Warszawa: Muzeum Narodowe, p. 56–65.
- Morawińska, Agnieszka, 1984: *Malarstwo polskie od gotyku do współczesności*, Warszawa: Auriga.
- Morawińska, Agnieszka, 1988: „Nec mergitur“, in: *Kryzysy w sztuce*, Materiały sesji stowarzyszenia historyków sztuki Lublin, grudzień 1985, Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, p. 145–156.
- Mulevičiūtė, Jolita, 2003: „Knyga apie daugiatautę Vilniaus dailę“, *Lietuvos istorijos metraštis, 2002*, t. 1, p. 187–192.
- Mulevičiūtė, Jolita, 2009: „Apie Ferdinando Ruščico peizažinės tapybos kontekstus“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 52: *Meno kūrinys: paviršius, figūra, reikšmė*, sud. D. Klajumienė, p. 151–164.
- Mulevičiūtė, Jolita, 2012: *Besotis žvilgsnis, Lietuvos dailė ir vizualioji kultūra 1865–1914*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

- Newhall, Beaumont, 2009: *The History of Photography: From 1839 to Present*, New York: The Museum of Modern Art.
- Nikžentaitis, Alvydas, 2013: „Vilnius kaip simbolinė keturių tautų sostinė“, in: *Atminties daugiasluoksniškumas: miestas, valstybė, regionas*, sud. A. Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 217–227.
- Norberg-Schulz, Christian, 1980: *Genius Loci: Towards the Phenomenology of Architecture*, London: Academy Editions.
- Obrazy śmierci w sztuce polskiej XIX i XX wieku*, Katalog wystawy w Muzeum Narodowym w Krakowie, Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 2000.
- Olszewski, Andrzej Kazimierz, 1988: *Dzieje sztuki polskiej 1890–1980*, Warszawa: Interpress.
- Piwocki, Ksawery, 1965: *Historia Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie 1904–1964*, Wrocław-Warszawa-Kraków: WPAN.
- Pyman, Avril, 1994: *A History of Russian Symbolism*, Cambridge University Press.
- Podraza-Kwiatkowska, Maria, 2001: *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski*, Kraków: Universitas.
- Pohlmann, Ulrich, 2006: „Amateurism and Cultural Change: Photography in Germany and Austria (1880–1900)“, in: *Impressionist Camera: Pictorial Photography in Europe, 1888–1918*, ed. P. Prodger, P. Daum, F. Ribemont, Londres, New York: Merrell Publishers, p. 107–124.
- Poklewyński, Józef, 1994: *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Polskie życie artystyczne w latach 1890–1914*, Wrocław: Ossolineum, 1967.
- Romanowski, Andrzej, 1999: *Młoda Polska Wileńska*, Kraków: Universitas.
- Romanowski, Andrzej, 2003: *Pozytywizm na Litwie, Polskie życie kulturalne na ziemiach litewsko-białorusko-inflanckich w latach 1864–1904*, Kraków: TAIWPN Universitas.
- Rouillé, André, 2007: *Fotografia: Między dokumentem a sztuką współczesną*, Kraków: Universitas.
- Roux, Jean-Paul, 2007: *Karalius. Mitai ir simboliai*, iš pranc. k. vert. J. Žalgaitė-Kaya, Vilnius: Aidai.
- Römeriai Lietuvoje XVII–XX a. = The Römers in Lithuania in 17th to 20th centuries: mokslinių straipsnių rinkinys*, par. J. Širkaitė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- Ruszczyc, Edward, 1992: „Z mniej znanych dziedzin twórczości Ferdynanda Ruszczyca“, *Wileńskie Rozmaitości*, nr. 5(13).
- Ruszczyc, Edward, 1996: „Z dziejów prasy polskiej w Wilnie: ‘Tygodnik Wileński’“, *Wileńskie Rozmaitości*, nr. 6 (38).
- Ruszczycówna, Janina, 1966: „Źródła twórczości artysty“, in: *Ferdynand Ruszczyc 1870–1936: Pamiętnik wystawy*, Warszawa: Muzeum Narodowe, p. 7–55.
- Sandqvist, Tom, 2013: *The Sacred Cause. The Europe that Lost – Thoughts on Central and Eastern European Modernism*, New York: Peter Lang.
- Skalska-Miecik, Lija, 1984: „Echoes of Russian Art in the Work of Polish Modernists“, in: *Symbolism in Poland: Collected Essays*, Detroit: Detroit Institute of Arts, p. 45–53.
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 5, pod red. J. Derwojeda, Warszawa: Krąg, 1993.
- Smilingytė-Žeimienė, Skirmantė, 2004: „Apie Katalikų bažnyčios poziciją religinės dailės atžvilgiu XIX a. pab.–XX a. I pusėje“, *Menotyra*, nr. 3(36), p. 34–40.

- Snapshot. Painters and Photography 1888–1915*, ed. E. W. Easton, New Haven; London: Yale University Press, 2011.
- Solak, Zbigniew, 2004: *Między Polską a Litwą. Życie i działalność Michała Römera 1880–1920*, Kraków: Arcana.
- Starzyński, Juliusz, 1952: *Pięć wieków malarstwa polskiego*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Starzyński, Juliusz; Michał Walicki, 1950: *500 lat malarstwa polskiego*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Stulecie Towarzystwa artystów polskich „Sztuka”*, ser. *Ars vetus et nova*, Kraków: Instytut Historii Sztuki, 2001.
- Szulkin, Michał, 1980: „Źródła archiwalne dotyczące działalności Ferdynanda Ruszczyca w Wilnie”, *Biuletyn historii sztuki*, nr. 1, Warszawa, p. 85–88.
- Szwankowski, Eugeniusz, 1966: „Inscenizator i scenograf”, in: *Ferdynand Ruszczyk 1870–1936: Pamiętnik wystawy*, Warszawa: Muzeum Narodowe, p. 87–103.
- Šabasevičius, Helmutas, 1992: „Šapnai apie grožį: F. Ruščicas ir XX a. pradžios Vilniaus dailė”, *Krantai*, nr. 4/6, p. 30–35.
- Šabasevičius, Helmutas, 1995: „Vilniaus teatro dailė 1863–1900 metais”, *Menotyra*, nr. 5, p. 14–20.
- Šabasevičius, Helmutas, 1999: „Gyvieji paveikslai Lietuvoje”, in: *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, t. 5, sud. V. Berenis, Vilnius: Gervėlė, p. 308–335.
- Šabasevičius, Helmutas, 2000: „Vilniaus kultūra 1904–1918: Faktai, idėjos, asmenybės”, *Menotyra*, nr. 4(21), p. 20–26.
- Šabasevičius, Helmutas, 2005: „Dailininkas Vilniaus miesto teatre”, *Menotyra*, nr. 4, p. 17–20.
- Širkaitė, Jolanta, 2003: „XIX a. dvariškių menai ir pramogos”, *Menotyra*, nr. 2(31), p. 32–38.
- Širkaitė, Jolanta, 2003: „Nežinomi Römerių dinastijos dailininkai”, *Kultūrologija*, t. 10: *Kultūriniai tapatumai ir pokyčiai*, p. 349–362.
- Širkaitė, Jolanta, 2005: *Dailininkė Sofija Romerienė (Zofia Romer, 1885–1972)*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- Širkaitė, Jolanta, 2006: *Dailininkai Römeriai / The artists of the Römer family*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- „Šv. Kazimiero šventės Vilniuje 1604 ir 1636 metais”, in: P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, Vilnius: Aidai, 2002, p. 215–230.
- Światłoczułe: kolekcje fotografii w Muzeum Narodowym w Warszawie*, Warszawa: Muzeum Narodowe, 2009.
- Świeykowski, Emmanuel, 1905: *Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie (1854–1904)*, Kraków.
- Święch, Zbigniew, 1994: *Klątwy, mikroby i uczeni*, t. 2: *Wileńska klątwa Jagiellończyka*, Kraków: Wawelskie.
- The Cambridge guide to world theatre*, ed. M. Banham, Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Tłomacki, Andrzej, 1996: *Sapiehowie: linia kodeńska*, Warszawa: Mada.
- Umbrasas, Jonas, 1987: *Lietuvių tapybos raida 1900–1940: srovės ir tendencijos*, Vilnius: Mokslas.
- Ustrzycki, Mirosław, 2006: *Ziemiaństwo polscy na Kresach 1864–1914*, Kraków: Arcana.
- Vilnius Jono Kazimiero Vilčinskio leidiniuose*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2000.
- Wallis, Mieczysław, 1959: *Sztuka polska dwudziestolecia: Wybór pism z lat 1921–1954*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

- Wallis, Mieczysław, 1984: *Secesja*, Warszawa: Arkady.
- Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna*, t. 25, Kraków: Gutenberg, 1929–1932.
- Wiercińska, Janina, 1968: *Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie*, Zarys działalności, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Wilkus, Kazimierz, 1991: *Odkrycie grobów królewskich w katedrze wileńskiej*, ser. *Studia do Dziejów Wawelu*, t. 5, Kraków: Zamek królewski na Wawelu p. 530–550.
- Wilkus, Kazimierz, 1992: „Odkrycie grobów królewskich w katedrze wileńskiej”, in: *Wilno-Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur*, Białystok: Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, p. 105–114.
- XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, t. 1–2, red. I. Kostkevičiūtė, Vilnius: Vaga, 1982–1983.
- XX amžiaus pradžios Vilnius: modernėjančios kultūros židinys / Wilno początki XX wieku: Ognisko modernizującej się kultury*, sud. L. Laučkaitė-Surgailienė, ser. *Dailės istorijos studijos*, t. 1, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004.
- Z dawną Polski Tyś Królową: Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717–1996*, Szymanów: Siostry Niepokalanki, 1996.
- Żalnora, Aistis; Vitalija Miežutavičiūtė, 2011: „Michalas Reicheris ir anatomija Vilniuje 1919–1939“, *Medicinos teorija ir praktika*, t. 17, nr. 1, p. 132–138.
- Акаловіч, Леанід, 2001: „Радовод Рушчыцаў (Рошчычаў) гербу Ліс“, in: *Матэрыялы навуковых чытаньняў, прысвечаных 130-годдзю з дня наражэньня Фердынанда Рушчыца*, Мінск: Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, с. 3–7.
- „Александр Бенуа – статья об Архипе Ивановиче Куинджи“, Куинджи.ru, 1903 (http://kuinje.ru/kuinji_articles.php).
- Манин, Виталий, 1987: *Куинджи и его школа*, Ленинград: „Художник РСФСР“.
- Мухина, Татьяна, 1984: *Русско скандинавские художественные связи XIX–XX в.*, Москва: МГУ.
- Петров, Всеволод, 1975: *Мир искусства*, Москва: Изобразительное искусство.
- С[ерафимович], Виталий, 1990: *Куинджи*, Ленинград: Художник РСФСР.
- Стернин, Григорий, 1984: *Русская художественная культура второй половины XIX–начала XX века*, Москва: Советский художник.
- Тананаева, Лариса, 1977: „К проблематике творчества Фердинанда Рушчица“, in: *Художественные процессы в русском и польском искусстве XIX–начала XX века*, Москва: Наука, с. 69–90.
- Фердынад Рушчыц*. Серыя „Славутыя мастакі з Беларусі“, артыкул Уладзіміра Пракапцова, Мінск: Беларусь, 2015.
- Фёдоров-Давыдов, Алексей, 1986: *Русский пейзаж XVIII–начала XX века*, Москва: Советский художник.
- Ханковска, Ромуальда, 2001: *Храм Святой Екатерины в Санкт-Петербурге*, Санкт-Петербург: Чистый лист.

IKONOGRAFINIAI ŠALTINIAI¹

- LMAVB RSS, f. 27. Nunos Młodziejowskos vadovaujamo Lenkų teatro Vilniuje afišos, 1908, 1909, 1910.
- LMAVB RSS, f. 29. Lenkų teatro Vilniuje afišos, 1910–1913.

¹ Ikonografiniai šaltiniai nepaminėti iliustracijų sąrašė.

- LMAVB RSS, f. 133. Kovos su tuberkulioze lygos Vilniaus skyriaus „Baltoji gėlelė“ plakatas.
- LMAVB RSS, f. 286 (3). Vaikų globos draugijos festivalio-mugės plakatas.
- LMAVB RSS, f. 287. Uziembło, Henryk: Plakatas, 1907.
- LMAVB RSS, f. 514. Lenkų teatro Vilniuje afišos, 1911–1912.
- LMAVB RSS, f. 514, 29. Teatro „Liutnia“ afišos, 1912–1914.
- LNМ, R-1741. Liudo Giros spektaklio afiša.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

A. R. Z., korespondentas 147, **440**
Aagesen, Dorthė 74, **443**
Abramowicz-Niepokójczycki, Ludwik 141, 176, **437**
Achenbach, Andreas 42
Achenbach, Oswald 42
Achrem-Achremowicz, Gracjan 381, 381
Adamowicz, Bogusław 34, 36, **421**
Adlam, Carol 78, **444**
Aftanazy, Roman 18, 18, 25, **443**
Aivazovsky, Ivan 49, **51**
Alchimavičius, Kazimieras 224
Aleksaitė, Irena 18, **444**
Aleksandras, Lenkijos karalius 159, **162**, 164, 166,
168, 170, 172, **427, 428**
Aleksandras I, Rusijos imperijos caras 40
Aleksandravičius, Egidijus 17, 17, 18, 140, **443**
Aleksienė, Irena **423, 427, 428, 434**
Ambrazevičius, Juozas 255, **443**
Amiel, Henri-Frédéric 86, **414**
Andriulienė, Zita 7
Andriulis, Vytautas 5, 7
Andriulytė, Algė 13, **17**, 19, 116, 156, 171, 189, **429**,
432, 433, 442, 443, 444
Andriušytė-Žukienė, Rasutė 13, 110, **443**
Antanavičius, Darius 22, **438**
Antanavičiūtė, Rasa 134, **442**
Antokolskis, Levas 399
Antoniewicz, Włodzimierz 11, **420**
Appia, Adolphe 253, **255**
Argasińska-Choynowska, Stanisława 360, 360
Arkawin, Helena 263, **434**
Aukštaitis, Vaidotas **421, 423, 424, 427, 428**,
433, 434
Aumiller, Józef 247
Axentowicz, Teodor 104, **123**
Ažbe, Anton 56, **60**

B

Baedeker, Karl 331
Bagnickaitė, Ona 189
Bairišauskaitė, Tamara 17, 18, 23, 25, 36, 42, **443**
Bakst, Lev 74–75, **78, 200, 254, 263**
Balašaitienė, Danuta 7, **280, 281, 288, 298, 308**,
322, 324, 326, 329, 334, 345, 350, 369, 383

Balčikonytė, Rasa 228, **444**
Baliński, Ignacy 263, 263, **440**
Baliulis, Algirdas 22, **438**
Bałzukiewicz, Bolesław 167–168, 168, **170–171**,
171, **218**, 218, **228–229, 349**, 349, 382, **383**,
428, 432
Bałzukiewiczówna, Łucja 247
Bandurski, Władysław 163, **226, 228**
Banham, Martin 253, **449**
Barącz, Sadok 234, **437**
Barczewski, Probus 106, **108, 397**
Baryczyki 324
Bartels, Hans von 75
Bartłomiejczyk, Edmund 119
Batory, Stefan 172, **281, 337, 340, 348, 349, 367**,
370, 374, 378, 392
Baudelaire, Charles 216
Beardsley, Aubrey 189
Beaumont, Comte de 351, 351
Beczkowicz, Zygmunt 157, **160**, 163, **165**
Beggrov, Aleksandr 49
Belina-Prażmowski, Władysław 290–293, 290
Belting, Hans 172–173, 172, **443**
Benediktas XV, Romos popiežius 225, 225
Benni, Karol 103, **111**
Benua, Albert 75
Benua, Aleksandr 52–53, 74–76, **78, 190, 254**
Berenis, Vytautas 19, **449**
Berent, Waclaw 219
Berezner, Evgeny 93, **444**
Berg, Hubert van den 74, **443**
Berlitz, Maximilian 278
Bernadotte, Eugenij 74
Bernhardt, Sarah 219
Bertašavičiūtė, Rima 7
Biedermann, Hans 217, **444**
Bieliauskas, Pranas 243
Bieliński, Józef 178, 179, **219, 399, 428**
Bignon, Edward 179, **400, 428**
Bilibin, Ivan 60
Biržiška, Mykolas 189, **226**, 226, **242, 243**,
248, 248, 444
Bjørnson, Bjørnstjerne Martinius 47, **61**
Blomstedt, Väinö 324
Blum, H. 15, **438**

- Bogajevskij, Konstantin **47, 51, 61, 64, 67, 395, 412**
 Bogatyrev, Ivan **72**
 Bogdanas, Konstantinas **7, 431**
 Bogoliubov, Aleksej **43, 43**
 Bogusławski, Wojciech **251**
 Boguszewski, Jan **141**
 Bohusz-Siestrzeńcewicz, Stanisław **60, 123, 131–132, 179, 345, 386, 386**
 Boldini, Giovanni **78**
 Bona Sforca, Lenkijos karalienė **23**
 Borisov, Aleksandr **47, 51, 56, 62, 64, 66, 395, 412**
 Borowski, Jan **249, 249, 383, 383**
 Bossowski, Franciszek **370, 370**
 Bouisson, Fernand **356, 356**
 Bourdelle, Antoine **351, 351, 354, 354, 356**
 Bourgeois, Émile **360, 360**
 Boznańska, Olga **105**
 Böcklin, Arnold **16, 64–65, 71, 78, 412**
 Braz, Josif **72, 76–78, 395, 413**
 Brensztejn, Michał **170, 189, 195, 308, 430**
 Brown, Peter **228, 228, 229, 444**
 Bruchési, Jean **368, 386, 440**
 Bruno, Paulo **218**
 Brzozowski, Kazimierz **216**
 Buchowski, Krzysztof **17, 18, 133, 142, 142, 444**
 Bukowski, Jan **119, 219, 219, 432**
 Bułhak, Jan **15, 15, 22, 24, 33, 33, 57, 57, 86, 99, 111, 116, 116, 121, 125, 126–128, 126, 127, 128, 131–132, 136–138, 143, 156, 162, 163, 163, 164, 165, 166, 166, 167, 168–170, 169, 170–171, 172, 173, 189, 196, 203, 203, 207, 212, 218, 219, 219, 230, 232, 234, 235, 238, 243, 247, 261, 262, 263, 264, 265, 273–274, 273, 277, 297, 302, 302, 303, 308, 312, 323, 332, 339, 347, 354, 369, 381, 382, 383, 385, 388, 389, 394, 399–400, 420, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 430, 431, 432–433, 434, 435, 436, 437, 439**
 Bumblauskas, Alfredas **18, 447**
 Burne-Jones, Edward **258–259**
 Butrimienė, Stasė **423**
 Butvilaitė, Rasa **7, 18, 27, 445**
- C**
 Caillebotte, Gustave **71**
 Calderón, Pedro **241, 257**
 Car, ministras **357, 357**
 Cat., žurnalistas **242, 248, 440**
 Ceranka, Halina **266, 267, 435**
 Chadzis, Athina **57, 442**
 Charazińska, Elżbieta **146, 146, 444**
 Charkiewicz, Walerian **404**
 Chavannes, Pierre Puvis de **78**
 Chełmoński, Józef Marian **104, 123, 356, 356**
 Chéroux, Clément **93**
 Chimona, Nikolaj **47, 51, 62, 64, 72, 395, 412**
 Chłapowski, Alfred **356–357, 356**
 Chołoniewski, Antoni **117, 440**
 Christin, Olivier **97, 444**
 Chrzanowski, Ignacy **361, 361**
 Churginas, Aleksys **355**
 Ciągliński, Jan **224, 224**
 Cichoński, Antoni **226, 440**
 Cieplak, Jan **383**
 Clark, Kenneth **219, 445**
 Clegg, Elizabeth **19, 19, 64, 109, 115, 115, 136, 137, 444**
 Constable, John **42**
 Corneille, Pierre **264, 265, 404, 434, 435**
 Craig, Edward Gordon **251, 252, 253–256, 253, 255, 256, 261, 267, 418, 433**
 Crane, Walter **258–259**
 Croiset, Maurice **355, 355**
 Csekey, István **371, 371, 373**
 Czajkowski, Józef **119, 348, 348**
 Czajkowski, Stanisław **119**
 Czarkowski, Bolesław **111**
 Czarnecki, Jerzy **194, 195, 216, 217, 429, 432**
 Czartoryski, Adam Jerzy **361, 361**
 Czechowicz, Filip Ignacy **27**
 Czechowicz, Józef **32, 421**
 Czechowicz, Szymon **274, 297, 323, 334**
 Czechowicz-Lachowicki, Kazimierz **25**
 Czechowicz-Lachowicki, Tomasz **25**
 Czechowicz-Lachowicki, Wiktor **25**
 Czechowiczówna, maršalkienė **25**
 Czechowiczówna, Anna žr. Ruszczykowa, Anna
 Czczot, Jan **262**
- Č**
 Čaikovskij, Piotr **217**
 Čiagin, Nikolaj **31**
 Čibiras, Kristupas **225**
 Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas **110, 111, 112–113, 112, 137, 142, 187, 189, 221, 274, 286–287, 286, 297, 334, 423, 429, 444**
 Čiurlionis, Povilas **112**
 Čiurlionytė-Karužienė, Valerija **112, 444**

D

da Vinci, Leonardo **305, 305**
 Dante Alighieri **345, 351, 351, 357**
 Darwin, Charles **223**
 Daszyński, Ignacy **356, 356, 360**
 Daum, Patrick **97, 448**
 Deczyński, Krzysztof **423**
 Dederko, Marian **189**
 Dees, korespondentas **259, 440**
 Degas, Edgar **78, 220**
 Dembovskytė-Römerienė, Sofija **57**
 Dembowski, gydytojas **308**
 Derwojed, Janusz **27, 448**
 Diagilev, Sergej **61, 74–79, 254, 263, 396, 413**
 Dill, Ludwig **75**
 Dykij, Aleksander **135, 425**
 Długosz, Jan **178**
 Dmachauskas, Vincentas **251**
 Dmochowski, Tadeusz Jan **68, 224, 224, 384, 384**
 Dobaczewska, Wanda **128, 128, 170, 170, 386, 386, 440**
 Dobrowolski, Tadeusz **15, 16, 444**
 Dobužinski, Mstislav **60, 153, 386, 386**
 Doležal, profesorius **373**
 Domeyko, Ignacy **262**
 Dorontchenkov, Ilia **78, 444**
 Dostojevskij, Fiodor **57**
 Doumergue, Gaston **357, 357**
 Dovydenaitė, Sofija Vilnė **7**
 Dovydenas, Lukas **7**
 Dovydenas, Matas **7**
 Dovydenas, Rokas **7**
 Drabik, Wincenty **262**
 Dreszer-Orlicz, Gustaw žr. Orlicz-Dreszer, Gustaw
 Duncan, Isadora **179**
 Dunikowski, Xavery **110, 112–113**
 Durnov, Aleksandr **205**
 Dümbelfeld, J. **330, 437**

E

Easton, Elizabeth W. **93, 449**
 Eckhardt, Sándor **371, 371, 373**
 Edwards, Elizabeth **93, 444**
 Edwards, Steve **116, 443**
 Elžbieta Habsburgaitė, Lenkijos karalienė **159, 164, 166, 168–170, 172, 366, 427, 428**

É

Évain, Emmanuel **360, 360**

F

Falkowska, Stanisława **181**
 Falkowski, Czesław **163**
 Fałat, Julian **104, 105, 114, 117, 155**
 Fenton, Roger **97**
 Filipkiewicz, Stefan **119**
 Filipovič-Dubovik, Anton **128**
 Fiodorov-Davydov, Aleksej **52, 52, 450**
 Firkovičius, Romualdas **22, 438**
 Fjæstad, Gustaf **325**
 Fleury, Stanisław **189**
 Foch, Ferdinand **359, 359**
 Fouquet, George **219**
 Friedrich, Caspar David **61**
 Frommel, Rudolf Ritter von **130, 401**
 Frycz, Karol Józef **119**

G

G. Ž. žr. Židonis, Giedrius
 Galassi, Peter **94**
 Gallen-Kallela, Aleksis **78, 325**
 Ganova, Ludvika **21**
 Garlicka, Aleksandra **155, 444**
 Garlicki, Andrzej **155, 444**
 Gautier, Théophile **147**
 Gąsiorowska, Maria **15, 445**
 Ge, Nikolaj **49**
 Gibavičius, Vilius **217, 444**
 Giedroyć, Henryk **381, 381**
 Giełdoń-Paszek, Aleksandra **17**
 Gierszyński, Henryk **357, 357**
 Gierymski, Maksymilian **315, 315**
 Giorgione, tapytojas **374**
 Gira, Liudas **199, 199, 451**
 Gizbert-Studnicki, Waclaw žr. Studnicki, Waclaw
 Győrfy, István **372, 372**
 Glaser, Stefan **370, 370**
 Głowacki, Józef Hilary **251**
 Goethe, Johann Wolfgang von **34**
 Goya, Francisco **374**
 Golcz, Jadwiga **2, 420**
 Gomulicki, Wiktor **188**
 Gorecki, Ludwik Władysław **362, 362**
 Gorzuchowski, Ksawery **234, 236**
 Gounod, Charles **49**
 Górski, Artur **104, 337, 337**
 Griciūtė, Liepa **227, 239, 246, 445**
 Grieg, Edvard **61**
 Gryglewicz, Tomasz **17**

- Grodecki, Wacław kartografas **262**
 Gros, Eugeniusz **119**
 Grottger, Artur **315, 315, 345, 374**
 Grużewska, Tekla **189**
 Gucewicz, Wawrzyniec **159, 281, 297, 337, 337, 365**
 Gumbis, Jaunius **7, 424**
 Gumowski, Jan **241, 437**
 Gustaitė, Genovaitė **225, 225, 445**
- H**
- Halecki, kunigas **342**
 Hall, James A. **219, 220, 445**
 Haller, Józef **357**
 Hals, Frans **317**
 Hamsun, Knut **188**
 Hauptmann, Gerhart **61**
 Hautamäki, Irmeli **74, 443**
 Hawryłkiewicz, Jan **266, 435**
 Henrikas IV, Anglijos karalius **269**
 Hercen, Aleksandr **285, 442**
 Hermanowicz, Jan **22, 25, 26, 28, 34, 85, 98, 99, 116, 118, 124, 273, 398, 420, 421, 423, 424, 435**
 Hermanowicz, Piotr **294, 402, 435**
 Hertz, Benedikt **179**
 Hervé, Jean **355, 355**
 Hevesi, Ludwig (Lówy Hevesi Lajos) **64, 412**
 Hjartarson, Benedikt **74, 443**
 Hohberg, Wolf Helmhard von **217**
 Holiday, Henry **259**
 Holler, Alfred **131, 131, 437**
 Hollósy, Simon **63**
 Homeras, poetas **351, 351**
 Homolicki, Michał **156**
 Hoppen, Jerzy **167–169, 168, 170, 171, 190, 350, 350, 386, 428**
 Hryniewicz, Franciszek **179, 256, 256, 440, 441**
 Hugo, Victor **351, 351**
 Hulewicz, Witold **386, 386**
- I**
- Ibsen, Henrik **61, 254**
 Ilgiewicz, Henryka **17, 18, 137, 176, 445**
 Ingres, Jean-Auguste-Dominique **317**
 Iršėnas, Marius **422**
 Ivanyi, Bela **370, 370, 372–373**
- J**
- J. O., korespondentas **225, 441**
 Jackiewicz, Danuta **97, 445**
 Jadvyga, Lenkijos karalienė **93, 366**
 Jakimowicz, Jakub **381, 381**
 Jakimowicz, Rafał **381, 381**
 Jałbrzykowski, Romuald **157, 163, 236**
 Jałowiecka, Aniela **224**
 Jałowiecki, Bolesław **224**
 Jamont, Bronisław **386, 386**
 Jankauskas, Vidmantas **13, 18, 18, 27, 27, 42, 432, 443, 445, 446**
 Jankevičiūtė, Giedrė **18, 142, 445, 446**
 Jankowski, Czesław **24, 28, 83, 83, 86, 93, 141, 200, 200, 234, 236, 245, 245, 256, 256, 261, 261, 386, 437, 441**
 Jankowski, Jerzy **179, 263**
 Janonienė, Rūta **7, 13, 17, 123, 445, 446**
 Janowski, Ludwik **194, 195, 429**
 Januszewicz, Marcel **251**
 Januszewska-Jurkiewicz, Joanna **234, 445**
 Jarocki, Władysław **119**
 Jaroszyński, Tadeusz **14, 108, 108, 438, 441**
 Jaroševičius, Antanas **189**
 Javlenskij, Aleksej **60**
 Järnefelt, Eero **325**
 Jeanne d'Arc **318, 318**
 Jekaterina II, Rusijos imperatorė **23, 123**
 Jellenta, Cezary **103, 103, 441**
 Jelsbak, Torben **74, 443**
 Jermakov, Kuzma **35**
 Jeziorański, Bolesław **231**
 Jędrzejewicz, Janusz **290, 290**
 Jogaila, Lenkijos karalius **93, 176, 178, 334, 365–366, 378**
 Johannas Georgas, Vokietijos princas **133, 416**
 Johnson, Julie M. **57, 445**
 Julian, Rodolphe **60**
 Jundziłł, Stanisław Bonifacy **280, 280**
 Junevičius, Dainius **96, 97, 98, 99, 445**
 Jungingen, Ulrich von **178**
 Juriewicz, Franciszek **256, 256, 441**
 Juszcak, Wiesław **16, 445**
 Juškaitė, Viktorija **131, 132**
- K**
- Kakowski, Aleksandr **241**
 Kallenbach, Józef **355, 355, 361**
 Kalpokas, Petras **131**
 Kałamajska-Saeed, Maria **234, 234, 247, 445**
 Kamocki, Stanisław **119**
 Kantorowicz, Ernst H. **172, 445**
 Karczewski, Józef **99**

- Karłowicz, Mieczysław **360, 360**
 Karolis XII, Švedijos karalius **325**
 Kazimieras III Didysis, Lenkijos karalius **172**
 Kazimieras, šventasis **225–227, 225, 226, 227, 228, 229–231, 229, 230, 249, 377, 378, 403, 417, 432, 436, 437**
 Kempisty, Stefan Jan **338, 338**
 Kern, Elga **386–387, 386, 438**
 Kęstutis, LDK didysis kunigaikštis **93**
 Kiprenskij, Orest **53, 53**
 Kirkor, Adam **156, 156, 438**
 Kirtiklis, Stefan **223, 432**
 Kiseliov, profesorius **69**
 Kitkauskas, Napoleonas **156, 160, 165, 445**
 Klajumienė, Dalia **99, 116, 127, 246, 443, 445, 447**
 Klebelsberg, Kuno von **373–374, 373**
 Kleczyński, Jan **116, 117, 400, 441**
 Klemensas VIII, Romos popiežius **225**
 Kleszczyński, Zdzisław **185, 186, 269, 269, 429**
 Klinger, Max **65**
 Kłos, Juliusz **11, 157, 160, 162, 163, 165, 165, 170, 171, 195–196, 195, 234, 239, 241, 247, 249, 338, 338, 348–349, 382, 385, 429, 433, 438**
 Knake-Zawadzki, Stanisław **263, 434**
 Knakfus, Marcin **337, 337**
 Kochańska, Marcella **70**
 Koczorowski, Stanisław Piotr **361, 361, 437, 439**
 Kodelski, Aleksander **381, 381**
 Kogutowicz, Károly **372, 372**
 Konopnicka, Maria **379**
 Kopera, Feliks **14, 438**
 Korff, Anna **21, 34, 35, 421**
 Korff, Ernest **128**
 Korff, Jan **61**
 Korff, Liza **61**
 Korff, Wanda **128**
 Kossuth, Lajos **374, 374**
 Kostanecki, Kazimierz Telesfor **355, 355, 361**
 Kostkevičiūtė, Irena **16, 450**
 Kościuszko, Tadeusz **310, 325, 331, 401**
 Kotarbiński, Mieczysław **119**
 Kotarbiński, Miłosz **14, 438**
 Kozakowska-Krzysztofowicz, Stefania **17, 19, 19, 117, 446**
 Koźbielewski, Stefan Rufin **247**
 Krakowski, Piotr **16, 16**
 Kramskoj, Ivan **47, 49**
 Krasiński, Zygmunt **261, 279, 287, 305, 305, 400**
 Krasnopolski, Otton **338, 338**
 Krassowski, Władysław **111**
 Kraszewski, Józef Ignacy **22, 27, 128, 335, 439**
 Kraujalis, Petras **243**
 Krauss, Rosalind E. **44, 94, 446**
 Kravčenko, Nikolaj **66**
 Krzyżanowski, Konrad **43, 62–63, 67, 110, 111, 112–113, 155, 423**
 Kubicki, Benedykt **119, 383, 383, 424**
 Kucielska, Z. **15, 438**
 Kuindži, Archip **16, 41–44, 50–56, 51, 52, 61–63, 65–70, 77–78, 83, 395–396, 399–400, 422**
 Kulakauskas, Antanas **17, 17, 140, 443, 446**
 Kulig-Janarek, Krystyna **104, 106, 446**
 Kulvietytė-Slavinskienė, Aušrinė **42, 446**
 Kumorowicz, Grzegorz **422, 428**
 Kurczewski, Jan **156, 232, 438**
 Kurusza-Worobjew, Jan **125, 126, 127, 128, 217, 218, 401, 424, 425, 432**
 Kvietkauskas, Mindaugas **186, 186, 446**
 Kwiatkowski, Kazimierz **166–171, 168, 170, 427, 428**
- L**
 Labokas, Juozapas **123**
 Lande, David **111, 231**
 Landowska, Wanda **358, 358**
 Landsbergis, Vytautas **63, 110, 112, 446**
 Landsbergis-Žemkalnis, Vytautas **156, 160, 160, 446**
 Lansere, Jevgenij **74, 219–220, 220, 432**
 Lapas, Raimundas Marius **7, 420, 421, 425, 427, 430, 431**
 Lapienė, Ramunė **7, 420, 421, 425, 427, 430, 431**
 Larsson, Carl **75, 75**
 Latri, Michail **51, 75**
 Laučkaitė-Surgailienė, Laima **7, 17, 17, 18, 18, 131, 131, 133, 136, 136, 138, 138, 188, 188, 446, 450**
 Lefebvre, Jules Joseph **60**
 Lelewel, Joachim **262, 335, 367**
 Lemarchand, Georges **357, 357**
 Lenart, Bonawentura **383, 383**
 Lenin (Vladimir Iljič Uljanov) **40, 63**
 Lepla, A. **361, 439**
 Leonas X, Romos popiežius **225**
 Leszczyńska, Jadwiga **200**
 Levitan, Isaak **68, 78, 109**
 Lewandowski, direktorius **356**
 Liebermann, Max **78**
 Liekis, Šarūnas **18, 447**
 Limanowski, Mieczysław **168, 170, 221, 221, 266, 267, 385, 385, 441**

- Liškevičienė, Jolita 13, 123, 156, **443, 445**
 Lorentz, Stanisław 15, 156, **157, 159–160**, 160,
     162–163, 163, 164, **165**, 165, **167**, 167, **170–**
     171, 170, 249, **427, 441, 447**
 Lubomirski, Zdzisław 360, 360
 Luckevičius, Antonas 142
 Luckevičius, Ivanas 142
 Luksch, Elena žr. Makovska-Luksch, Elena
 Luksch, Richard 56–57, 412
 Lukšėnas, Antanas 423, 425, 428
 Lukšionytė-Tolvaišienė, Nijolė 128, 446
 Lumière, broliai 70
- Ł**
- Łazarski, Otmar 371, 371, 374
 Łęski, Hilary 37, 124, 125, 125, **399, 424**
 Łopalewski, Tadeusz 386, 386
 Łoziński, Józef 165, 165, 223, **432, 437**
 Łoziński, Zygmunt 226, 228
- M**
- Mačiulis, Dangiras 17, 18, 176, **447**
 Maeterlinck, Maurice 254
 Mahrburg, Stanisław 159, **437**
 Makovska-Luksch, Elena 39, 56–57, 60, 104, **396**,
     412
 Makovskaja, Aleksandra 56
 Makovskij, Jegor 56
 Makovskij, Konstantin 56, 69
 Makovskij, Sergej 56
 Makovskij, Vladimir 56
 Makowski, Józef Tadeusz 119
 Malczewski, Jacek 104, **108, 122–123, 155, 216, 415**
 Malevskis, Simonas 262
 Malinowska, Wanda 254, **433**
 Malinowski, Jerzy 17, **446**
 Mańkowski, Józef 65, 65
 Marcinkevičius, Justinas 282, 316, 355, 379, **438**
 Marconi, Francesco 48, 48
 Marenicze, šeima 231
 Marraud, Pierre 356–357, 356
 Matejko, Jan 105, 169, 172, 176, 281, 281, **319, 428**
 Matulaitis, Jurgis 225–226, 225, 226, **228, 231, 236**,
     274, 341, 341, **435, 436, 437, 441**
 Matulevičius, Jurgis žr. Matulaitis, Jurgis
 Matusiak, Stanisław 247
 Matuzevičius, Eugenijus 355
 Mazon, André 355, 355, **361**, 361, **437**
 Mažeikienė, Ilona 153, **447**
- Mehoffer, Józef 104, **119, 122–123, 155, 179, 216, 415**
 Mejerhold, Vsevolod 256
 Menzel, Adolph 116, 117, **424**
 Michalkiewicz, Kazimierz 160, 163, 170, **224, 238**,
     241, 241, **243, 247**, 247, 249, **404, 438**
 Michałowski, Piotr 319
 Michelangelo di Lodovico Buonarroti 305, 305
 Michelet, Jules 357, 357
 Mickiewicz, Adam 11, 50, 74, **128**, 134, **153, 189**,
     254, 261–262, 264, 279, 279, 282, **305, 305**,
     309–310, 310, **316**, 316, 317, **322, 324–325**,
     331, 335, 340, 347, 351, 351, **354, 355, 357**,
     359–362, 361, 362, **379, 379, 381, 385, 400**,
     404–406, 438
 Mickiewicz, Józef 357
 Mickiewicz, Maria 362, 362
 Mickiewicz, Władysław 316, 316, **337**, 362, **367**
 Mickiewiczowa, Celina 316
 Mickiewiczówna, Maria žr. Mickiewicz, Maria
 Miežutavičiūtė, Vitalija 170, **450**
 Miknys, Rimantas 17, 17, 18, **139**, 139, 141, 143, **447**
 Millerand, Alexandre 314, 314
 Miłosz, Czesław 104, 255, **447**
 Miriam (Zenon Przesmycki) 186, **337, 337**
 Miśkiewicz, K. 179
 Mitarski, Wilhelm 14, **91**, 92, **439**
 Mytarewa, Kira 41, 63, 64, 66, **447**
 Młodziejowska, Nuna 198, **255–256, 407, 450**
 Monet, Claude 52–53, 71, 78
 Moniuszko, Stanisław 213, 215, **274, 335–336**, 335,
     336, 385, 404, 432, 435
 Montwiłł, Józef 189, **200, 217**, 231, **257**
 Moraczyński, Jan 26, 27, 27, **420**
 Morawińska, Agnieszka 16, **447**
 Morawski, Eugeniusz 111
 Moreau, Gustave 78
 Morelowski, Jan 383, 383
 Morelowski, Marian 146–147, 147, **162**, 163, 249
 Morozov, Savva 68, 70, **396, 413**
 Morozowicz-Szczepkowska, Maria 179, 179, **439**
 Morris, [William] 179
 Mościcki, Henrik 194, 195, **429**
 Mościcki, Ignacy 239, **241–242, 433**
 Motz, Bolesław 353, 353
 Mucha, Alphonse 216, 219
 Mulevičiūtė, Jolita 19, 19, **41**, 41, **45**, 45, **52**, 52, **91**,
     91, 99, **138**, 139, 296, **447**
 Munch, Anna Margaret Alwina žr. Ruszczycowa,
     Alwina

Munch, Marcus Andreas **27–28**, 27, **410**, **420**
 Murillo, Bartolomé Esteban **49**
 Muther, Richard **52**
 Muzikevičius, Algimantas **7**, **431**

N

Namajūnienė, Edita **7**
 Napoleonas Bonapartas **189**, **317–318**, 318, **325**, 379
 Narębski, Stefan **168**, 249
 Narutowicz, Gabriel **47**, 47
 Nesterov, Michail **78**, **109**
 Newhall, Beaumont 97, **448**
 Niesiołowski, Tymon **383**, 383
 Nietzsche, Friedrich **219**, **223**
 Niewiadomski, Eligiusz 14, **43**, **47**, 47, **439**, **441**
 Nikžentaitis, Alvydas **17**, 18, 134, **447**, **448**
 Nyberg, Niels 105, **423**
 Nolhac, Pierre de **360**, 360
 Norberg-Schulz, Christian 273, **448**
 Norwid, Cyprian Kamil **391**, 391
 Noskowski, Witold **119**
 Novalis (Georg Philipp Friedrich Freiherr von
 Hardenberg) **84**

O

Obst, Jan 131, **132–133**, 132, **141**, **232**,
 232, 247, **439**, **441**
 Ody nec, Severin **27**
 Odyńcowa, Leonia **27**
 Odyniec, Antoni Edward **153**
 Ogińska-Puzinienė, Elżbieta **349**, 349
 Okolov, Napoleon 35, **421**
 Ollendorff, Heinrich Gottfried 278
 Olszewski, Andrzej Kazimierz 16, **448**
 Opoczyński, Kazimierz 159, **437**
 Orlicz-Dreszer, Gustaw **290**, 290
 Osborn, Max 253, **441**
 Osterwa, Juliusz (Julian Andrzej Maluszek) **259**,
 263, **284**, 284
 Ostroumova-Lebedeva, Anna 62
 Otto, Zigmund 231

Ø

Ørum, Tania 74, **443**

P

P. J. K. Podlasiak (Józef Pruszkowski) 22
 Pac, Michał Kazimierz 332

Pac, Piotr Michał **24**
 Paderewski, Ignacy **356**, 356
 Painlevé, Paul **356**, 356
 Palewski, Jean-Paul **361**, 361, **439**
 Paliušytė, Aistė 14, **446**
 Parulskis, Liudas **7**, 206, **430**
 Paulsen, Julius **75**, 75
 Pautsch, Fryderyk **119**
 Pawlikowski, Tadeusz **254**
 Pawliszak, Waclaw **112–113**
 Peksza, Jan **160**, **162**, **168**, **170**, 170
 Peretiatkowicz, Antoni 14, **439**
 Perov, Vasilij **52**
 Perti, Giovanni Pietro **231**
 Peszka, Józef **334**
 Petit, Georges **71**
 Petrauskas, Rimvydas 176, **447**
 Piątkowski, Henryk **102**, 102, **441**
 Picasso, Pablo **317**
 Pigoń, Stanisław 194, 195, **429**
 Pijus XI, Romos popiežius **153**, **236**, **247**, **405**
 Piltz, Erazm **68**
 Piłsudska, Aleksandra 343
 Piłsudski, Józef 134, **141**, **143**, **154–155**, 155, **196**,
 239, **241–242**, **325**, **349–350**, 379, **383**, **391**,
 393, **401–403**, **407**, **426**, **433**
 Piotrowicz, kunigas **342**
 Piotrowski, Anton 224
 Pissarro, Camille **71**
 Piwocki, Ksawery 110, **448**
 Pyman, Avril 73, **448**
 Platelis, Kornelijus 104, **447**
 Plater-Broel, Marian **370**, 370
 Plater-Zyberk, Stefan **189**
 Poczobutt, Marcin Odlanicki **281**, **347**
 Podczaszyński, Karol **337**, 337
 Podgórski, Stanisław Jan 119
 Podkowiński, Władysław **315**, 315
 Podraza-Kwiatkowska, Maria 86, 215, 217, **448**
 Pohlmann, Ulrich 97, **448**
 Poklewski, Józef **17**, 17, 196, **448**
 Polenova, Jelena **78**
 Polenov, Vasilij **42**, **49**, **78**
 Poniatowski, Stanisław August **224**, 297, **380**
 Popiel, Tadeusz 224
 Popowski, Stefan **103**, 103, **441**
 Potašenko, Grigorij 18, **447**
 Potocki, Andrzej Antoni 14, 175, **254**, **439**
 Potocki, Franciszek Salezy **355**, 355

- Prašmantaitė, Aldona 17, **447**
 Prodger, Phillip 97, **448**
 Prokop, Marek 190, **446**
 Pruszkowski, Józef 22, 22, **439**
 Przesmycki, Zenon žr. Miriam
 Przybyszewski, Stanisław 188, 223, **255**
 Puyo, Constant 127
 Pułaski, Franciszek Jan 360–361, 360
 Purvītis, Vilhelms 52, 56, 56, 62, 68, 72, 76–77, **395, 412–413**
 Puškin, Aleksandr 73
 Putinas (Vincas Mykolaitis) 282, 316, 355, 379, **438**
- Q**
 Quinet, Edgar 357, 357
- R**
 Rabikauskas, Paulius 227, **449**
 Raczkiewicz, Władysław 11, **165**
 Radowicki, Gustaw 28
 Radvilaitė, Barbora 159, 162, 164, 165, 167–170, 167, 172, **366, 378, 427, 428**
 Rafaelis (Raffaello Sanzio da Urbino) 305–306, 305
 Rafałowicz, Karol 334
 Rakowski, Konrad 119
 Ramanauskas, Vytis 7, **428, 430, 431**
 Rancāns, Jāzeps 243
 Ranisch, Olga 21, 33, 34, 35, 61, 63, **421**
 Raulinaitis, Adolfas 156, 157, **436**
 Reicher, Michał 164, 170, 170, **427**
 Reinhart, Max 253
 Rejer, Stefan 357, 357
 Rembrandt, tapytojas 47, 109, 317
 Remer, Jerzy 109, 109, 146, 245, **338, 338, 383, 383, 385, 441**
 Renoir, Pierre-Auguste 78
 Repin, Ilja 42, 47, 49, 56, 69, 396, **412**
 Rerich, Nikolaj 56, 64, 66, 72, 395, **412**
 Reszke, Édouard de 70
 Reszke, Jean de 70
 Reszke, Joséphine de 70
 Ribemont, Francis 97, **448**
 Rimša, Petras 189, 216
 Rittner, Tadeusz 114, 114, **441**
 Rydzewski, Bronisław 338, 338
 Rydz-Śmigły, Edward 329, 331, **392**
 Rylov, Arkadij 44, 44, 48–49, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 60, 62, 63–64, 63, 65, 66, 67, 67, 70, 72, 79, **395, 440**
- Robertson, James 97
 Rodin, Auguste 189
 Rogowski, Ludomir Michał 179
 Rolewicz, Marian 234, **439**
 Romanovai, carai 332
 Romanowski, Andrzej 17, 17, **448**
 Romer-Ochenkowska, Helena 199, 199, **386, 386, 439**
 Roszczyc, Affan 22–23
 Roszczyc, Anastazy 22–23
 Roszczyc, Chaczko 22–23
 Roszczyc, Michał 22–23
 Rossetti, Dante Gabriel 258–259
 Rostand, Edmond 261, 261, **400, 434**
 Rouba, Napoleon 122, 122, 141, 141, 220, 220, **441**
 Rouck, Oskar 128
 Rouckówna, Regina (Gina) žr. Ruszczycowa, Regina
 Rouillé, André 94, **448**
 Rousseau, Henri 109
 Roux, Jean-Paul 172, **448**
 Rozentāls, Janis 72
 Römer, Alfred 274, 297, 324, 334
 Römer, Edward 274, 297, 324, 334
 Römer, Michał 26, 141–142, 141, 142, 143, 189, **437**
 Rubens, Peter Paul 49
 Rudis, Gediminas 17, **447**
 Rulikowski, Mieczysław 324, 324, **439**
 Rusiecki, Bolesław 274, 297, 324, 334
 Rusiecki, Kanuty 274, 297, 324, 334, **345**
 Rustem, Jan 200, 251, 274, 297, 324, 334, **337, 337, 345**
 Ruszczyc, Andrzej 128, **404**
 Ruszczyc, Edward, Ferdynando sūnus 7, 13, 13, 18, 77, 128, 128, 131, 224, **401, 425, 439**
 Ruszczyc, Edward, Ferdynando tėvas 21, 25, 27–28, 36, 124, 395, 399, 409–410, 420, **424**
 Ruszczyc, Emanuel 21, 27–28, 32
 Ruszczyc, Ferdynand, Ferdynando senelis 24–27, 410
 Ruszczyc, Maksymilian 27
 Ruszczyc, Oskar 128, 128, **401, 425**
 Ruszczycowa, Alwina 21, 25, 27–28, 34, 124, 395, 401, 409–411, 420, **424**
 Ruszczycowa, Anna 24, 26–27, 26, 36, 410, 420
 Ruszczycowa, Felicja 61
 Ruszczycowa, Regina 39, 128, 128, 137, 399–400, **415, 425**
 Ruszczycowa, Krystyna 7

- Ruszczycówna, Adelina 21
 Ruszczycówna, Anna žr. Korff, Anna
 Ruszczycówna, Barbara 128, 405
 Ruszczycówna, Ewa 128, 128, 403, 425
 Ruszczycówna, Janina 15, 15, 44, 61, 68, 71, 71, 75,
 128, 128, 131, 400, 425, 444, 448
 Ruszczycówna, Maria 21
 Ruszczycówna, Olga žr. Ranisch, Olga
 Rutkowski, Jan 234
- S**
- Safronovas, Vasilijus 18, 447
 Salmonowiczówna, Iza 231
 Saltykov-Ščedrin, Michail 285
 Sandqvist, Tom 19, 19, 448
 Sapieha, Jan 22–23
 Sapieha, Paweł 23
 Sarbievius, Mathias Casimirus 335, 347
 Sawicki, Adam 160, 162, 163, 165
 Schiller, Friedrich 34
 Schiller, Leon 255
 Schiller, Stefan 102
 Schönström, Rikard 74, 443
 Serov, Valentin 78, 109
 Servaes, Franz 117, 136, 136
 Shakespeare, William 351, 351, 358
 Sichulski, Kazimierz 119
 Siedlecki, Michał 348
 Siemaszko, Leonard 11, 420
 Sienkiewicz, Henryk 70, 93, 106, 106, 114, 179,
 366, 378, 397–298, 415, 423
 Sierosławski, Stanisław 119
 Siostrzeńcewicz, Stanisław žr. Bohusz-
 Siostrzeńcewicz, Stanisław
 Simanavičiūtė, Aušra 7, 418
 Simpson, Juliet 78, 444
 Sisley, Alfred 71
 Sylwanowicz, Anton 224
 Sylwanowicz, Nikodem 224, 224
 Sylwanowicz, Witold 170, 439
 Syrokomla, Władysław (Ludwik Kondratowicz) 27,
 126, 153, 190, 191, 194, 195, 251, 385, 400, 429
 Skalska-Miecik, Lija 43, 448
 Skarbak-Ważyński, Porfiriusz 289
 Skarga, Piotr 335, 347, 378
 Skłodowska-Curie, Maria 360, 360
 Skowroński, Andrzej 423, 425
 Skwarczenko, Aleksander 338, 338
 Sleńdziński, Ludomir 135, 155, 156, 166–169, 168,
 170, 171, 249, 324, 345, 350, 350, 383,
 386, 425, 428
 Sleńdziński, Wincenty 274, 297, 324, 334
 Sławek, Walery 291–292, 291
 Słonecki, Marian 338, 338, 349, 349, 381
 Słoński, Edward 192, 193, 196, 196, 218, 429, 440
 Słowacki, Euzebiusz 405
 Słowacki, Juliusz 74, 128, 152, 179, 181, 199, 199,
 217–218, 217, 218, 241, 251, 254–255, 257,
 257, 258, 259, 260, 262–264, 264, 279, 287, 305,
 335, 361, 385, 399–400, 404–405, 430, 432,
 433, 434
 Smilingytė-Žeimienė, Skirmantė 224, 231, 448
 Smuglewicz, Antoni 251
 Smuglewicz, Franciszek 185, 220, 274, 297, 324,
 334–335, 337, 337, 345, 347, 350
 Sniadeckiai, broliai 335
 Sobieski, Jan 266
 Sobieski, Michał 14, 439
 Sokolnicki, Michał 141
 Sokołowski, Ludwik 338, 338, 383, 383
 Solak, Zbigniew 141, 190, 446, 449
 Somov, Konstantin 74, 76, 78, 109, 190
 Spławski, Piotr 19, 19, 442
 Spokorny, Maurycy 111, 126
 Stabrauskas, Kazimieras žr. Stabrowski, Kazimierz
 Stabrowski, Kazimierz 43, 47, 56–57, 63, 68–69, 72,
 105, 110, 111, 112, 123, 189, 216, 423
 Staff, Leopold 300–301, 300, 301, 440, 442
 Staliūnas, Darius 7, 17, 18, 176, 446, 447
 Stanislavskij, Konstantin 253–254, 256
 Stanislovas Augustas žr. Poniatowski, Stanisław
 August
 Stanisławska, Wanda 179, 403
 Stanisławski, Jan 104, 105, 109, 114, 117, 123, 216,
 281, 281, 397–398, 423
 Starzewski, Rudolf 119
 Starzyński, Juliusz 15, 449
 Stasov, Vladimir 78
 Stieler, Adolf 422
 Stounbjerg, Per 74, 443
 Strauss, Aleksander 252
 Strindberg, August 254
 Strycharski, Julian 264, 434
 Strug, Andrzej (Tadeusz Gałęcki) 355, 355
 Stuck, Franz von 16, 64–65, 412
 Studnicki, Wacław 19, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 141, 179,
 186, 215, 308, 385, 399, 402, 420

Subačius, Paulius 13, **443**
 Sulimczyk, korespondentas 159, 159, 160, **442**
 Sully, Jeanne (Jeanne Régine Champs) **360**, 360
 Surdokaitė, Gabija 13, 156, **443**
 Sviatopolk-Mirskij, Piotr **123**
 Svetoslavskij, Sergej **68**
 Szczawińska-Kodłowska, Anna **381**, 381
 Szczepkowski, Jan **119**
 Szczygliński Henryk Jan **119**
 Szelążek, Adolf Piotr **226**, **228**
 Szeliga, korespondentai **203**, 204, **258**, 258, **442**
 Szemesz, Adam **274**, 297
 Szyfman, Arnold **262**, **400**
 Szymańska, Helena 257, **434**
 Szymański, Julian **34–35**, 36, **353**, 353, **421**
 Szturman, Aleksander **383**, 383
 Szulc, Michał **337**, 337
 Szulkin, Michał 135, **449**
 Szuster, Karol Ludwik **119**
 Szwankowski, Eugeniusz 254, 262, 263, **449**

Š

Šabasevičius, Helmutas **19**, 19, **251**, 251, 252,
253, 253, **449**
 Šatavičiūtė-Natalevičienė, Lijana 14, **446**
 Širkaitė, Jolanta 14, 42, 57, **446**, **448**, **449**
 Šiškin, Ivan **42–47**, 44, **49–52**, 54, **395**,
411–412
 Švėrebas, Povilas 189, **443**

Ś

Ślewiński, Władysław **317**, 317
 Śniadecki, [Jędrzej] **262**
 Świewkowski, Emmanuel 14, **449**
 Świąch, Zbigniew 156, **160**, 160, **449**

T

Talbot, Fox **44**, 44, **440**
 Tananajeva, Larisa **16**, 16, **102**, 103, **450**
 Tatarkiewicz, Władysław 15, **444**
 Tchmyreva, Irina 93, **444**
 Tenišova, Marija **74–75**
 Tesla, Joseph-André 360, **437**
 Tetmajer, Włodzimierz 104, **108**, **179**
 Thaulow, Frits **75**, 75
 Tichy, Karol **28**, 28, **105**, **110**
 Tyla, Antanas 17, **447**

Tyszkiewicz, Klementyna **200**
 Tłomacki, Andrzej 23, **449**
 Tolstoj, Fiodor Petrovič **69**
 Tolstoj, Lev 283, **440**
 Tomiszko, Anton **62**
 Traugutt, Romuald **28**
 Tretjakov, Pavel **49**, **66–67**, **70**, **123**, **396**, **413**
 Trockij, komisijos narys **308**
 Trojanowski, Wincenty **123**
 Trzciński, Teofil **119**

U

Ujejski, Józef **355**, 355
 Uljanov, Vladimir Iljič žr. Lenin
 Umbrasas, Jonas 16, **449**
 Umiastowski, Bronisław **141**, **308**
 Urbach, Hans Hermann **131–133**, 132, **416**,
437, **440**
 Ustrzycki, Mirosław **36**, 36, **449**
 Utagawa, Hiroshige **109**
 Uziembło, Henryk **200**, **451**
 Uziębło, Lucjan **122**, 123, **385**, 385, **442**

V

Vagner, Piotr **47**
 Vaižgantas (Juozas Tumas) **189**
 Valiūnas, Rolandas **7**, **422**
 van Dyck, Anthony **49**
 Vasiljev, Fiodor **49**
 Vasiljeva, Natalija **67**
 Vasnecov, Apolinar **68**
 Vasnecov, Viktor **47**, **49**
 Vaza, Vladislovas **159**, 162, 171, **172**, **427**, **437**
 Veber, Paul 380, 385, **440**
 Velázquez, Diego **49**
 Venecianov, Aleksej **52–53**
 Vereščagin, Vasilij **49**
 Veriovkina, Mariana **57**, **60**
 Vermeer, Johannes **317**
 Viktorija, Anglijos karalienė **97**
 Vilčinskis, Jonas žr. Jan Wilczyński
 Vileišis, Jonas **142**
 Vileišis, Petras 156, **438**
 Vytautas Didysis, LDK kunigaikštis **157**, **159–160**,
165, **176**, **365**, **378**
 Vladislovas IV, karalius **156**
 Vogeler, Heinrich **192**, 192
 Voino-Oranskij, Ivan 41, **421**
 Vrubel, Michał **76**

W

- W., panelė **47**
 Wagner, Richard **217, 253**
 Walicki, Michał **15, 449**
 Wallis, Mieczysław **15, 16, 169, 169, 215, 215, 218, 442, 449, 450**
 Walter, tapytojas **72, 413**
 Wańkiewicz, Walenty **334**
 Wasilkowski, Leopold **231**
 Watts, George Frederick **64, 258–259, 412**
 Weiss, Wojciech **108, 119, 123, 218, 220–221, 220, 432**
 Weysenhoff (Končaitė), Paulina **136, 136, 142**
 Węgierko, Aleksander **261**
 Węsławski, Michał **128, 142**
 Whistler, James Abbott McNeill **78**
 Widawski, [Ignacy] **320**
 Wiercińska, Janina **15, 450**
 Wierzbicka, Franciszka **243, 247, 433**
 Wierzbietà (Tadeusz Żuk-Skarszewski) **28, 50, 68–70, 68, 442**
 Wierzyński, Józef **21, 34–35, 34, 36, 93, 111, 112, 113, 125, 126, 126, 176, 177, 179, 200, 200, 217, 398–399, 421, 424, 428**
 Wilczyński, Jan **230, 334, 349, 349, 385**
 Wilde, Oscar **254**
 Wilkus, Kazimierz **156, 160, 170, 450**
 Wisznicki, Michał **198, 198, 430**
 Witkiewicz, Stanisław **224**
 Wiwulski, Antoni **176, 274, 297, 334**
 Wyczółkowski, Leon **108, 123**
 Wygodzki, gydytojas **308**
 Wyrzykowski, Marian **266, 435**
 Wypiański, Stanisław **105, 108, 115, 122–123, 123, 172–173, 179, 188, 196, 196, 216, 254–256, 261, 263, 264, 266–267, 266, 267, 293, 293, 315, 319, 400, 406, 415, 418, 424, 430, 434, 435**
 Wokulska, Jadwiga **196, 196, 404, 440**
 Wolska, Maryla **70**
 Wołłejko, Leon **352**
 Woźniak, Michał **17, 446**
 Wróblewski, Konstantyn **43, 51, 56, 62, 64, 67–69, 395, 412**
 Wróblewski, Tadeusz **121, 121, 123–124, 127, 132, 132, 141, 396, 415, 420, 424, 437**
 Wrzosek, Adam **207, 207, 440**

Z

- Zahorski, Władysław **156, 308, 385, 385, 440**
 Zan, Tomasz **308, 308**
 Zarubin, Viktor **51, 60, 72, 395**
 Zawadzka, Halina **196, 196, 440**
 Zawadzki, Stanisław **249**
 Zdanowska, Bolesława **159, 161, 427**
 Zdanowski, Edmund **159, 160, 161, 427**
 Zdziechowski, Marian **370–373, 370**
 Zikaras, Juozas **189**
 Zola, Émile **302**
 Zorn, Andreas **75, 75**
 Zwierzyński, Aleksander **179**
- Ž**
 Žalgaitė-Kaya, Jūratė **172, 448**
 Žalnora, Aistis **170, 450**
 Židonis, Giedrius (G. Ž.) **7, 28, 274, 277, 278, 279, 283, 284, 285, 287, 294, 295, 304, 306, 310, 311, 320, 321, 328, 336, 339, 340, 342, 363, 375, 380, 384, 390, 394**
 Žygimantas Augustas **23, 156, 165, 166, 310, 329, 337, 348, 378**
 Žygimantas Senasis **22–23, 166, 366**
 Žmuidzinavičius, Antanas **133, 142, 189, 399**
 Žongolavičiūtė **57**
 Žukauskas, Albinas **300**
 Žvirgždas, Stanislovas **15, 437**
- Ž**
 Žamett, Albert **252**
 Žebrowski, Leon **249**
 Želigowski, Lucjan **214, 223, 307, 325, 375, 403, 432**
 Žeromski, Stefan **103**
 Żuk-Skarszewski, Tadeusz žr. Wierzbietà
 Żukiewicz, Konstanty **234, 440**
 Żukowski, Antoni **66, 190**

*

A

Акалович, Леанід 22, **450**

Г

Герцен, А. И. žr. Hercen, Aleksandr

М

М. М. 253, **442**

Манин, Виталий 16, **450**

Мухина, Татьяна 60, **450**

П

Петров, Всеволод 73, 252, **450**

Пракапцов, Уладзімір **450**

Р

Рылов, Аркадий žr. Rylov, Arkadij

С

С[ерафимович], Виталий 50, 53, **450**

Стернин, Григорий 60, 74, 75, **450**

Т

Тананаева, Лариса žr. Tananajeva, Larisa

Толстой, Лев žr. Tolstoj, Lev

Ф

Фёдоров-Давыдов, Алексей

žr. Fiodorov-Davydov, Aleksej

Х

Ханковска, Ромуальда 224, **450**

